

EStrateg

Biblioteka
Ekonomii
Społecznej
i Solidarnej

Model włączania ekonomii społecznej do lokalnych strategii i programów

Publikacja powstała w ramach projektu "System partycypacyjnego zarządzania sferą ekonomii społecznej" w ramach Działania 2.9.

Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.

System partycypacyjnego
zarządzania sferą ekonomii
społecznej

Wydawca:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

ul. Piastowska 32

30-070 Kraków

www.rops.krakow.pl

Autor:

Marta Bohdziewicz-Lulewicz

Maria Brzeziak

Projekt okładki i skład:

Fundacja Leżę i Pracuję

ul. Kossutha 5b/3

40-844 Katowice

www.lezeipracuje.pl

ISBN 978-83-955966-2-9

Publikacja dostępna jest w wersji elektronicznej pod adresem: www.es.malopolska.pl

Kopiowanie i rozpowszechnianie może być dokonane z podaniem źródła.

Przedmowa

Zachodzące zmiany demograficzne, w tym związane ze starzeniem się społeczeństwa, ale także sytuacja wywołana wybuchem epidemii COVID-19, związane są z rosnącymi potrzebami w zakresie zwiększania dostępności, różnorodności i komplementarności usług społecznych na poziomie gmin i powiatów. Odpowiedzi na tak postawione wyzwania może być wiele, jedną z nich jest niewątpliwie sektor ekonomii społecznej, w wykorzystaniu zasobów którego bardzo istotną rolę pełni samorząd lokalny, m.in. poprzez stosowanie odpowiednich zapisów w dokumentach o charakterze strategicznym i programowym.

Ekonomia społeczna może być traktowana jako narzędzie wykorzystywane w różnych obszarach polityki społecznej, aktywizacji zawodowej, a także w rozwoju turystyki, kultury czy nawet mieszkalnictwa. Współpraca samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej to także lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów, wzmacniające konkurencyjność miejscowej gospodarki. Pozytywnych zastosowań może być dużo więcej, wynikają one jednak z lokalnych uwarunkowań, stąd tak ważna jest dogłębna diagnoza nie tylko lokalnych problemów, ale i zasobów.

Tworząc dokumenty strategiczne i planując działania mające na celu podniesienie poziomu życia mieszkańców warto wykorzystać potencjał podmiotów ekonomii społecznej oraz zaplanować ich rozwój w tych obszarach, które wymagają szczególnej interwencji samorządu lokalnego. Inspiracji w tym zakresie może dostarczyć opracowanie pt. *EStrateg – model włączania ekonomii społecznej do lokalnych strategii i programów*, przygotowane w ramach projektu pn. System partycypacyjnego zarządzania sferą ekonomii społecznej w Działaniu 2.9 PO WER. Dokument ten, który chciałbym Państwu zarekomendować, dostarcza wskazówek zarówno w zakresie organizacji i metod pracy nad założeniami strategii i programów, jak i propozycji konkretnych rozwiązań i zapisów, które można w nich ująć. Zawarte w Modelu przykłady rozwiązań zastosowanych zarówno w Polsce, jak i zagranicą, także odniesienia do dokumentów źródłowych, pozwolą pogłębić wiedzę w zakresie „dobrych praktyk”.

Wyrażam nadzieję, że przygotowany Model będzie realną pomocą dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego zaangażowanych w działania o charakterze strategicznym oraz że jego stosowanie wpłynie na jakość rozwiązań zawartych w tworzonych dokumentach.

Sekretarz Stanu

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej

Spis treści

Wykaz skrótów	6
Wprowadzenie	7
Cel opracowania	9
Nawigacja	12
I. Prezentacja kluczowych założeń leżących u podstaw modelu	13
Zdefiniowanie podstawowych pojęć	14
Rozwiązania wprowadzone nowelizacją ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju	18
II. Ekonomia społeczna w strategii rozwoju gminy	25
Koncepcja smart city oraz smart villages	27
Miejsce ekonomii społecznej w strategii rozwoju gminy opartej o smart city	32
Ekonomia społeczna w obszarze ZARZĄDZANIE	34
Ekonomia społeczna w obszarze LUDZIE	47
Ekonomia społeczna w obszarze GOSPODARKA	59
Ekonomia społeczna w obszarze JAKOŚĆ ŻYCIA	66
III. Ekonomia społeczna w programach współpracy z organizacjami pozarządowymi	75
Cel tworzenia programów współpracy z organizacjami pozarządowymi	76
Zakres podmiotowy programów współpracy	79
Ekonomia społeczna a zakres wieloletnich programów współpracy	80
IV. Ekonomia społeczna w programach rewitalizacji	96
Ekonomia społeczna a istota rewitalizacji	97
Rozpoznanie potrzeb i potencjałów — diagnoza sytuacji społecznej	101
Cele rewitalizacji a obszary współpracy z podmiotami ekonomii społecznej ..	106
Na co jeszcze zwrócić uwagę? Podsumowanie	133
Załącznik 1 Diagnoza, czyli skąd czerpać dane o ekonomii społecznej?	135
Potencjał ekonomii społecznej— charakterystyka sektora ES	139
Usługi społeczne	147
Rozwój lokalny oparty na dziedzictwie kulturowym	152
Załącznik 2 Formy współpracy PES—JST	154
Bibliografia	174

Wykaz skrótów

CIS	centrum integracji społecznej
ES	ekonomia społeczna
JR	jednostki reintegracyjne
GUS	Główny Urząd Statystyczny
KIS	klub integracji społecznej
KPRES	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej
MRiPS	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej
OzN	osoba z niepełnosprawnością
OPP	organizacja/organizacje pożytku publicznego
PES	podmiot/podmioty ekonomii społecznej
PS	przedsiębiorstwo społeczne
ROPS	regionalny ośrodek polityki społecznej
SRG	strategia rozwoju gminy
SRPS	strategia rozwiązywania problemów społecznych
UoCUS/ Ustawa o CUS	ustawa o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych
UoDPPioW	ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie
UoSG	ustawa o samorządzie gminnym
UoZPPR	ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju
WTZ	warsztat terapii zajęciowej
ZAZ	zakład aktywności zawodowej

Wprowadzenie

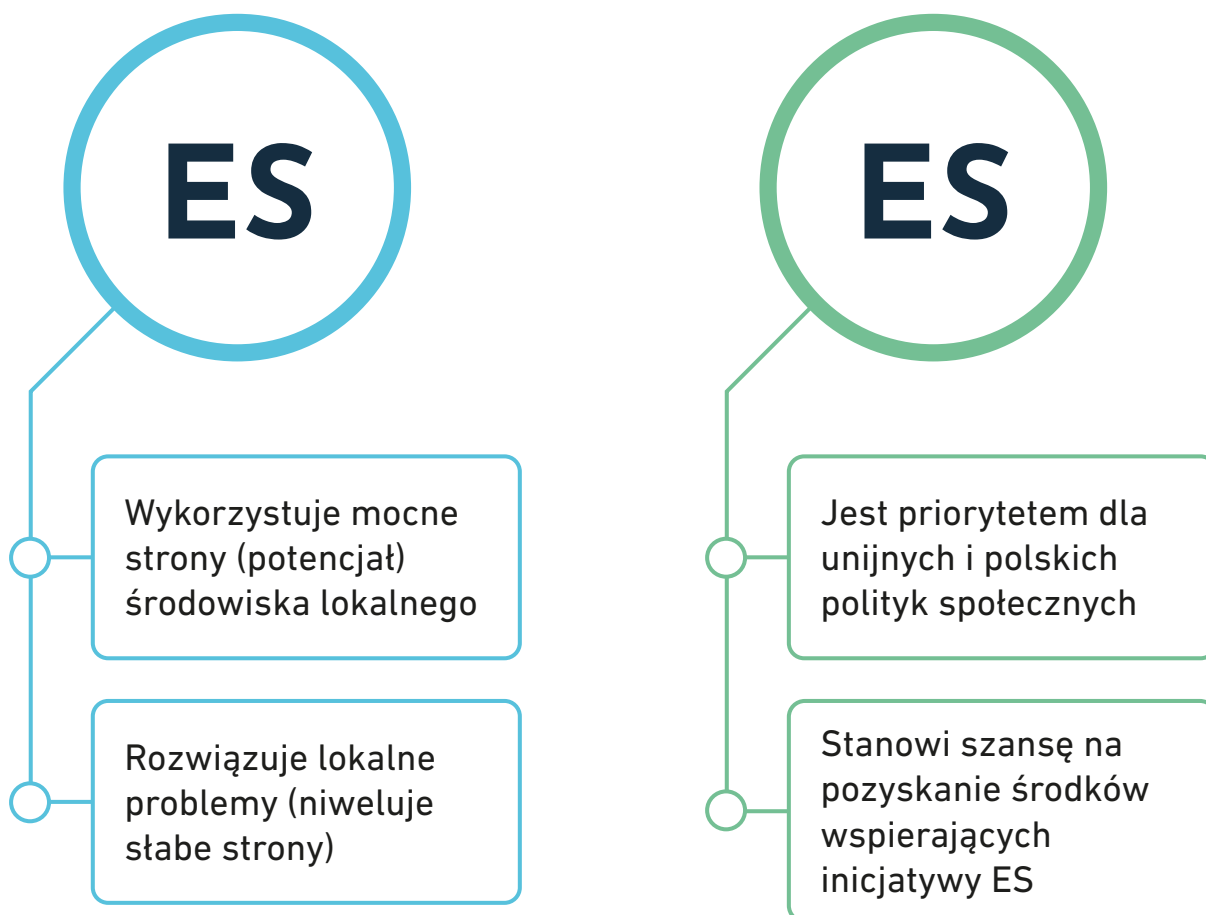
Długofalowe planowanie, uwzględniające interesy szerokich grup interesariuszy, oparte o wnikliwą analizę potencjału oraz szans, jakie stwarza otoczenie, może być kluczem do sukcesu w rozwoju lokalnym. Zakłada ono przygotowanie taktyki działania opartej o analizę problemów i potencjałów (naszych słabych i mocnych stron) oraz analizę szans i zagrożeń płynących z zewnątrz (m.in. priorytety UE i idące za nimi źródła finansowania, krajowe uwarunkowania, ale też i trendy światowe w tym przewidywania dotyczące zmian społeczno-gospodarczych czy technologicznych związanych z epidemią COVID-19).

Planowanie to jedno, a realizacja to drugie. Bez przygotowania pewnych procesów wdrażania strategii/programu, regularnego oceniania zmian w otoczeniu, rezultatów własnych działań oraz reagowania na wyniki takich ocen, sama strategia czy program jest tylko dokumentem, którego powstanie było obciążone dość wysokimi kosztami (choć samo planowanie, o ile nie zostanie w całości zlecone np. firmie, ma też kluczowe znaczenie dla kompletności procesu zarządzania strategicznego rozwojem lokalnym – włączenia różnorodnych środowisk w ocenę lokalnej sytuacji, planowanie działań, podział odpowiedzialności za ich realizację).

Ekonomia społeczna, jako uzupełniający nurt w obrębie gospodarki, jest dobrym narzędziem do tego, by lokalnie rozwiązywać problemy bezrobocia wśród osób oddalonych od rynku pracy, świadczyć usługi społeczne ważne dla mieszkańców oraz pobudzać rozwój lokalny w oparciu o to, co na danym terenie jest najcenniejsze, czyli dziedzictwo naturalne i kulturowe. Mogą to być walory krajobrazowo-przyrodnicze, wydarzenia historyczne czy talenty mieszkańców (np. tradycje związane z ginącymi zawodami). Inicjatywy ekonomii społecznej to nurt, w obrębie którego ludzie się aktywizują, organizują, podejmują odpowiedzialność i koncentrują swoją energię na środowisku lokalnym – zatem wykorzystują mocne strony środowiska lokalnego oraz niwelują jego słabe strony.

Rozwój inicjatyw ekonomii społecznej jest jednym z priorytetów dla polityki Unii Europejskiej i polityki społecznej Polski co wiąże się z kolei z szansą dla społeczności lokalnej, by pozyskać wsparcie na rozwój istniejących i powoływanie nowych inwestycji w obszarze ES.

Potencjał ekonomii społecznej - perspektywa krajowa i lokalna

Czy zatem opta się uwzględnić ekonomię społeczną w planowaniu rozwoju lokalnego?

W przekonaniu autorów tego modelu

zdecydowanie TAK!

Cel opracowania

Celem opracowania, które macie Państwo w swoich rękach, jest pokazanie, w jaki sposób (w których procesach oraz w jakich miejscach dokumentu) wkomponować elementy związane z ekonomią społeczną, czyli:

- a** jak włączyć do dyskusji o rozwoju lokalnym przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej,
- b** jak zaplanować wspólnie z nimi konkretne działania służące wspólnocie lokalnej,
- c** jakie to mogłyby być działania (czyli w czym podmioty ekonomii społecznej się sprawdzają),
- d** jak pobudzać rozwój istniejących i wspierać powstawanie nowych inicjatyw ekonomii społecznej, by mogły sprawnie realizować zaplanowane działania,
- e** jak oceniać rezultaty działań, które planujemy.

Na początku warto wskazać na podstawowe założenia, które przyświecały sposobowi opracowywania wskazówek dotyczących włączania ekonomii społecznej do lokalnych strategii i programów:

- ✓ **Dostosowanie proponowanych zapisów do rozwiązań wprowadzonych Ustawą z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw¹.**
- ✓ **Powiązanie programów lokalnych ze strategią rozwoju gminy.**

¹ Dz. U. 2020 poz. 1378
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20200001378/T/D20201378L.pdf>

Opracowywanie modelu zbiegło się z wejściem w życie nowelizacji Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Poprawki do ustawy dają dużo wskazówek, jak w zintegrowany sposób zaplanować rozwój lokalny oraz przygotować dokumenty strategiczne i programowe na poziomie gminy i powiatu. Zatem ważnym elementem opracowania będzie przedstawienie kluczowych założeń nowelizacji ustawy w zakresie planowania polityki rozwoju na poziomie lokalnym.

W kolejnych rozdziałach postaramy się przedstawić Państwu, w jaki sposób zadbać, by ekonomia społeczna została wykorzystana jako instrument rozwoju lokalnego, a podmioty ekonomii społecznej włączone w kreowanie tegoż rozwoju, jak również w realizację działań potrzebnych społeczności lokalnej. Lista strategii i programów opracowywanych w lokalnych samorządach jest długa. Na poniższym schemacie zostały przedstawione najważniejsze z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego gminy i powiatu.

Katalog podstawowych lokalnych dokumentów strategicznych przypisanych samorządom gminnym i powiatowym – porównanie	
Samorząd gminny	Samorząd powiatowy
strategia rozwoju	
strategia rozwiązywania problemów społecznych	
program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz z podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 (roczny i wieloletni)	
lokalny program pomocy społecznej	
program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych	program działań na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej, rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia oraz przestrzegania praw osób niepełnosprawnych
program przeciwdziałania narkomanii	
program wspierania rodziny	program promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy
program rewitalizacji	program rozwoju pieczy zastępczej

W niniejszym opracowaniu skupiliśmy się na dokładniejszym przedstawieniu miejsca i roli ekonomii społecznej w trzech dokumentach:

strategii rozwoju gminy,

programach współpracy z organizacjami pozarządowymi,

programie rewitalizacji.

Dlaczego właśnie wybraliśmy te programy? W naszej ocenie zawierają one najszerszy wachlarz możliwości wykorzystania potencjału lokalnej ekonomii społecznej. Do listy podstawowych programów, w których powinna być zawarta ekonomia społeczna z pewnością zaliczyć należy też strategię rozwiązywania problemów społecznych. Temu dokumentowi został poświęcony jednak osobny model, rekomendowany do stosowania przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, dlatego nie będziemy dublować wypracowanych rozwiązań. Ekonomii społecznej i solidarnej został poświęcony odrębny rozdział² w części teoretycznej opracowania „Strategie rozwiązywania problemów społecznych. Podręcznik metodyczny” oraz wiele odniesień w ramach praktycznej części tego podręcznika.

2 Str. 99 „Strategie rozwiązywania problemów społecznych. Podręcznik metodyczny” został opracowany w ramach projektu STRATEGOR. Podręcznik jest dostępny na platformie e-learningowej: <https://strategor-pan.pl/login/index.php> (dostęp: 12.02.2021 r.)

Nawigacja

Poniższy schemat, uzbrojony w hipertącza, pozwoli w łatwy sposób nawigować po opracowanym materiale. Wystarczy kliknąć w interesujący obszar, by od razu móc rozpocząć jego lekturę. W modelu zastosowano następujące oznaczenia:

Skorzystaj ze źródła

czyli przekierowania do dokumentów źródłowych, dzięki którym możliwe będzie pogłębienie wiedzy oraz wykorzystanie zasobów przygotowanych przez innych

Zapamiętaj

kluczowe informacje

Ważne

kwestie, które wymagają szczególnej uwagi, w tym uspoźnienia z innymi dokumentami bądź wprowadzania konkretnych zapisów do opracowywanych dokumentów

Dobra praktyka

wyodrębniono przykłady i dobre praktyki warte poznania

Więcej informacji

czyli przekierowanie do konkretnej strony opracowania, gdzie więcej na dany temat

▶ Zdefiniowanie podstawowych pojęć

▶ Rozwiązania wprowadzone nowelizacją ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju

▶ Włączenie ES do lokalnych strategii wybranych programów w gminie:

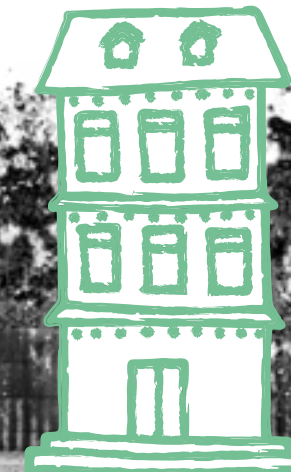
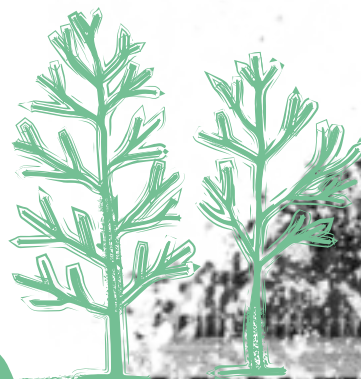
▶ strategii rozwoju gminy

▶ programów współpracy z organizacjami pozarządowymi

▶ programu rewitalizacji

▶ Jak przygotować diagnozę?

▶ Możliwe formy współpracy JST z PES

I. Prezentacja kluczowych założeń leżących u podstaw modelu

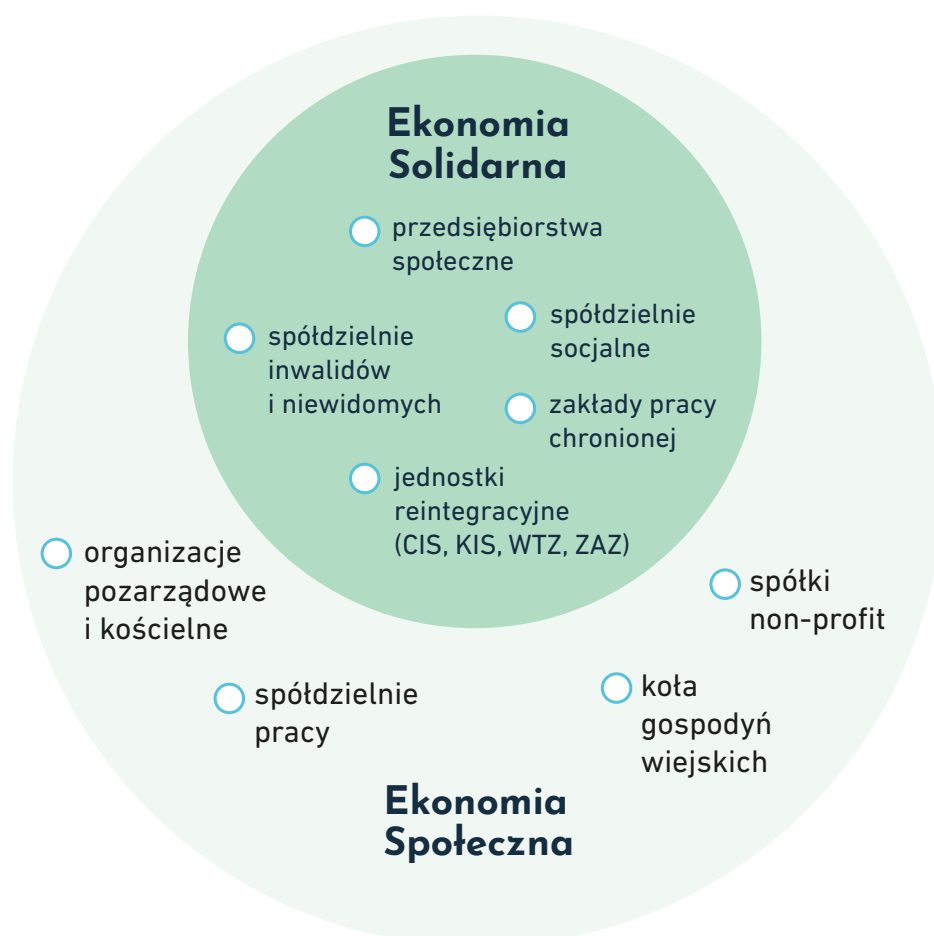

Zdefiniowanie podstawowych pojęć

Podmioty ekonomii społecznej i solidarnej

Na wstępie zachęcamy Państwa, by myśleć i wprost pisać we wszystkich tworzonych strategiach i programach o szerokim spektrum podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej, zgodnie z katalogiem, wprowadzonym przez Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Formy prawne zaliczone do sektora ekonomii społecznej i solidarnej

Źródło: Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2023. Ekonomia Solidarności Społecznej.

Zatem organizacjami pozarządowymi są:

- 1 fundacje i stowarzyszenia, w tym również koła gospodyń wiejskich, straże pożarne, część klubów sportowych.

Natomiast innymi podmiotami uprawnionymi do realizacji zadań pożytku publicznego i bycia partnerem dla samorządu w realizacji programu współpracy są wg art. 3 ust 3 UoDPPiW:

- 2 kościelne i wyznaniowe osoby prawne i ich jednostki organizacyjne;
- 3 stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego;
- 4 spółdzielnie socjalne;
- 5 spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz kluby sportowe będące spółkami, które nie działają w celu osiągnięcia zysku oraz przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych.

Zgodnie z powyższym schematem zbiór podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej w ponad połowie pokrywa się ze zbiorem organizacji pozarządowych i podmiotów opisanych w art.3 ust. 3 UoDPPiW. Wśród organizacji, które zaliczane są do sektora ES, znajdują się także: spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz zakłady pracy chronionej, czyli de facto firmy o tyle specyficzne, że działające w oparciu o zasady spółdzielcze lub/i zatrudniające w dużym zakresie osoby z niepełnosprawnością (OzN). Nie ma więc powodów, by pomijać je w ramach tworzonych dokumentów.

Do zbioru podmiotów ekonomii solidarnej zostały zaliczone także jednostki reintegracyjne (JR) - centra integracji społecznej (CIS), kluby integracji społecznej (KIS), warsztaty terapii zajęciowej (WTZ), zakłady aktywności zawodowej (ZAZ), które nie posiadają osobowości prawnej. Obecnie mogą one realizować zadania pożytku publicznego, ale przez swoje organizacje macierzyste.

Więcej na temat poszczególnych form prawnych zaliczanych do sektora ekonomii społecznej można przeczytać w załączniku dotyczącym opracowywania diagnozy.

○ Zadania publiczne w sferze pożytku a usługi społeczne

Podmioty ekonomii społecznej zakorzenione lokalnie i dobrze znające potrzeby mieszkańców, często są realizatorami różnych usług społecznych ujętych w opracowywanych programach rozwoju. Usługi społeczne zostały zdefiniowane w Ustawie o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych³. Należy podkreślić, że niemal w całości pokrywają się one z katalogiem działań pożytku publicznego opisanym w Ustawie o DPPiW.

Usługi społeczne zdefiniowane w ustawie o CUS	Odpowiadające im zadania publiczne z art. 4. Ust 1 UoDzPPIW
w zakresie polityki prorodzinnej	31) działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka
w zakresie wspierania rodziny, systemu pieczy zastępczej	1a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej
w zakresie pomocy społecznej	1) pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób
w zakresie promocji i ochrony zdrowia	6) ochrony i promocji zdrowia
w zakresie wspierania osób niepełnosprawnych	7) działalności na rzecz osób niepełnosprawnych
w zakresie edukacji publicznej	14) nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania
w zakresie przeciwdziałania bezrobociu	8) promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy

³ Ustawa z 19 lipca 2019 r., Dz.U. 2019 poz. 1818

Usługi społeczne zdefiniowane w ustawie o CUS	Odpowiadające im zadania publiczne z art. 4. Ust 1 UoDzPPIW
w zakresie kultury	16) kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego
w zakresie kultury fizycznej i turystyki	17) wspierania i upowszechniania kultury fizycznej
w zakresie pobudzania aktywności obywatelskiej	13) działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych 22) upowszechniania i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji
w zakresie mieszkalnictwa	
w zakresie ochrony środowiska	18) ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego
w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej	2) działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
	32a) rewitalizacji
	11) działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości 33) działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3

Źródło: opracowanie własne.

Rozwiązania wprowadzone nowelizacją ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju

W dniu 15 lipca 2020 r. uchwalono *Ustawę o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw*. Wprowadza ona wiele propozycji ważnych z punktu widzenia logiki tworzenia dokumentów strategicznych i programowych, również na poziomie lokalnym.

Uzasadnieniem do wprowadzenia zmian w prawie była wola uniknięcia sytuacji, w której planowanie rozwoju dzieli się na dwa odrębne systemy: planowanie przestrzenne i planowanie społeczno-gospodarcze. Dlatego też, jako jeden z celów nowelizacji wskazano budowę zintegrowanego systemu planowania rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, bowiem brak powiązania między nimi powoduje sprzeczności w procesie realizacji inwestycji.

Jak wynika z oceny skutków regulacji⁴ celem nowelizacji jest „zintegrować planowanie społeczno-gospodarcze i przestrzenne, podnieść efektywność prowadzonych działań oraz w większym stopniu dostosować je do zmieniających się warunków zewnętrznych.”

Założono między innymi, że na każdym poziomie zarządzania (krajowym, wojewódzkim, funkcjonalnym, lokalnym) będzie przygotowywany jeden zintegrowany dokument strategiczny, zawierający zarówno problematykę społeczno-gospodarczą jak i przestrzenną. Ma on być aktem polityki rozwoju i stanowić podstawę dla przygotowania dokumentów wykonawczych

4 Druk 64 z 27.12.2019 <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/opinieBAS.xsp?nr=64> (dostęp: 17.07.2020)

– programów rozwoju społeczno-gospodarczego oraz dokumentów w zakresie planowania przestrzennego dotyczących danego obszaru.

Ponadto nowelizacja wprowadza nowe mechanizmy uzgadniania działań rozwojowych między poszczególnymi poziomami zarządzania: kontrakt programowy, kontrakt sektorowy i porozumienie terytorialne.

Nowelizacja wprowadza strategię rozwoju gminy (SRG), jako dokument nieobligatoryjny oraz strategię rozwoju ponadlokalnego (SRP) w przypadku przygotowywania strategii przez kilka jednostek samorządu terytorialnego. W związku z tym drugim dokumentem nastąpiło rozszerzenie zapisów dot. celu powoływania stowarzyszeń gmin o „wykonywanie wspólnych zadań publicznych”, co może pozytywnie wpłynąć na wzrost współpracy między samorządami.

Nowelizacja nakłada obowiązek wskazywania obszarów strategicznej interwencji (OSI) na lokalnym poziomie (oczywiście też krajowym i regionalnym). OSI zostało zdefiniowane jako „**obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach** społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, **decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych**, do którego jest kierowana interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł lub rozwiązania regulacyjne”. Rozwiązanie to ma ukierunkować interwencję publiczną na określone terytorium zamiast rozpraszać wsparcie.

Założenia strategii rozwoju ponadlokalnego oraz strategii rozwoju gminy podlegać mają konsultacjom w szczególności z sąsiednimi gminami i ich związkami, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami gmin/y. W art. 6 ust 4 znajduje się zapis: „podmiot opracowujący projekt (...) strategii rozwoju (...) ogłasza na swojej stronie internetowej (...) informację o konsultacjach, terminie i sposobie przekazywania uwag do projektu oraz terminie i miejscu spotkań konsultacyjnych). Zatem można wnioskować, że wymóg konsultacji został rozszerzony poza konieczność zamieszczenia projektów strategii na BIP, na organizację spotkań konsultacyjnych.

Istotne z punktu widzenia tworzenia dokumentów strategicznych na poziomie lokalnym jest też objętościowe skrócenie dokumentów oraz nacisk na ich przejrzystość, m.in. poprzez rezygnację z zamieszczania pełnej diagnozy na rzecz wniosków – kluczowych potencjałów i ograniczeń związanych z rozwojem oraz graficzne przedstawianie treści zwłaszcza w zakresie modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy i OSI.

Wskazano również na potrzebę rozwinięcia systemu ewaluacji, zwłaszcza ex-post oraz powiązania wskaźników rezultatu strategii lokalnych z rezultatami i wskaźnikami rezultatu na poziomie regionalnym, a tych z krajowymi. Warto zwrócić też uwagę na zapis ułatwiający pozyskiwanie danych przez podmioty przygotowujące diagnozę – organy administracji mają nieodpłatnie udostępniać informacje zgromadzone w zbiorach danych, ewidencjach i rejestrach, jeżeli nie powoduje to ich dodatkowego, innego niż samo udostępnienie obciążenia.

Nowelizacja ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju generuje szereg zmian w innych ustawach. Z punktu widzenia lokalnego programowania istotną zmianą jest określenie cech konstytutywnych strategii rozwoju gminy, które zostały wprowadzone, jako zmiana w ustawie o samorządzie gminnym. Zacytujemy tu cały art. 10e:

- 1** Gmina może opracować strategię rozwoju gminy.
- 2** Strategia rozwoju gminy jest spójna ze strategią rozwoju województwa oraz strategią rozwoju ponadlokalnego, obejmującą tę gminę.
- 3** Strategia rozwoju gminy zawiera wnioski z diagnozy, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 1295 i 2020), przygotowanej na potrzeby tej strategii oraz określa w szczególności:
 - 1)** cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym;
 - 2)** kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych;

- 3) oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym, oraz wskaźniki ich osiągnięcia;
 - 4) model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy;
 - 5) ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie;
 - 6) obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa, (...) wraz z zakresem planowanych działań;
 - 7) obszary strategicznej interwencji kluczowe dla gminy, jeżeli takie zidentyfikowano, wraz z zakresem planowanych działań;
 - 8) system realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych;
 - 9) ramy finansowe i źródła finansowania.
- 4 Strategie rozwoju gminy sporządza się w formie tekstowej oraz graficznej zawierającej zobrazowanie treści, o których mowa w szczególności w ust. 3 pkt 4, 6 i 7.

Gminy sąsiadujące, powiązane ze sobą funkcjonalnie, mogą opracować strategię rozwoju ponadlokalnego będącą wspólną strategią rozwoju tych gmin w zakresie ich terytorium. W kontekście rozwoju ES jest to ważny, potencjalnie atrakcyjny kierunek zmian, który może też ujmować międzygminne centrum usług społecznych i zintegrować wokół niego zarówno istniejące PES, jak i stymulować powstawanie nowych, które miałyby realizować brakujące na tym terenie usługi społeczne.

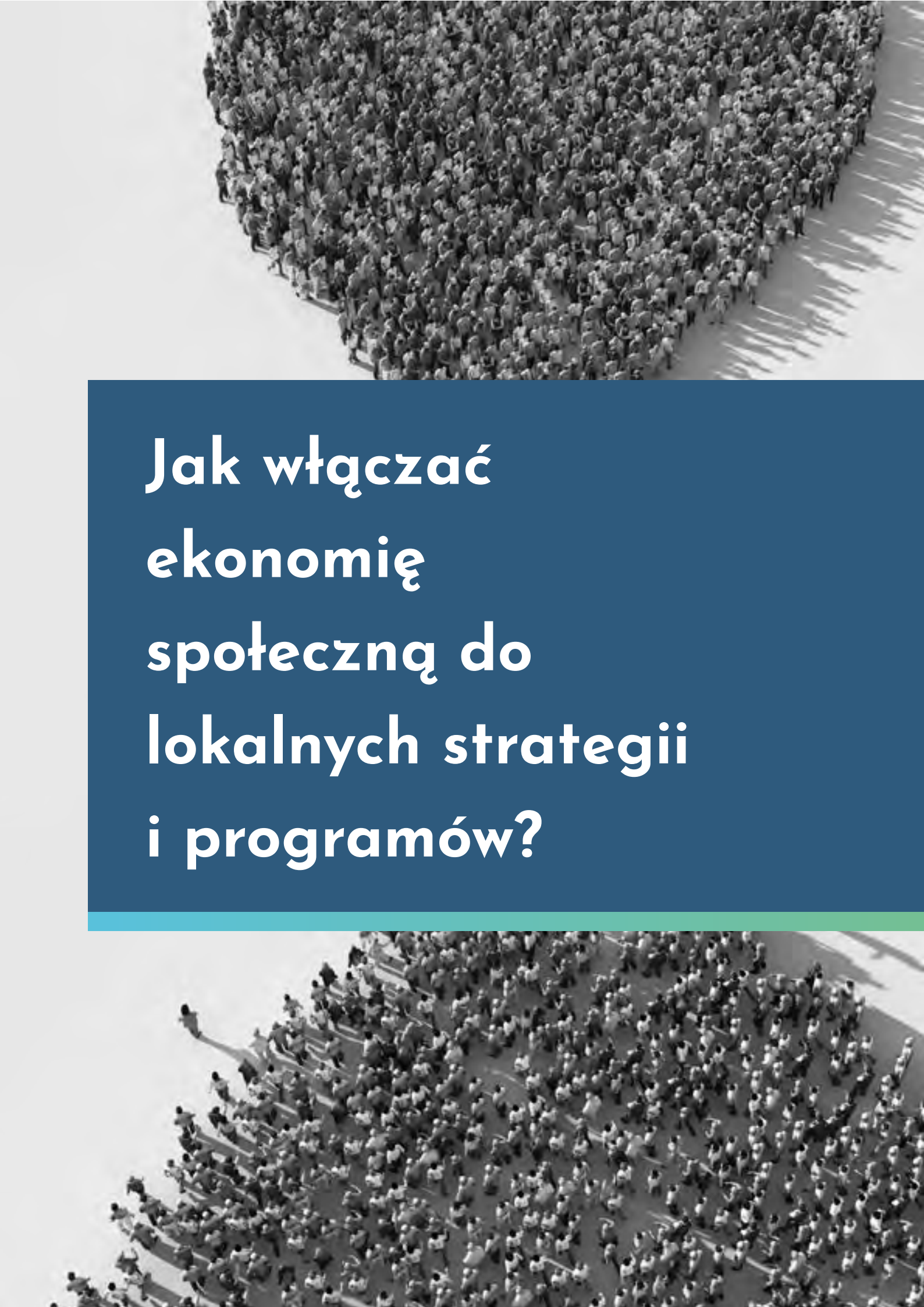
Nowelizacja ustawy określiła też cele i wymogi dotyczące programów rozwoju i programów wieloletnich. I tak „programy są dokumentami o charakterze operacyjno-wdrożeniowym ustanawianymi w celu realizacji strategii rozwoju, określającymi działania przewidziane do realizacji zgodnie z ustalonym systemem realizacji programu i planem finansowym, stanowiącymi element programu.” (art. 15 ust. 1). W przypadku planowania lokalnego zastosowanie mają wymogi dotyczące programu rozwoju.

W art. 17 ust. 1 określony został zakres, jaki powinny uwzględniać programy:

1. Program określa w szczególności:

- 1** w przypadku programów rozwoju wnioski z diagnozy, o której mowa w art. 10a ust. 1, przygotowanej na potrzeby tego programu;
- 2** w przypadku programów operacyjnych wyniki uprzedniej ewaluacji programu, jeżeli jest wymagana odrębnymi przepisami;
- 3** cel główny i cele szczegółowe w nawiązaniu do średniookresowej strategii rozwoju kraju lub strategii rozwoju,
- 4** priorytety oraz kierunki interwencji;
- 5** oczekiwane rezultaty planowanej interwencji wraz ze wskaźnikami w nawiązaniu do średniookresowej strategii rozwoju kraju lub strategii rozwoju, o których mowa w art. 9 pkt 3–6 (czyli: strategia rozwoju województwa, strategia rozwoju gminy, strategia rozwoju ponadlokalnego);
- 6** system realizacji programu, w tym plan finansowy zawierający w szczególności:
 - a)** źródła finansowania realizacji programu,
 - b)** kwotę środków przeznaczonych na finansowanie realizacji programu i jej podział między poszczególne priorytety, a w przypadku programu rozwoju, o którym mowa w art. 15 ust. 6, także kwotę środków przeznaczonych na przygotowanie raportu ewaluacyjnego podsumowującego efekty realizacji programu,
 - c)** informację o wysokości współfinansowania programu i poszczególnych priorytetów.
- 7** w przypadku programów rozwoju zakres planowanej interwencji, który będzie realizowany w ujęciu terytorialnym, możliwy do objęcia kontraktem sektorowym;
- 8** sposób monitorowania i oceny stopnia osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych.

Nowelizacja precyzuje warunki, jakie powinny spełniać dokumenty strategiczne i programowe również na poziomie lokalnym. W poszczególnych rozdziałach będziemy zatem pokazywać miejsce i rolę ES, wkomponowując kluczowe dla nas elementy w wyżej opisaną logikę integracji społeczno-gospodarczo-przestrzennej oraz postulowaną strukturę dokumentów. Dodatkowo postaramy się pokazać, jak zadbać o pełen udział PES w planowaniu strategicznym na poziomie lokalnym na każdym z jego etapów.

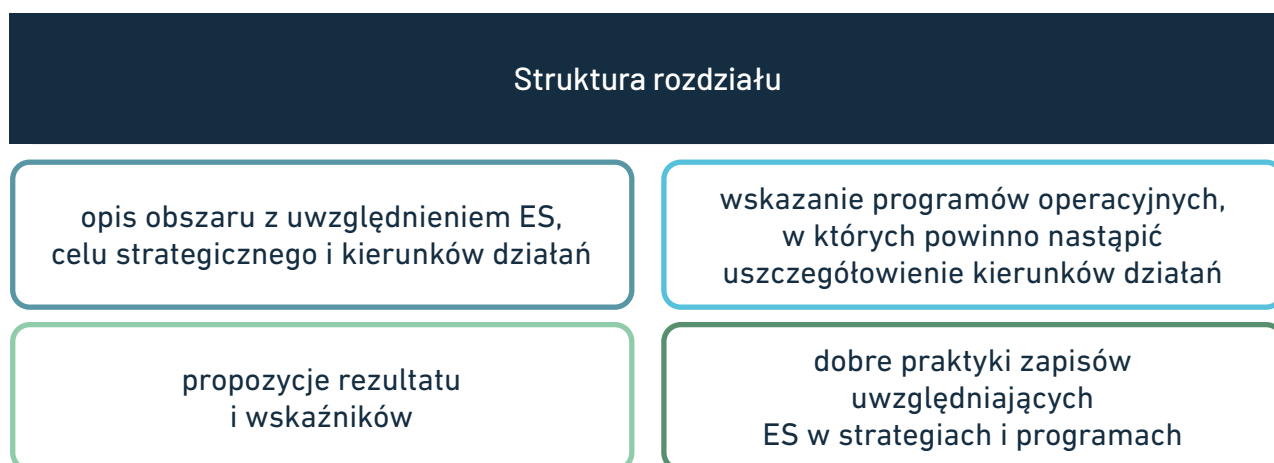
**Jak włączyć
ekonomię
społeczną do
lokalnych strategii
i programów?**

II. Ekonomia społeczna w strategii rozwoju gminy

W modelu EStrateg, który macie Państwo przed sobą, staramy się podać wskazówki, w jaki sposób zawrzeć instrumenty ekonomii społecznej w planowaniu rozwoju lokalnego.

Poniższy rozdział dotyczy włączenia ES w strategię rozwoju gminy i jest zbudowany w oparciu o następujący układ:

W oparciu o co planować strategię rozwoju?

Poszukując miejsca dla ekonomii społecznej w strategii rozwoju gminy, można sięgnąć do ustawy o samorządzie gminnym⁵, w której znajduje się spis zadań gminy, realizowanych w formie usług użyteczności publicznej. SRG nie powinna być jednak strategią realizacji działań ustawowych danego samorządu, ale określeniem celów, których realizacja jest istotna z punktu widzenia wspólnoty lokalnej. Ponadto, nowelizacja ustawy o prowadzeniu polityki rozwoju nakazuje planowanie zintegrowane (cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym) oraz skumulowanie wysiłków na obszarach strategicznej interwencji (OSI). To z kolei powoduje, że warto poszukać innego klucza do projektowania strategii oraz włączenia do niej ES. Takim kluczem może być koncepcja smart city, coraz bardziej popularna również w Polsce⁶. Proponujemy Państwu zatem pracę nad strategią rozwoju gminy w oparciu o koncepcję **smart city oraz smart villages**.

⁵ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz. U. z 2020 r. poz. 713, 1378.

⁶ patrz m.in.: Strategia rozwoju Krakowa 2030, Ramowa Strategia Kielce Smart City 2030+, „Strategia Rozwoju Bydgoszczy do 2030 roku, itp.

Koncepcja smart city oraz smart villages

„Smart city to miasto, które osiąga dobre wyniki w sześciu obszarach, zbudowanych na „inteligentnym” połączeniu zasobów i działań niezależnych i świadomych obywateli.”⁷

Koncepcja smart city powstała w wyniku ekonomicznych, technologicznych oraz demograficznych zmian. Niestabilna gospodarka przy bardzo szybkich zmianach technologicznych to dziś – w czasie sytuacji epidemicznej – uwarunkowania, których nie sposób nie brać pod uwagę. Rozwój inteligentnych technologii, wszystko ogarniająca cyfryzacja to zjawiska, które mogą pomóc w rozwoju, ale też stanowią ryzyko, zwłaszcza w obszarze życia społecznego. Jednak koncepcja smart city wykorzystuje jej zalety i możliwości (podawane są przykłady aplikacji wskazujących na mapie miasta miejsca niebezpieczne/zaśmieczone/nieoświetlone, monitorujące stan zdrowia mieszkańców⁸, pomagające w zdalnym kształceniu, itp.). Obywatele, jako podmiot mający wpływ na zarządzanie oraz technologia, jako narzędzie, mają zagwarantować zrównoważony rozwój (odpowiedzialne gospodarowanie zasobami, rozwój gospodarczy i wrażliwość społeczną) oraz konkurencyjność, procesy, które są niestety zazwyczaj rozbieżne (łatwiej jest tanio produkować nie zważając na środowisko i godne warunki pracy). Koncepcja smart city zakłada wykorzystanie lokalnych zasobów, których podstawą są mieszkańcy – obywatele, oraz technologii do tego, by maksymalnie usprawnić zarządzanie miastem i zadbać o konkurencyjność gospodarki co w efekcie podniesie jakość życia.

Ponieważ koncepcja smart city jest stosunkowo nowa, brak jest jednej definicji. W literaturze można znaleźć definicje i podejścia, które kładą większy nacisk na sprawne zarządzanie oraz eksponują czynniki inteligentnych systemów informatycznych⁹, jako podstawy smart city. Jak zauważa prof. Jan Fazlagić wiele projektów smart cities, szczególnie współtworzonych przez firmy

⁷ <http://www.smart-cities.eu/?cid=2&ver=3> (dostęp: 24.08.2020).

⁸ Kashiwa-no-ha Smart Health Project

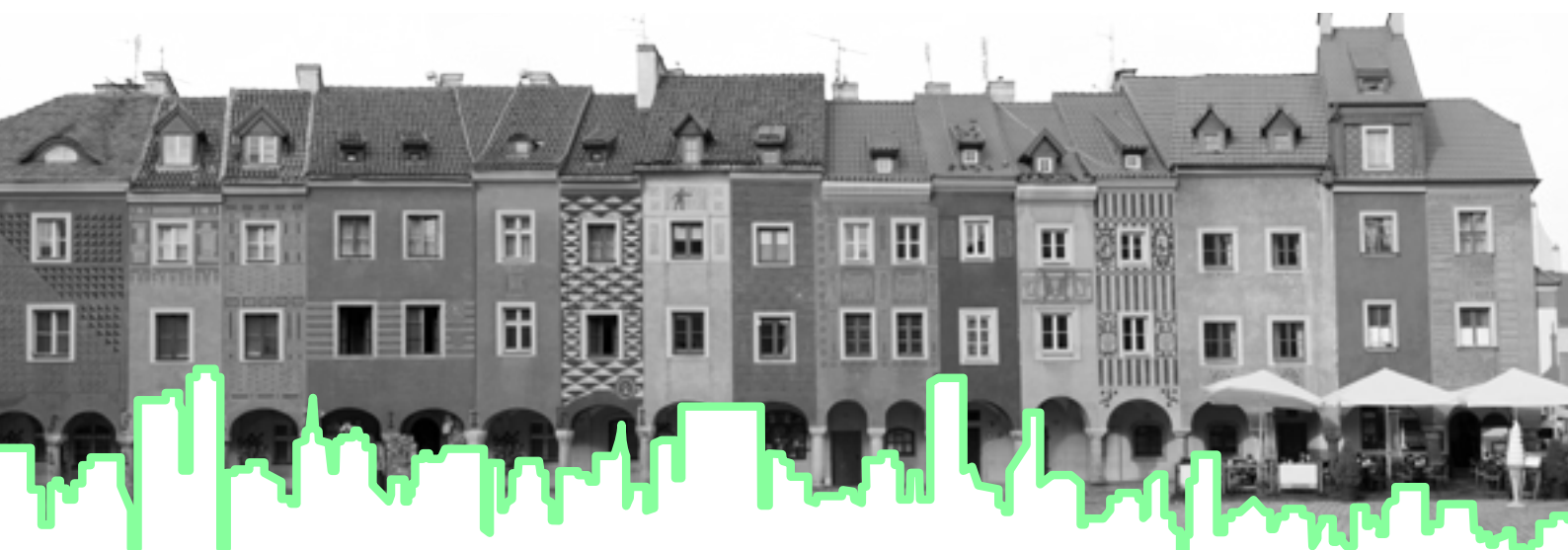
⁹ <https://www.arcanagis.pl/kiedy-miasto-jest-inteligentne> (dostęp: 24.08.2020).

branży informatycznej w naturalny sposób kładzie nacisk na infrastrukturę informatyczną. Jednak „można położyć także nacisk na kreatywność i zaradność mieszkańców i tworzyć inteligentną infrastrukturę społeczną. Postawienie na infrastrukturę twardą pociąga za sobą takie zagrożenia, jak m.in. możliwość cyfrowego wykluczenia niektórych grup społecznych, naruszanie prywatności mieszkańców, brak wykształconych pracowników administracyjnych, wysokie koszty obsługi i serwisu oprogramowania”¹⁰.

Próbując pokusić się o definicję smart city, która w największej mierze koncentrować się będzie na społecznych aspektach, proponujemy jej ujęcie jak poniżej:

SMART CITY jest to miejsce zapewniające wysoką jakość życia dla jak najszerszego kręgu mieszkańców, zarządzane z ich udziałem oraz z poszanowaniem lokalnych zasobów (przede wszystkim: środowiska naturalnego, przestrzeni, walorów historycznych, itd.) w oparciu o rozwój gospodarczy i wysoką konkurencyjność.

¹⁰ Jan Fazlagić, SMART CITY+ Możliwości adaptacji rozwiązań z zakresu Smart Cities na potrzeby polskich miast, str.9 https://www.nist.gov.pl/files/zalacznik/1453312718_EKSP2.pdf (dostęp: 25.08.2020).

Obok smart city, powstał również koncept tzw. inteligentnych wsi (smart villages), który ma istotne znaczenie dla rozwoju obszarów wiejskich, zarówno ze względu na nowe możliwości tworzenia miejsc pracy, jak i z punktu widzenia jakości życia na wsi. Promowanie takich „inteligentnych wsi” i oferowanie im wsparcia będzie istotne w następnym okresie programowania¹¹. „Powstająca koncepcja inteligentnych wiosek odnosi się do obszarów wiejskich i społeczności, które opierają się także na swoich istniejących zasobach i majątku, jak i na rozwijaniu nowych możliwości. W smart villages są to tradycyjne i nowe sieci oraz usługi wzmocnione za pomocą technologii cyfrowych, telekomunikacyjnych, innowacji i lepszego wykorzystania wiedzy, z korzyścią dla mieszkańców i przedsiębiorstw”¹².

Pewnym wyzwaniem, ale na pewno możliwym do osiągnięcia, będzie zaadoptowanie koncepcji smart city i smart villages do programowania na poziomie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, które posiadają inną strukturę niż pojedyncze miasto czy wieś, jednak stanowią funkcjonalne terytorium. Z drugiej strony, wymóg nowelizacji ustawy o prowadzeniu polityki rozwoju zakłada punktowe, skumulowane wysiłki na wyznaczonych obszarach strategicznej interwencji, które w mieście będą dotyczyły np. dzielnicy, a w gminie wiejskiej np. sołectwa.

Strategiczne programowanie rozwoju gminy

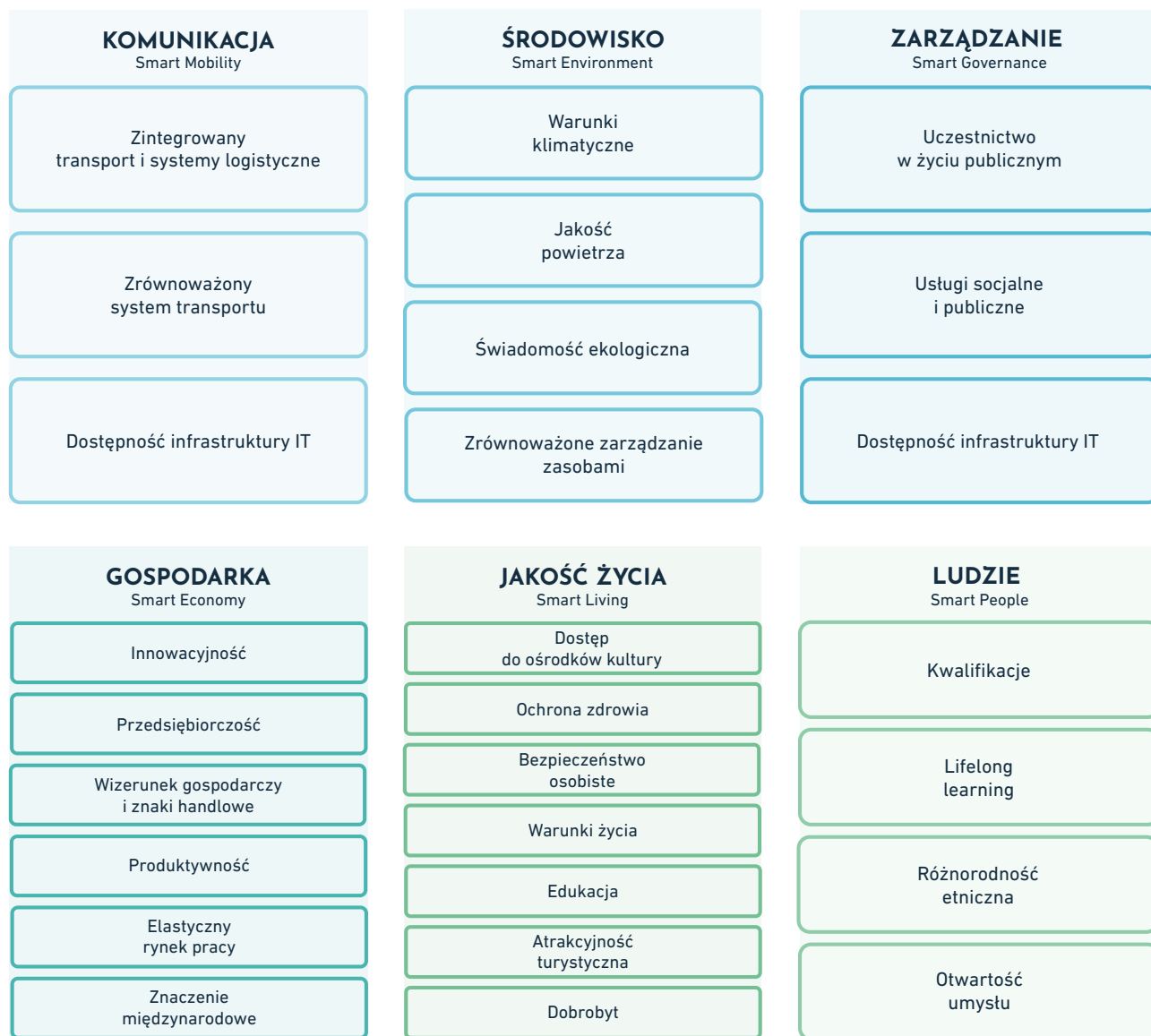
W oparciu o zapisy nowelizacji ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz koncepcję smart city nowe podejście do strategicznego programowania rozwoju gminy powinno odejść od celów i działań ogólnych, nakierowanych na całą przestrzeń, wszystkie możliwe obszary zmiany społeczno-gospodarczej na całym terytorium gminy, a raczej punktowo identyfikować priorytetowe potrzeby każdego rodzaju JST.

11 <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/inteligentne-wsie---smart-villages> (dostęp: 25.08.2020).

12 <http://cdr112.e-kei.pl/leader/index.php/353-inteligentne-wioski-smart-villages> (dostęp: 25.08.2020).

W koncepcji smart city pracuje się w obrębie 6 obszarów: komunikacja, środowisko, zarządzanie, gospodarka, jakość życia oraz ludzie. W każdym z nich wyszczególnionych zostało od 3 do 7 podobszarów określających, jakie kluczowe aspekty życia należy brać pod uwagę. Prezentuje je poniższy schemat:

Koncepcja smart city

Przeczytaj więcej o koncepcji smart city.

Źródło: <https://ideologia.pl/smart-city-jak-inteligentne-miasta-poprawiaja-zycie-mieszkancow/>

W zależności od przyjętych priorytetów rozwojowych nacisk może być położony na różne obszary, a w ich obrębie – na różne elementy. Na przykład miasta amerykańskie skupiają się przede wszystkim na specyficznym planowaniu przestrzennym, w Australii kluczową rolę pełnią media cyfrowe, przemysł kreatywny i inicjatywy kulturalne, a w Europie dużą wagę przywiązuje się do wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) w gospodarce energetycznej oraz transportowej. Szukając bliższych porównań z „naszego podwórka” – w polskich miastach do rangi priorytetu urastają problemy transportu publicznego (tu mamy już własne doświadczenia inteligentnych rozwiązań pomiaru natężenia ruchu czy kontroli dostępu do wolnych miejsc parkingowych) oraz jakości powietrza. Natomiast inteligentna wioska będzie zwracać uwagę np. na dostęp mieszkańców do szybkiej sieci internetowej, e-zdrowia, innowacyjne rozwiązania w zakresie ochrony środowiska, promocję lokalnych produktów, turystyki, kultury wspieranych przez nowe technologie. Zatem to w dużej mierze od diagnozy potencjału danego JST w ww. płaszczyznach funkcjonowania oraz wyboru priorytetów oraz podejścia do rozwoju (bardziej koncentrujemy się na redukcji problemu czy rozwijaniu potencjału) zależać będzie kształt strategii. Niemniej jednak każda ww. dziedzina powinna zostać poddana dogłębnej ocenie, w szerokim trybie spotkań i konsultacji społecznych, na etapie diagnozy.

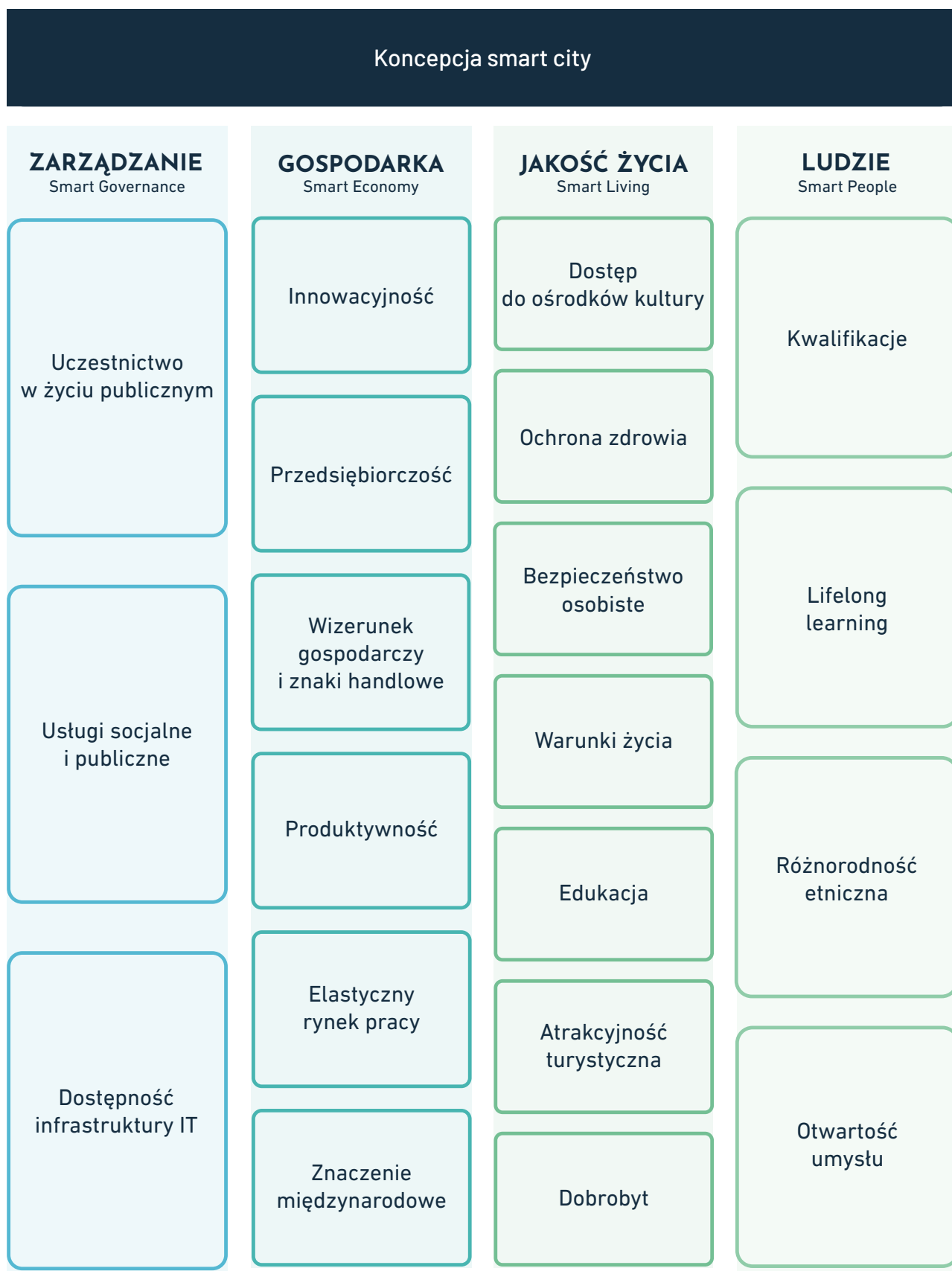

Miejsce ekonomii społecznej w strategii rozwoju gminy opartej o smart city

Poszukując przestrzeni dla ekonomii społecznej i solidarnej, należy zacząć od przedstawienia jej silnych stron w konkretnych obszarach planowanego rozwoju lokalnego, zgodnych z koncepcją smart city. Inicjatywy ekonomii społecznej mają bowiem swoje walory niezastępowalne przez rozwiązania publiczne i biznesowe (lub zastępowalne wyższym kosztem). Są to:

- **oddolność działania – są to inicjatywy organizowane przez mieszkańców, które oczywiście mogą być inicjowane i wspierane przez samorząd lokalny, jednak ich podstawowym motorem są obywatele, lokalne grupy interesu i lokalne organizacje,**
- **elastyczne reagowanie na pojawiające się lokalnie problemy (np. brak usług dla osób starszych i schorowanych, brak zajęć dla dzieci w okresie letnim, brak pracy dla matek powracających na rynek pracy, itd.),**
- **brak nastawienia na wysoką dochodowość przedsięwzięcia – przez co zagospodarowują ważne publiczne usługi, którymi nie jest zainteresowany biznes,**
- **mogą liczyć na systemowe (krajowe i unijne) wsparcie organizacyjne i finansowe na każdym etapie działania,**
- **dobry przykład samoorganizacji przynoszącej efekty, a do tego satysfakcję zaangażowanych mieszkańców, pobudza innych do działania, przetłumuje nieufność i marazm coraz większej liczby osób.**

Gdzie zatem jest szczególne miejsce dla inicjatyw ekonomii społecznej w strategiach rozwoju gminy? Naszym zdaniem głównie w czterech z sześciu poniższych obszarów smart city:

Ekonomia społeczna

w obszarze ZARZĄDZANIE

ZARZĄDZANIE Smart Governance

Uczestnictwo
w życiu publicznym

Usługi socjalne
i publiczne

Dostępność
infrastruktury IT

ZARZĄDZANIE jest obszarem, na który władze gminy mają największy wpływ, którym jednak powinny się dzielić z mieszkańcami. To bardzo ważna uwaga, gdyż cała koncepcja smart city/villages kładzie nacisk na to, by obywatele mieli realny wpływ na decyzje w kluczowych działaniach (inwestycjach) społecznych, gospodarczych i dotyczących zagospodarowania przestrzennego.

Sprawne zarządzanie to baza dla pozostałych działań gminy. „Smart government to taki sposób rządzenia miastem, który integruje informacje, komunikację oraz technologie w celu planowania, zarządzania i realizacji działań w różnych obszarach funkcjonowania miasta w celu wytwarzania trwałych i zrównoważonych wartości publicznych.”¹³

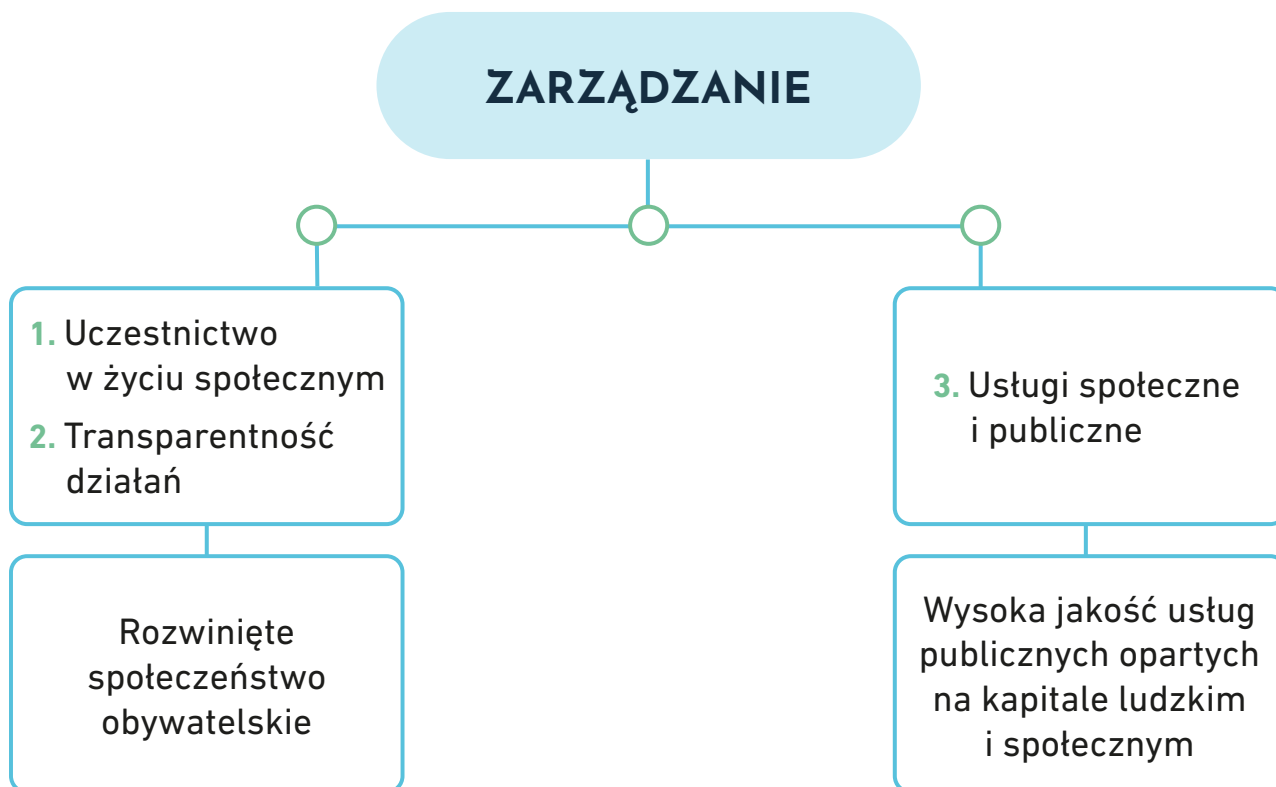
W obszarze ZARZĄDZANIE ekonomia społeczna powinna zaistnieć przede wszystkim:

- jako mocne wyartykułowanie i obietnica zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej oraz mieszkańców w zarządzanie gminą,
- realne włączenie podmiotów ekonomii społecznej i obywateli w proces planowania, realizacji działań i oceny efektów polityk publicznych,

13 Andrea Di Maio, za: <http://smartcity-expert.eu/definicja-smart-government> (dostęp: 25.08.2020).

- włączenie podmiotów ekonomii społecznej w rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym.

Ekonomia społeczna w obszarze ZARZĄDZANIE

Uczestnictwo mieszkańców w życiu publicznym oraz transparentność działań samorządu (rozwinięte społeczeństwo obywatelskie) to cel strategiczny rozwoju w kontekście obywatelskiego zarządzania.

Takie myślenie i planowanie rozwoju zakłada symetryczną rolę władz i mieszkańców w zarządzaniu gminą. Świadomy obywatel będzie chciał mieć wpływ na decyzje w gminie (będzie brał udział w spotkaniach konsultacyjnych, włączał się w prace zespołów zadaniowych, itp.) oraz kontrolować ich realizację. Świadomi samorządowcy będą mieli poczucie, że ich decyzje nie mogą być oderwane od woli mieszkańców. Te dwa elementy budują rozwinięte społeczeństwo obywatelskie.

Kierunek działań, jaki powinno się zaplanować, by zbliżyć się do ww. celu powinien dotyczyć włączenia mieszkańców oraz podmiotów ekonomii społecznej w podejmowanie decyzji dotyczących funkcjonowania gminy poprzez, np.:

- **opracowanie metod skutecznego informowania mieszkańców o planowanych i realizowanych inwestycjach, prawie lokalnym, itp.,**
- **włączenie maksymalnie dużej reprezentacji mieszkańców, grup interesu i podmiotów w decydowanie o kluczowych inwestycjach/decyzjach w gminie poprzez zastosowanie różnorodnych form uczestnictwa,**
- **pozytywne wzmocnienie mieszkańców biorących udział w konsultacjach oraz działania edukacyjne skierowane do młodzieży.**

Kierunek działań zasygnalizowany w strategii rozwoju gminy powinien być uszczegółowiony w odrębnym programie, np. wieloletnim programie współpracy z NGO i innymi PES, programie dialogu obywatelskiego (o ile taki powstanie) poprzez sformułowanie konkretnych, operacyjnych działań z przypisanym harmonogramem i budżetem realizacji.

Szczegóły zawarte w programach operacyjnych gminy powinny zawierać wypracowane w lokalnym środowisku (np. z lokalnymi PES i mieszkańcami) metody informowania mieszkańców o konsultacjach (oczywiście, nie musimy wspominać, że zamieszczenie informacji na BIP czy w siedzibie urzędu gminy jest dla mieszkańców, z punktu widzenia dostępu do informacji, zupełnie nieefektywne). Należy też pamiętać, by kanały informowania dostosować do różnych grup odbiorców, gdyż to, co jest najbardziej dostępne dla młodzieży, niekoniecznie takim jest dla osób starszych.

Należy zadbać o różnorodne formy włączenia mieszkańców w konsultacje. Formy te mogą zależeć od rodzaju i wielkości gminy, dotychczasowego zaangażowania mieszkańców, itp. lokalnych uwarunkowań. Inne potrzeby dot. możliwości zabrania głosu w procesie konsultacji mogą mieć seniorzy, inne przedsiębiorcy, a inne młodzież. Jeszcze inaczej współpracować z samorządem będą prawdopodobnie lokalne organizacje, w tym podmioty ekonomii

społecznej. To ww. interesariusze powinni zabrać głos, w jaki sposób chcieliby konsultować ważne dla gminy projekty.

Ważnym elementem w budowie społeczeństwa obywatelskiego jest edukacja w szkołach i programy, w których młodzież uczy się decydować o ważnych dla niej kwestiach związanych z miejscem zamieszkania (np. zagospodarowaniu części parku do swoich celów rekreacyjnych czy zagospodarowaniu holu szkoły, itp).

Proponowane rezultaty i wskaźniki

Rezultat	Wskaźniki
JST cechuje kultura oraz rozwiązania organizacyjne polegające na dostępie do pełnej informacji o planach i realizacji działań w gminie	<ol style="list-style-type: none">1. Liczba procesów konsultacyjnych prowadzonych w ciągu roku.
Na rozwój gminy wpływ mają mieszkańcy dzięki szerokiej partycypacji społecznej w podejmowaniu ważnych decyzji	<ol style="list-style-type: none">1. Liczba osób i organizacji uczestniczących w procesach konsultacyjnych.2. Ocena wpływu mieszkańców na decyzje w gminie (ankieta wśród mieszkańców).
Mieszkańcy angażują się w sprawy swojej ulicy, osiedla, miasta/wsi, ale również regionu i kraju	<ol style="list-style-type: none">1. Liczba osób biorących udział w głosowaniu w ramach Budżetu Obywatelskiego (o ile jest).2. Frekwencja w wyborach samorządowych.3. Frekwencja w wyborach parlamentarnych.

Przykłady dobrych rozwiązań w prawie lokalnym

Zapisy w strategii/ programie	Wybrane cele/priorytety/działania
Strategia Wrocław 2030¹⁴	<p>Priorytet: Governance</p> <p>Wybrane działania:</p> <ul style="list-style-type: none">• Stwórzmy zintegrowany system zarządzania strategiami i programami miejskimi,• Wzmacniamy dotychczasowe oraz wdrażamy i rozwijamy nowe narzędzia współpracy administracji samorządowej z organizacjami pozarządowymi,• Zwiększamy udział mieszkańców w zarządzaniu miastem,• Stosujemy takie innowacyjne metody konsultacji, które wzmacniają społeczeństwo obywatelskie,• Dbajmy o udział samorządów sublokalnych (osiedlowych) w konsultacjach polityk miejskich.
	Cel główny: WSPÓLNIE DECYDUJEMY O NASZYM MIEŚCIE

14 Strategia – Wrocław 2030 (załącznik do Uchwały Nr LI/1193/18 z dnia 15.02.2018 r. w sprawie strategii rozwoju Wrocławia pod nazwą „Strategia Wrocław 2030”), [www: https://www.wroclaw.pl/rozmawia/strategia/Strategia_2030.pdf](https://www.wroclaw.pl/rozmawia/strategia/Strategia_2030.pdf) , str.46, (dostęp: 23.09.2020).

Program rozwoju dialogu i komunikacji społecznej do roku 2022 (Program Dialog). Program operacyjny strategii #warszawa2030¹⁵

Cel 1: Zwiększenie dostępu do wiedzy o mieście oraz transparentności działań administracji

Uzasadnienie: Otwartość i transparentność w zarządzaniu miastem jest podstawą dla budowania zaufania i partnerstwa w dialogu.

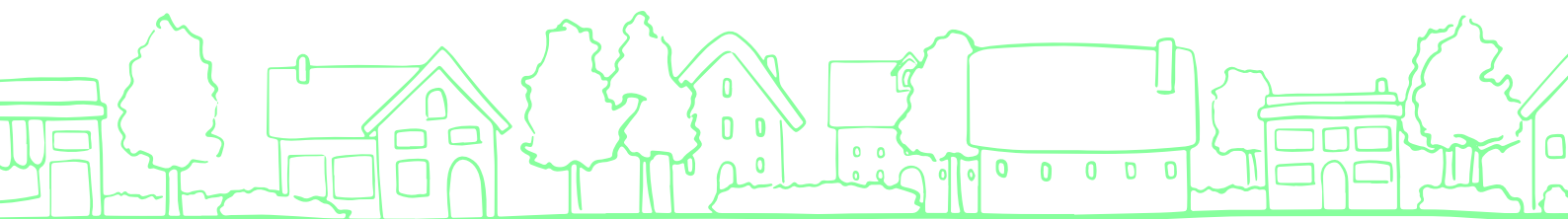
Wybrane projekty/działania:

1.1 Warszawski model dialogu

Projekt zakłada m.in. usprawnienie promocji narzędzi dialogu, zarówno wewnątrz administracji samorządowej, jak i wśród mieszkańców, poprzez realizację szerokiej kampanii edukacyjnej informującej o możliwościach partycypacji i współtworzenia miasta (m.in. poprzez korzystanie z budżetu partycypacyjnego, inicjatywy lokalnej, systemu grantów, wolontariatu, konsultacji społecznych lub miejsc aktywności lokalnej) oraz zachęcającej do korzystania z narzędzi partycypacji w mieście.

1.2 Warszawskie dane – jeden punkt dostępowy do wysokiej jakości danych o mieście

Stworzenie i utrzymanie jednego punktu dostępu w sieci do wysokiej jakości otwartych danych miejskich, sprofilowanych pod kątem zróżnicowanych kompetencji cyfrowych użytkowników. Rozwój produktów opartych na danych: narzędzia udostępniane użytkownikom umożliwiające praktyczne, codzienne wykorzystanie dostępnych danych do podejmowania decyzji życiowych i osobistych.

15 <http://2030.um.warszawa.pl/wp-content/uploads/2020/11/PROGRAM-Dialog.pdf> (dostęp: 23.09.2020).

Zapisy w strategii/ programie	Wybrane cele/priorytety/działania
<p>Program rozwoju dialogu i komunikacji społecznej do roku 2022 (Program Dialog). Program operacyjny strategii #warszawa2030</p>	<p>1.5 Rozwój i upowszechnienie sposobów i narzędzi komunikacji w środowisku lokalnym</p> <p>Celem projektu jest zaproszenie mieszkańców do dialogu poprzez zwiększenie dostępności informacji o działaniach samorządu, wymianę informacji między samorządem a mieszkańcami, przy współpracy z lokalnymi liderami, w przestrzeni publicznej i w miejscach, których dotyczy informacja.</p>
<p>Program rozwoju dialogu i komunikacji społecznej do roku 2022 (Program Dialog). Program operacyjny strategii #warszawa2030</p>	<p>Cel 3. Rozwój metod, form i narzędzi partnerskiego dialogu publicznego</p> <p>Uzasadnienie:</p> <p>Istnieje potrzeba tworzenia jednolitych standardów, lepszego rozeznania wśród podejmowanych inicjatyw, sieciowania pomiędzy partnerami oraz transferu dobrych praktyk. Jednocześnie, wciąż duża liczba mieszkańców pozostaje względnie słabo zaangażowana. Konieczne jest zatem wypracowywanie takich form dialogu, w których zgłaszanie potrzeb, opinii czy propozycji będzie łatwo dostępne, szybkie i nieskomplikowane.</p> <p>Wybrane projekty/działania:</p> <p>3.1 Nowe narzędzia partycypacji</p> <p>Rozwój i wdrażanie innowacyjnych metod i narzędzi w zakresie diagnozowania potrzeb oraz pozyskiwania informacji, pomysłów, opinii od mieszkańców w ramach procesów konsultacji i współdecydowania, zarówno na poziomie priorytetów rozwojowych miasta, jak i projektowania konkretnych rozwiązań operacyjnych. Nowe narzędzia partycypacji powinny być proste w obsłudze, wykorzystywać aktualne trendy w rozwoju technologii i zarządzania informacją, a jednocześnie być otwarte na użytkowników o różnych kompetencjach i możliwościach.</p>

Zapisy w strategii/ programie	Wybrane cele/priorytety/działania
<p>Program rozwoju dialogu i komunikacji społecznej do roku 2022 (Program Dialog). Program operacyjny strategii #warszawa2030</p>	<p>3.2 Rozwój budżetu partycypacyjnego</p> <p>3.4 Zwiększenie efektywności zarządzania konfliktami w ramach dialogu</p> <p>Zwiększenie efektywności mechanizmów radzenia sobie z konfliktami w różnych kontekstach i rodzajach procesów dialogu publicznego na różnych etapach, w szczególności: diagnozy potencjalnych konfliktów, zapobiegania konfliktom, zarządzania konfliktami. Projekt zakłada rozwinięcie narzędzi mapowania interesów jako prewencji konfliktu, metod diagnozowania konfliktów społecznych oraz modeli/protokołów działania mających na celu wypracowywanie rozwiązań w sytuacji konfliktu (np. rozwój mediacji, metod paraarbitrażowych). Elementem projektu będzie również rozwijanie współpracy wewnątrz struktury Miasta Stołecznego Warszawy (np. biura i urzędy dzielnic) w kontekście rozwiązywania konfliktów oraz współpracy przy wprowadzaniu zmian, które mogą ujawniać kontrowersje społeczne (np. w zakresie organizacji ruchu, transportu itp.).</p>
<p>Program rozwoju dialogu i komunikacji społecznej do roku 2022 (Program Dialog). Program operacyjny strategii #warszawa2030</p>	<p>Cel 4: Pogłębienie kompetencji obywatelskich i samorządowych oraz zaangażowania w dialog o mieście</p> <p>4.1 Edukacja o dialogu i nabywanie kompetencji obywatelskich</p> <p>Opracowanie oraz wdrożenie programów, narzędzi edukacyjnych i pomocy dydaktycznych mających na celu rozwijanie wiedzy o działaniu samorządu i poznawaniu swoich praw oraz rozwijanie postaw nastawionych na dialog i współpracę (w tym poprzez materiały filmowe, seminaria, warsztaty). Działania powinny być adresowane dla różnych grup – od przedszkola do seniora. Stworzenie i wdrożenie systemu szkoleń i wsparcia dla dyrektorów i pracowników szkół, instytucji edukacji nieformalnej, kultury (w tym bibliotek), edukacji kulturalnej, sportu, ośrodków wsparcia rodziny, ośrodków pomocy społecznej i in. z zakresu miejskich narzędzi partycypacji, wykorzystania ich w pracy z mieszkańcami, dialogu i porozumiewania się w sytuacjach różnic interesów.</p>

Rozwój usług społecznych, jako podobszar ZARZĄDZANIA to bardzo istotny dla samorządu temat (ze względu m.in. na procesy demograficzne oraz ciążenie w kierunku deinstytucjonalizacji usług społecznych¹⁶). Warto ten wątek powiązać z możliwością tworzenia gminnych lub ponadgminnych centrów usług społecznych (CUS). Obecnie tworzenie CUS¹⁷ jest fakultatywne, a to, czy będzie obowiązkowe, nie jest jeszcze przesądzone. Jednak nawet w gminach nie przystępujących do tworzenia CUS warto zaplanować zintegrowane działania na rzecz zapewnienia usług społecznych mieszkańcom. Oznacza to badanie potrzeb różnych grup mieszkańców w zakresie usług społecznych, przemyślane planowanie ich rodzaju i skali, nadzór nad realizacją i ocena jakości usług. **Niebagatelny staje się wątek związany ze wsparciem nowych i profesjonalizacją już istniejących podmiotów mogących świadczyć potrzebne usługi. I tu właśnie jest kluczowe miejsce dla podmiotów ekonomii społecznej – to one bowiem w większości będą odpowiedzialne za świadczenie usług społecznych w społeczności lokalnej.**

Dostępność wysokiej jakości usług społecznych w środowisku lokalnym wydaje się zatem być celem strategicznym, do którego powinna dążyć gmina mająca na uwadze dobrostan mieszkańców (wszystkich, choć w koncepcji punktowej koncentracji zasobów, należy zdiagnozować priorytetowe grupy społeczne, dla których należy w pierwszej kolejności zapewnić kluczowe usługi).

Osiągnięcie celu nie jest możliwe bez zaplanowania kierunku działań polegającego na **budowie systemu koordynacji i świadczenia wysokiej jakości usług społecznych w gminie.**

- ✓ **Dla gmin decydujących się na stworzenie CUS kierunek działań wprost powinien odnosić się do utworzenia Centrum Usług Społecznych koordynującego świadczenie wysokiej jakości usług społecznych w gminie.**

16 Więcej o deinstytucjonalizacji usług społecznych w obszarze JAKOŚĆ ŻYCIA.

17 Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz.U. 2019 poz. 1818).

Kierunek działań powinien być uszczegółowiony w odrębnych dokumentach, przede wszystkim w strategii rozwiązywania problemów społecznych, programie współpracy z NGO i innymi PES, oraz jeżeli gmina się zdecyduje na CUS - w programie usług społecznych.

Działania, które warto wziąć pod uwagę w procesie planowania to:

- stworzenie bazy o podmiotach i instytucjach realizujących usługi społeczne w gminie i powiecie (usługi zostały wymienione w Ustawie o CUS);
- badanie potrzeb różnych grup mieszkańców w zakresie poszczególnych usług społecznych, oszacowanie rodzaju i skali potrzebnych usług;
- procedury zlecania usług społecznych preferujących lokalnie działające podmioty, w tym ekonomii społecznej;
- monitoring i ewaluację systemu usług społecznych, w tym przede wszystkim dostępności i jakości wsparcia.

Rezultat	Wskaźniki
Zapewniona podaż wysokiej jakości usług świadczonych przez lokalne podmioty ekonomii społecznej	<ol style="list-style-type: none">1. Liczba osób, które skorzystały z usług dostarczanych przez gminę/centrum usług społecznych.2. Odsetek mieszkańców gminy, którzy skorzystali z usług wśród ogółu mieszkańców gminy.3. Rodzaje dostępnych usług społecznych.4. Odsetek mieszkańców, których stać na skorzystanie z usług społecznych oferowanych przez gminę.5. Liczba odbiorców usług społecznych według rodzaju usługi.

Przykłady dobrych rozwiązań w prawie loklanym

Zapisy w strategii/ programie	Propozycje wybranych priorytetów/ celów/ kierunków działań
<p>Program rozwoju usług społecznych w mieście Kętrzyn¹⁸</p>	<p>Cel horyzontalny: Poprawa jakości usług społecznych</p> <p>Kierunki działania:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Podnoszenie kompetencji pracowników instytucji świadczących usługi społeczne.2. Poprawa wyposażenia instytucji niezbędnego do świadczenia wysokiej jakości usług społecznych.3. Stworzenie ram do ścisłej współpracy różnych instytucji świadczących usługi społeczne:<ul style="list-style-type: none">• Budowanie systemu kooperacji między instytucjami pomocy społecznej, podmiotami usług reintegracji społecznej i zawodowej, w tym szczególnie z centrami i klubami integracji społecznej dla zwiększania efektywności działań wobec grup zagrożonych wykluczeniem społecznym;• Powołanie organu składającego się z przedstawicieli wszystkich instytucji świadczących usługi społeczne;• Realizacja działań na rzecz lepszej koordynacji pracy instytucji mających wpływ na poprawę sytuacji osób wykluczonych społecznie: np.: stworzenie systemu komunikacji, przepływu informacji, itp.;

18 Program rozwoju usług społecznych w mieście Kętrzyn (Załącznik nr 2 do Uchwały Nr LXIII /397/14 Rady Miejskiej w Kętrzynie z dnia 25 marca 2014 r.) [www: http://bip.miastoketrzyn.pl/system/obj/3212_397_z2_14.pdf](http://bip.miastoketrzyn.pl/system/obj/3212_397_z2_14.pdf) (dostęp: 25.08.2020).

**Program rozwoju usług
społecznych w mieście
Kętrzyn**

4. Stworzenie sprawnego systemu zarządzania usługami społecznymi: wprowadzenie systemów pomiaru jakości usług świadczonych przez instytucje pomocy i integracji społecznej, a także wdrożenie systemu certyfikacji jakości usług:
- wdrażanie nowych modeli organizacyjnych instytucji pomocy i integracji społecznej oraz analiza ich efektywności;
 - koordynowanie oraz promowanie działań umożliwiających tworzenie platform współpracy pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej, podmiotami zatrudnienia socjalnego oraz publicznymi służbami zatrudnienia;
 - wypracowanie standardów związanych z rozszerzeniem pakietu usług świadczonych w ramach pomocy i integracji społecznej (KIS/CIS/ZAZ/WTZ);
 - rozwój nowych usług społecznych, z podziałem na usługi profilaktyczne, aktywizujące i interwencyjne, z uwzględnieniem grup szczególnie zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym dzieci i młodzieży).

Zapisy w strategii/ programie	Propozycje wybranych priorytetów/ celów/ kierunków działań
<p>Program rozwoju usług społecznych w mieście Kętrzyn</p>	<ol style="list-style-type: none"> 5. Wypracowanie modelu współpracy z organizacjami pozarządowymi i sektorem prywatnym. 6. Stworzenie systemu standaryzacji usług społecznych. 7. Wypracowanie modelu ograniczającego nadkonsumpcję usług społecznych (m.in. stworzenie systemu komunikacji i wymiany informacji o świadczeniobiorcach pomiędzy instytucjami świadczącymi usługi społeczne). 8. Badanie efektywności wydatkowanych środków (stworzenie systemu gromadzenia i analizy danych o osobach wykluczonych społecznie oraz udzielonej im pomocy społecznej).

Ekonomia społeczna w obszarze LUDZIE

LUDZIE Smart People

Kwalifikacje

Lifelong
learning

Różnorodność
etniczna

Otwartość
umyśłu

Obszar LUDZIE jest okazją do zaplanowania celów i kierunków działań skoncentrowanych na budowie kapitału ludzkiego i społecznego. „Rozwijanie kapitału ludzkiego następuje poprzez **poprawę poziomu wykształcenia i wzrost kompetencji osób w taki sposób, by mogły one w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym.** Kapitał ludzki może być również głównym źródłem rozwoju ekonomicznego i społecznego kraju.¹⁹

Kapitał społeczny odnoszący się do grup społecznych, to **cecha pozwalająca namnażać inne kapitały (np. ekonomiczny) dzięki więziom łączącym jednostki, dzięki wzajemnemu zaufaniu i gotowości do współdziałania.**

Ci, „...którzy należą do formalnych

i nieformalnych sieci społecznych, są bardziej skłonni poświęcić swój czas i pieniądze w dobrej intencji, niż ci, którzy funkcjonują w izolacji społecznej”.²⁰

Spółeczności, w których wysoko rozwinięte są ww. dwa kapitały – ludzki i społeczny – są otwarte na zmianę, różnorodność, gotowe na własny rozwój i zaangażowanie w działania wspólnoty (grup interesu, społeczności lokalnej, itd.).

19 Projekt Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego do 2020 (z perspektywą do 2030), [www: https://www.gov.pl/web/rodzina/projekt-strategii-rozwoju-kapitalu-ludzkiego-do-roku-2020--z-perspektywa-do-2030-r](https://www.gov.pl/web/rodzina/projekt-strategii-rozwoju-kapitalu-ludzkiego-do-roku-2020--z-perspektywa-do-2030-r) str. 11., (dostęp: 28.09.2020).

20 Putnam, 2008, s. 197

W tak rozumianym obszarze LUDZIE, proponujemy zatem zawrzeć cele i kierunki działań zmierzające do wsparcia podmiotów ekonomii społecznej, organizacji społecznych oraz oddolnych inicjatyw mieszkańców.

Celem strategicznym w tym obszarze rozwoju może być zaprojektowanie lokalnego systemu wsparcia powstawania i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej, organizacji obywatelskich i ruchów oddolnych.

Wsparcie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej jest zasadne z punktu widzenia przede wszystkim potrzeby poszukiwania przez gminę głównego partnera w realizacji usług społecznych w społeczności lokalnej. Mieszkańcy potrzebują usług społecznych, których głównym wykonawcą mogą i powinny być podmioty ekonomii społecznej i solidarnej.

Lokalny system wsparcia ww. podmiotów powinien być budowany w oparciu o:

- **wykorzystanie lokalnych zasobów (np. infrastruktura gminna, w której można tworzyć centra wsparcia podmiotów ES czy inkubatory przedsiębiorczości z miejscem dla lokalnych PES),**
- **możliwości zewnętrznego finansowania: szkoleń, doradztwa i innych form profesjonalizacji działania lokalnych organizacji, jak również wsparcia w pozyskiwaniu dotacji na powstawanie nowych PES (w ramach współpracy z ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej i regionalnym ośrodkiem polityki społecznej),**
- **zlecenie zadań gminy do realizacji PES.**

Dla większej przejrzystości planowania i realizacji działań w tym obszarze postulujemy wziąć pod uwagę dwa kierunki działań:

- a) **zapewnienie wsparcia w powstawaniu nowych i profesjonalizacji istniejących podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej;**
- b) **wprowadzenia do praktyki zlecenia usług społecznych podmiotom ekonomii społecznej.**

Uszczegółowienie ww. kierunków oraz wybór działań priorytetowych będzie oczywiście uzależnione sytuacją w gminie. W niektórych istotne jest np. wsparcie istniejących podmiotów (poprzez szkolenia, poprawę warunków lokalowych, wsparcie w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania, itp.). Z kolei w gminach, w których nie ma organizacji mogących realizować ważne dla rozwoju gminy usługi i działania, należy zastanowić się (oczywiście w gronie partnerów społecznych) nad zasadnością i warunkami zainicjowania tworzenia nowych podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej.

Możliwości, które ma JST to przede wszystkim:

- **udział w zakładaniu PES (np. spółdzielni socjalnych osób prawnych z udziałem JST i NGO, powoływanie jednostek reintegracji społecznej i zawodowej),**
- **wsparcie finansowe w postaci poręczeń pod dotacje dla nowopowstających przedsiębiorstw społecznych, ale też na realizację projektów przez lokalne organizacje, czy w końcu udzielanie pożyczek,**
- **użyczenie lokalu na preferencyjnych warunkach,**
- **wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla niedoświadczonych organizacji, zwłaszcza pomoc w pozyskiwaniu środków finansowych.**

W ramach kierunku działania **Wsparcie w powstawaniu nowych i profesjonalizacji istniejących podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej** warto uwzględnić działania zmierzające do:

- a** wykorzystania istniejącej w województwie infrastruktury wsparcia dla PES – oferty tzw. ośrodków wsparcia ekonomii społecznej i regionalnych ośrodków polityki społecznej (świadczące usługi animacyjnych, inkubacyjnych i biznesowych dla wsparcia rozwoju ekonomii społecznej, animacja współpracy JST z lokalnymi PES, biznesem),
- b** zaplanowania takich działań, które lokalnie uzupełnią istniejący, zewnętrzny system wsparcia ES i pomogą w inicjowaniu PES.

Dobrym rozwiązaniem może być utworzenie centrum organizacji pozarządowych (i innych podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej).

Może być ono utworzone w 3 wariantach:

- w całości przez samorząd – takie Centra Organizacji Pozarządowych działają np. [w Gdyni](#); z mniejszych miast – [w Skawinie](#)
- tylko przez organizacje pozarządowe, np. w Warszawie - [Stołeczne Centrum Współpracy Obywatelskiej](#)
- wspólnie przez samorząd i organizacje pozarządowe, np. [w Krakowie](#) – jako zadanie publiczne zlecone przez gminę federacji NGO – KraFOS

W Centrach dostępne jest wsparcie inkubacyjne – osoby lub grupy pragnące sformalizować swoje działania uzyskują wszechstronną pomoc, zarówno w opracowaniu koncepcji, jak i przygotowania dokumentów do rejestracji podmiotu. Mogą liczyć na wsparcie techniczne w postaci udostępniania pomieszczeń do pracy biurowej, sal konferencyjno-szkoleniowych oraz sprzętu biurowego (komputerów, ksero, faxu, itp.). W centrum uzyskują pomoc doradczą (np. prawną, finansową, dotyczącą pozyskiwania środków na realizację inicjatyw).

W przypadku niektórych gmin może nie być potrzeby tworzenia wyspecjalizowanego centrum; rozwiązaniem może być oddelegowanie pracownikowi gminy (np. specjaliście od pozyskiwania środków unijnych) zadania polegającego na wsparciu merytorycznym dla PES, pomocy w kontaktach z OWES, który dysponuje szkoleniami, doradztwem i wsparciem finansowym na tworzenie miejsc pracy. Warto zawsze pamiętać, że gmina powinna wspierać lokalne PES poprzez swoją politykę lokalową, choćby poprzez możliwość użyczenia sali urzędu gminy, domu kultury, szkoły dla działań organizowanych przez PES, choć oczywiście rozwiązaniem optymalnym jest sytuacja gdy PES, zwłaszcza świadczący usługi, prowadzący działalność gospodarczą na rzecz mieszkańców, może skorzystać z lokalu na zasadach preferencyjnego najmu.

Kierunki działań powinny być uszczegółowione w odrębnych dokumentach, przede wszystkim w programie współpracy z NGO i innymi PES, programie rozwoju usług społecznych, programie rewitalizacji.

Rezultat	Wskaźniki
System wsparcia nowych i profesjonalizacji istniejących podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej (PES)	<ol style="list-style-type: none">1. Liczba podmiotów ekonomii społecznej w gminie, w tym przedsiębiorstw społecznych i spółdzielni socjalnych.2. Liczba konkursów/projektów ukierunkowanych na rozwój nowych i profesjonalizację istniejących PES.3. Rodzaj wsparcia niefinansowego i finansowego dostępny dla PES w gminie.4. Ocena dostępności i użyteczności lokalnego systemu wsparcia dla PES dokonywana przez lokalne organizacje.

Przykłady dobrych rozwiązań w prawie lokalnym

Zapisy w strategii/programie	Wybrane cele/priorytety/kierunki działania
Strategia Rozwoju Miasta: Dąbrowa Górnicza 2022²¹	<p>PRIORYTET II: INTEGRACJA WSPÓLNOT LOKALNYCH</p> <p>Cel operacyjny 2.3 Dąbrowa Górnicza - regionalnym liderem przedsiębiorczości społecznej i gospodarczej - zapewniającym mieszkańcom rozwijanie indywidualnych kompetencji.</p> <p>Kierunki Działań:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Rozwój zakorzenionej lokalnie przedsiębiorczości społecznej.2. Aktywizacja mieszkańców Dąbrowy Górniczej w sprawach społecznych i tworzenie lokalnej infrastruktury dla działań w zakresie przedsiębiorczości społecznej i gospodarczej.3. Wsparcie rozwoju infrastruktury podmiotów trzeciego sektora i ekonomii społecznej.

21 Strategia Rozwoju Miasta Dąbrowa Górnicza 2022 (stanowiąca załącznik nr 1 do uchwały nr XII/257/2015 Rady Miejskiej W Dąbrowie Górniczej z dnia 25 listopada 2015 roku w sprawie: przyjęcia „Strategii Rozwoju Miasta: Dąbrowa Górnicza 2022 –Aktualizacja”), [www: https://www.bip.dabrowa-gornicza.pl/5913/dokument/85792](https://www.bip.dabrowa-gornicza.pl/5913/dokument/85792) , str. 43, (dostęp: 28.09.2020).

**Wieloletni Program
Współpracy Gminy Miejskiej
Kraków z organizacjami
pozarządowymi na lata
2019-2022²².**

Celem głównym Programu jest zwiększenie udziału i zaangażowania organizacji pozarządowych w rozwój Krakowa i poprawę jakości życia jego mieszkańek i mieszkańców, w tym:

3) wypracowanie i wdrożenie rozwiązań tworzących fundament pod stabilną współpracę Gminy i organizacji pozarządowych;

Ten cel główny będzie realizowany poprzez cele szczegółowe:

- a) zwiększenie możliwości efektywnego korzystania z zasobu komunalnego Gminy;
- b) wzmocnienie potencjału sektora pozarządowego;

Działania kluczowe:

- Rozwój działań wspierających lokalny potencjał społeczny w Krakowie – stworzenie sieci Centrów Obywatelskich z funkcją wspierającą, inkubacyjną i coworkingową.
- Stworzenie możliwości udzielania pożyczek dla organizacji pozarządowych.
- Promocja funduszu wkładów własnych i zabezpieczenie adekwatnych środków finansowych zgodnie z zapotrzebowaniem.

22 Wieloletni Program Współpracy Gminy Miejskiej Kraków z organizacjami pozarządowymi na lata 2019-2022'' (stanowiący załącznik do uchwały nr IV/79/19 RADY MIASTA KRAKOWA z dnia 9 stycznia 2019 r. w sprawie przyjęcia „Wieloletniego Programu Współpracy Gminy Miejskiej Kraków z organizacjami pozarządowymi na lata 2019-2022'') https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D23882%26ty p%3Du& ga=2.260715469.1335640912.1605819300-328613467.1605819300, str. 10 (dostęp: 28.09.2020 r.).

**Kolejnym kierunkiem działań w obszarze LUDZIE powinno być:
Wprowadzenie do praktyki zlecania zadań i zamówień publicznych
podmiotom ekonomii społecznej.**

Zagwarantowanie lokalnym PES dostępu do realizacji gminnych usług może odegrać kluczową rolę w rozwoju organizacji, zarówno prowadzących zarejestrowaną działalność gospodarczą, jak i prowadzących statutową działalność odpłatną. Wymaga to przemyślanej i skoordynowanej polityki zlecania zadań publicznych i społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych.

Pierwszym krokiem na tej drodze powinno być **uzgodnienie w urzędzie miasta/gminy oraz jednostkach organizacyjnych obszarów przewidzianych do powierzenia zadań publicznych** oraz społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych. Wymaga to wyznaczenia koordynatora takiego działania. Warto przewidzieć przygotowanie **zarządzenia zalecającego stosowanie klauzul społecznych dla zamówień publicznych.**

W przypadku zadań pożytku publicznego, warto w trybie konsultacji społecznych z lokalnymi PES wyznaczyć zadania, które powinny być realizowane w formie powierzenia na okres co najmniej 3 lat.

Kierunki działań powinny być uszczegółowione w odrębnych dokumentach, przede wszystkim w programie współpracy z NGO i innymi PES, strategii rozwiązywania problemów społecznych, programie usług społecznych (o ile taki istnieje).

Rezultat	Wskaźniki
<p>1. Zwiększenie liczby zamówień z zastosowaniem klauzul społecznych, społecznie odpowiedzialnych zamówień do 30 tys. euro, ze szczególnym uwzględnieniem PES</p> <p>2. Kluczowe usługi społeczne realizowane w gminie przez PES w formie powierzenia na okres co najmniej 3 lat</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wartość (%) społecznie odpowiedzialnych zamówień zleczanych w trybie zamówień publicznych. 2. Wartość (%) społecznie odpowiedzialnych zamówień stosowanych w procedurach zakupowych do 30 tys. euro. 3. Wartość (%) zleceń na realizację usług społecznych użyteczności publicznej podmiotom ekonomii społecznej, w tym udzielanych przedsiębiorstwom społecznym. 4. Wartość (%) usług społecznych realizowanych w formie powierzenia na okres min. 3 lat.

Przykłady dobrych rozwiązań w prawie lokalnym

Zapisy w strategii/ programie	Wybrane cele/priorytety/kierunki działania
<p>Strategia Wrocław 2030²³</p>	<p>Priorytet: Przedsiębiorczość</p> <p>Działanie:</p> <p>Wdrażajmy klauzule społeczne w pracach zleczanych przez Urząd Miejski Wrocławia.</p> <p>Zacieśniajmy współpracę między samorządem Wrocławia a sektorem gospodarczym i organizacjami pozarządowymi na rzecz realizacji zadań publicznych.</p>

23 https://www.wroclaw.pl/rozmawia/strategia/Strategia_2030.pdf , str.42

**Lokalny Program
Rozwoju Ekonomii
Społecznej Miasta
Wrocławia²⁴**

Nazwa działania:

Planowanie obszarów użyteczności publicznej realizowanych partycypacyjnie

Opis: Corocznie przygotowywane będą propozycje przez Departament Spraw Społecznych i (...) obszarów przewidzianych do powierzania zadań publicznych lub społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych na kolejny rok budżetowy. Zadanie to, na podstawie wniosków urzędu i jednostek organizacyjnych oraz podmiotów oraz przeprowadzanych analiz, będzie podstawą propozycji do zaakceptowania przez władze miasta i kierownictwa jednostek.

Przedstawione propozycje będą skorelowane z możliwościami rynku realizowanego przez podmioty ekonomii społecznej, tak, aby zapewnić właściwą jakość i dobre adresowanie działań.

Przyjęcie propozycji będzie oznaczało wprowadzenie stosownych adnotacji w planach zamówień publicznych.

24 Program stanowi załącznik do Zarządzenia nr 10640/18 Prezydenta Wrocławia z dnia 8 października. 2018 r. w sprawie przyjęcia i wdrażania Lokalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej miasta Wrocławia, [www: https://www.wroclaw.pl/rozmawia/files/news/17708/Lokalny-Program-Rozwoju-Ekonomii-Spolecznej-miasta-Wroclawia_SOW.pdf](https://www.wroclaw.pl/rozmawia/files/news/17708/Lokalny-Program-Rozwoju-Ekonomii-Spolecznej-miasta-Wroclawia_SOW.pdf) (dostęp: 30.10.2020 r.).

Nazwa działania:

**Wprowadzenie do praktyki wrocławskiego samorządu
stosowania społecznie odpowiedzialnych zamówień**

Opis:

W pierwszej kolejności przygotowane zostanie zarządzenie zalecające komórkom organizacyjnym UMW stosowanie klauzul społecznych dla zamówień publicznych oraz zakupów, których wartość nie przekracza kwoty określonej w art. 4 pkt. 8 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. - Prawo zamówień publicznych. Zarządzenie będzie wskazywało możliwość stosowania:

- Klauzuli społecznej, tzw. zatrudnieniowej – umożliwiającej określenie wśród warunków realizacji zamówienia wymogu zatrudnienia osób bezrobotnych, młodocianych, osób z niepełnosprawnością i innych osób, o których mowa w ustawie z dnia 13 czerwca 2013 r. o zatrudnieniu socjalnym;
- Klauzuli społecznej, tzw. zastrzeżonej – umożliwiającej skierowanie zamówienia tylko do zakładów pracy chronionej lub podmiotów zatrudniających, co najmniej 30% osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- Kryterium społecznego – umożliwiającego wprowadzenie wśród kryteriów wyboru ofert kryterium odnoszącego się do aspektu społecznego, w szczególności w zakresie integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, dostępności dla osób z niepełnosprawnością lub uwzględniania potrzeb użytkowników.

Przygotowane zostaną również rekomendacje odnoszące się do preferowania podmiotów ekonomii społecznej przy zakupach poniżej 30 tys. euro nieobjętych zapisami ustawy PZP, w tym z art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych.

**Lokalny Program
Rozwoju Ekonomii
Społecznej Miasta
Wrocławia**

Nazwa działania:

Wprowadzenie do praktyki wrocławskiego samorządu obszarów usług społecznych użyteczności publicznej zleczanych podmiotom ekonomii społecznej jako zadań powierzanych.

Opis:

- Usługi społeczne użyteczności publicznej, które powinny być realizowane w formie powierzenia oraz powinny być kontraktowane na okres co najmniej 3 lat, będą proponowane przez komórki organizacyjne Urzędu Miejskiego Wrocławia i jednostki organizacyjne miasta oraz podmioty ekonomii społecznej. Propozycje będą przedmiotem dyskusji Wrocławskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego oraz Grupy Dialogu Społecznego ds. ekonomii społecznej i społecznie odpowiedzialnego biznesu;
- Uzgodnione zadania będą realizowane w trybie powierzenia zadań publicznych, zaś w przypadku niewyłonienia odpowiedniego wykonawcy stosowany będzie tryb PZP²⁵.

25 Program stanowi załącznik do Zarządzenia nr 10640/18 Prezydenta Wrocławia z dnia 8 października. 2018 r. w sprawie przyjęcia i wdrażania Lokalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej miasta Wrocławia, www str. 12-14 www: https://www.wroclaw.pl/rozmawia/files/news/17708/Lokalny-Program-Rozwoju-Ekonomii-Spolecznej-miasta-Wroclawia_SOW.pdf (dostęp: 29.09.2020 r.).

Ekonomia społeczna w obszarze **GOSPODARKA**

GOSPODARKA

Smart Economy

Innowacyjność

Przedsiębiorczość

Wizerunek gospodarczy
i znaki handlowe

Produktywność

Elastyczny
rynek pracy

Znaczenie
międzynarodowe

Jeśli piszemy o ekonomii społecznej w kontekście gospodarki, to koncentrujemy się na przedsiębiorstwach społecznych – podmiotach ekonomii społecznej, które prowadzą grę rynkową.

Ich szczegółowa charakterystyka została opisana w załączniku dotyczącym tworzenia diagnozy.

Podmioty ekonomii społecznej mają potencjał do rozwoju innowacji społecznych i w tym jest ich największa siła mająca oddziaływanie na lokalną gospodarkę.

Są też przyjaznym miejscem pracy dla liderów lokalnych, ale przede wszystkim dla osób oddalonych od rynku pracy. Poprzez system wsparcia finansowego oraz przy

wsparciu samorządów lokalnych mogą powstawać różnorodne podmioty ekonomii społecznej, w tym przede wszystkim przedsiębiorstwa społeczne realizujące misję i cele lokalnego rozwoju – wspieranie rozwoju turystyki, wspieranie budowy marki miejsca, oddziaływanie na kulturę, przy okazji rozwijając lokalny rynek pracy.

Rekomendujemy, by w myśleniu o rozwoju konkurencyjności lokalnej gospodarki znaleźć szczególne miejsce dla tworzenia i wsparcia rozwoju lokalnych podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych.

W obszarze GOSPODARKA istotnym wymiarem jest oddziaływanie na lokalny rynek pracy. Wychodzimy jednak z założenia, że cele i kierunki działań nie powinny odnosić się tylko do tworzenia miejsc pracy (samy w sobie), bo takie cele mogą stawiać sobie programy przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy, w których są środki na ich dofinansowanie czy zachęty finansowe dla pracodawców. Gmina takich mechanizmów nie posiada. Natomiast każda gmina posiada pewne zasoby, które mogą przyczynić się do rozwoju lokalnej gospodarki, czego efektem końcowym będzie m.in. zmniejszenie bezrobocia wśród mieszkańców, w tym zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz stopniowy wzrost jakości miejsc pracy, a co za tym idzie bogacenie się obywateli. Dlatego rekomendujemy, by opracowując strategię rozwoju gminy w myśleniu o gospodarce skoncentrować się na tym, co może być motorem rozwoju gminy. Podmioty ekonomii społecznej doskonale wpisują się w rozwój **gospodarki opartej o dziedzictwo kulturowe, w tym produkty lokalne oraz tworzenie marki miejsca.**

Dziedzictwo kulturowe „stanowi dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Oznacza wartość – materialną lub niematerialną – przekazaną przez przodków i określającą naszą kulturę. W procesie budowania społeczeństwa obywatelskiego ważną rolę pełni idea małej ojczyzny. Dla integrowania społeczności lokalnej bardzo ważne staje się dziedzictwo regionalne, na które składają się zabytki o znaczeniu lokalnym związane z tradycją i historią danego miejsca”²⁶. Bardzo duża część gmin posiada na swoim terytorium organizacje pozarządowe czy przedsiębiorstwa społeczne działające w obszarze lokalnego dziedzictwa – kulinarnego (np. koła gospodyń wiejskich), historii, rzemiosła, pieśni i tańca (grupy regionalne, rekonstrukcyjne), itp. Często są to organizacje działające nieodpłatnie, natomiast w myśleniu o rozwoju lokalnej gospodarki warto wspierać je również w wymiarze komercjalizacji usług czy produktów, tworzenia marki miejsca, podnoszenia atrakcyjności turystycznej gminy.

Elementem tego szerszego obszaru, niejako namacalnym towarem, który może zostać skomercjalizowany z pożytkiem dla mieszkańców, organizacji, przedsiębiorców i gminy jest produkt lokalny. Produkt lokalny to wyrób lub usługa, z którą utożsamiają się mieszkańcy regionu, produkowana w sposób

26 https://nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Ochrona_dziedzictwa_kulturowego/
(dostęp: 01.10.2020 r.).

niemasowy i przyjazny dla środowiska, z surowców lokalnie dostępnych. Produkt lokalny staje się wizytówką regionu poprzez wykorzystanie jego specyficznego i niepowtarzalnego charakteru oraz angażowanie mieszkańców w rozwój przedsiębiorczości lokalnej²⁷.

Tym, co może być kołem napędowym dla tworzenia spójnego wizerunku gminy, jej komunikacji z mieszkańcami i otoczeniem zewnętrznym (turystami, inwestorami, itd.), może być stworzenie marki miejsca. „Odkryta tożsamość miejsca oparta o dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze jest tym, co daje powody do dumy członkom społeczności lokalnej, stwarza przestrzeń do integracji i działań na rzecz lokalnego rozwoju. Na bazie tego identyfikują się konkretne produkty lokalne, kształtuje się niepowtarzalna oferta miejsca. To punkt wyjścia do budowania marki miejsca, kreowania marki lokalnej.”²⁸

Warto zatem przewidzieć w strategii rozwoju gminy cel strategiczny poświęcony budowie marki miejsca oraz zintegrowanego produktu lokalnego w oparciu o lokalne zasoby.

Temat budowy marki miejsca, a następnie zintegrowanego produktu lokalnego (np. turystycznego, łączącego rekreację, wypoczynek, edukację, gastronomię, bazę noclegową, itd.) to temat wdzięczny do pracy z mieszkańcami, organizacjami i przedsiębiorcami. Jest to bowiem coś, co dotyczy małej ojczyzny każdego z nas i budowania jej najlepszego wizerunku. Motywacją jest tu efekt w postaci budowy/wzmacniania własnej tożsamości, na której dodatkowo można się bogacić. To bardzo „namacalne” i ważne dla ludzi bodźce. Ponadto, każdy może być ekspertem, a jego wkład ma znaczenie dla rozwoju lokalnego. Są to wartości uniwersalne, ale szczególnie bliskie ekonomii społecznej²⁹.

27 Olga Gatek, „Produkt lokalny - dziedzictwo regionu” https://pl.wikipedia.org/wiki/Produkt_lokalny. Więcej o produkcie lokalnym w: „Impuls. Turystyka historyczna szansą na rozwój lokalny”, Stowarzyszenie Wspierania Rozwoju IM-PULS, Łódź -Byczyna, 2011 <https://ngoteka.pl/bitstream/handle/item/205/impuls.pdf?sequence=1> (dostęp: 02.10.2020 r.).

28 Ibidem, Więcej o marce miejsca: „Partycypacja. Miłowy krok do rozwoju lokalnego”, Krzysztof Florys, Olga Gatek, Anna Jarzębska, Barbara Kazior, Fundacja Miejsc i Ludzi Aktywnych, Kraków, 2016, <http://mila.org.pl/pl/publikacje>

29 Niestety temat budowy marki miejsca wymaga wiedzy i doświadczenia z wielu obszarów warto zatem skorzystać ze wsparcia zewnętrznego w tym procesie.

Rozwój w oparciu o lokalne przewagi konkurencyjne nie uda się **bez zbudowania szerokiego partnerstwa: samorządowców, lokalnych liderów, przedsiębiorców, podmiotów ekonomii społecznej, specjalistów** – to ważny kierunek działań, który należy zaplanować, by nastąpił rozwój.

Rozwój w oparciu o markę miejsca oraz zintegrowany produkt lokalny może być podstawą do zaplanowania spójnej wizji rewitalizacji gminy, tak by stał się podstawą programu rewitalizacji uwzględniającego zarówno odnowę przestrzeni, jak i działania gospodarcze i społeczne na rzecz wspólnoty lokalnej.

Kierunki działań w obrębie celu strategicznego dotyczącego budowy marki miejsca oraz zintegrowanego produktu lokalnego dotyczyć będą przyciągnięcia inwestorów, inwestycji w infrastrukturę (np. szlaków, ścieżek rowerowych) itd.; ale zadbajmy również o kierunek działania mający na celu: **wsparcie przedsiębiorstw, w tym społecznych oraz organizacji prowadzących odpłatną działalność statutową, działających w obszarze dziedzictwa kulturowego, marki lokalnej oraz rozwoju produktów lokalnych.**

Ważnym efektem tak ukierunkowanego wsparcia (na rozwój przedsiębiorstw, w tym społecznych oraz organizacji prowadzących odpłatną działalność statutową) będzie powstawanie miejsc pracy w sektorze ES, którego specyfiką jest również zatrudnianie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Dokumentem, w którym może nastąpić operacjonalizacja celu strategicznego oraz ww. kierunku działania może być, obok programu rewitalizacji, strategia promocji gminy/marki lokalnej. W ww. dokumentach należy zadbać o **wykorzystanie i szerokie włączenie sektora ES do tworzenia programów.**

Strategia promocji gminy/marki lokalnej to dokument określający zasady komunikacji z otoczeniem. Aby włączyć ES w promocję gminy, już na etapie diagnozy i poszukiwania interesariuszy należy potraktować PES jako podmiot o potencjale gospodarczym, kompetentny w integracji środowiska i poszukiwaniu przewag konkurencyjnych. Największe znaczenie przy opracowaniu strategii promocji/marki lokalnej ma więc dobór interesariuszy

oczekiwanej zmiany i włączenia ich w proces opracowania dokumentu. Zasadniczym błędem jest przygotowanie dokumentu z małą grupą osób na podstawie szablonów strategii, które opracowano dla innych miejsc³⁰.

Kierunki działań powinny być uszczegółowione w odrębnych dokumentach, przede wszystkim w programie wspierania przedsiębiorczości/rozwoju gospodarczego, programie promocji gminy, programie rewitalizacji, programie rozwoju turystyki, strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność; dodatkowo, o ile takie istnieją: strategii rozwoju gmin uzdrowiskowych, programie promocji dziedzictwa kulinarnego.

Rezultat	Wskaźniki
Dogodne warunki dla rozwoju przedsiębiorczości, w tym społecznej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Saldo rejestracji podmiotów gospodarczych w gminie. 2. Liczba zarejestrowanych przedsiębiorstw społecznych w gminie.
Dogodne warunki dla rozwoju przedsiębiorstw, w tym społecznych bazujących na marce miejsca/ marce produktu lokalnego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba zarejestrowanych firm działających w obszarze rozwoju marki miejsca/marki produktu lokalnego. 2. Liczba zarejestrowanych podmiotów ES działających w obszarze rozwoju marki miejsca/marki produktu lokalnego.
Wprowadzenie na rynek zintegrowanego produktu lokalnego (np. turystycznego, rekreacyjnego)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wykreowanie marki miejsca / marki produktu lokalnego. 2. Liczba lokalnych produktów wprowadzonych do systemu certyfikacji/promocji turystycznej.
Atrakcyjne miejsca pracy dla mieszkańców gminy, w tym zagrożonych wykluczeniem społecznym	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stopa bezrobocia w gminie. 2. Odsetek pracujących osób niepełnosprawnych.

30 Ibidem

Przykłady dobrych rozwiązań w prawie lokalnym

Zapisy w strategii/programie	Wybrane cele/priorytety/kierunki działania
Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta Gorlice w perspektywie 2020+³¹	<p>OBSZAR (strategiczny) „BESKID NISKI BEZ GRANIC”</p> <p>Cel strategiczny: Gorlice są transgranicznym centrum obsługi ruchu turystycznego i bramą dla podróżujących w Beskid Niski od strony Małopolski – tworzymy powiązania i mechanizmy współpracy, które umożliwią wykorzystanie atutów i szans rozwoju lokalnego biznesu turystycznego.</p> <p>Działania:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Wypracowanie spójnego systemu informacji i obsługi turystycznej obejmującego zarówno miasto, jak i sąsiednie obszary i atrakcje turystyczne.2. Stworzenie systemu stałej współpracy i powiązań z sąsiadami i organizacjami działającymi w sektorze czasu wolnego - zajmującymi się turystyką, rekreacją, sportem, kulturą itd., działanie na rzecz zintegrowania sektora turystycznego (LOT, LGD, PTTK, etc.).3. Powołanie instytucji lokalnej grupującej Miasto, Gminy z terenu powiatu i Powiat gorlicki, która zajmie się zbudowaniem wspólnego produktu turystycznego i jego spójną promocją, co powinno prowadzić do ekonomizacji produktów turystycznych i rozwoju turystyki jako rosnącego lokalnego biznesu.

31 <http://bip.malopolska.pl/pobierz/477395.html> (dostęp: 09.10.2020 r.).

Zapisy w strategii/programie	Wybrane cele/priorytety/kierunki działania
<p>Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta Gorlice w perspektywie 2020+</p>	<p>4. Rozwijanie i różnicowanie atrakcji bazujących na tradycjach nafciarskich i promocja Gorlic jako węzła karpacko-galicyskiego Traktu Naftowego. Wprowadzanie i podkreślanie nafciarskich elementów w przestrzeni miasta (oznakowanie miejsc, postać Łukasiewicza i innych znanych nafciarzy na ławkach w mieście, tradycyjne oświetlenie itp.). Organizowanie corocznej „nocy zakochanych” przy świetle naftowych latarni.</p>
<p>Koncepcja marki lokalnej i strategia promocji marki gminy Urszulin³²</p>	<p>Marka: Urszulin, po pracy Polesie.</p> <p>Gmina Urszulin pozycjonuje się w oparciu walory przyrodnicze i walory rekreacyjne.</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stworzenie systemu identyfikacji wizualnej i logo promocyjnego, które w perspektywie czasu wpłyną na spójny obraz gminy w otoczeniu. 2. Promowanie wybranych form turystyki nastawionej na turystów, pasjonatów przyrody i letników z wykorzystaniem narzędzi PR i promocyjnych. 3. Wzrost zaangażowania mieszkańców w tworzenie produktów lokalnych. 4. Budowanie oferty inwestycyjnej dla gminy.

32 https://www.ug.urszulin.eu/wp-content/uploads/2011/02/koncepcja_i_strategia_promocji_marki_gminy_urszulin.pdf (dostęp: 09.10.2020 r.).

Ekonomia społeczna w obszarze **JAKOŚĆ ŻYCIA**

JAKOŚĆ ŻYCIA Smart Living

Dostęp
do ośrodków kultury

Ochrona zdrowia

Bezpieczeństwo
osobiste

Warunki życia

Edukacja

Atrakcyjność
turystyczna

Dobrobyt

Obszar JAKOŚĆ ŻYCIA jest najbardziej pojemny z wszystkich wyróżnionych w koncepcji smart city. Mieszczą się w nim wskaźniki mówiące o komforcie, bezpieczeństwie oraz możliwościach rozwoju osobistego z perspektywy mieszkańca i jego rodziny, takich jak dostęp do: opieki zdrowotnej, dóbr kultury, systemu edukacji, zabezpieczeń społecznych czy poczuciu dobrobytu (wskaźniki te w pewnym zakresie pokrywają się ze Wskaźnikami Ubóstwa HPI³³). W JAKOŚCI ŻYCIA mieści się również atrakcyjność terenów zamieszkania – ład przestrzenny, atrakcyjność turystyczna (możliwości spędzania wolnego czasu) oraz walory przyrodniczo-krajobrazowe.

Ekonomia społeczna ma szansę wpłynąć na rozwój i poprawę jakości życia w gminie, głównie dzięki:

- **misji podmiotów ekonomii społecznej, które działają na rzecz poprawy warunków życia (np. materialnych) czy wyrównywania szans osób marginalizowanych (np. niepełnosprawnych) oraz świadczą deficytowe usługi społeczne. Ten obszar to domena podmiotów ekonomii społecznej, które we współpracy z samorządem i/lub biznesem tworzą systemy włączające osoby wykluczone społecznie,**
- **organizacjom ekonomii społecznej, które w samorządach, gdzie zaplanowano proces deinstytucjonalizacji, mogą realizować**

33 W trosce o pracę Raport o Rozwoju Społecznym Polska 2004, Metodologia wyznaczania Wskaźnika Ubóstwa HPI, s. 303 - 304

- usługi świadczone dla dobra ogółu oraz specjalistyczne dla osób wymagających szczególnego wsparcia w placówkach specjalistycznych,
- podmiotom ekonomii solidarnej zajmującym się reintegracją społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (centra i kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej czy zakłady aktywności zawodowej),
 - podmiotom ekonomii społecznej zaangażowanym w proces rewitalizacji.

Rewitalizacji została poświęcona odrębna część opracowania.

W wielu strategiach rozwoju opracowywanych na bazie koncepcji smart city, cel strategiczny w obszarze JAKOŚĆ ŻYCIA przybiera bardzo ogólną nazwę, typu: **wysoka jakość życia w gminie czy przyjazne warunki życia**, itp. Można powiedzieć, że jest to cel nadrzędny każdej strategii uwzględniającej zrównoważony rozwój – jest pojemny i uniwersalny, z drugiej strony możliwy do zmierzenia poprzez zastosowanie sprawdzonych wskaźników (choćby wspomnianego wyżej indeksu HPI).

Wątkiem, któremu należy się uważnie przyjrzeć w kontekście tendencji europejskich (a co za tym idzie dostępności środków unijnych), jak najbardziej uzasadnionych dobrem osób niesamodzielnych, jest deinstytucjonalizacja jako proces, w który powinna zostać włączona społeczność lokalna, przede wszystkim jednak podmioty ekonomii społecznej. *Wytyczne³⁴ w zakresie wdrażania i wspierania trwałego przejścia od opieki instytucjonalnej do alternatywnych rozwiązań rodzinnych i opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności w przypadku dzieci, osób niepełnosprawnych, osób mających problemy ze zdrowiem psychicznym oraz osób starszych* mówią jak ten proces zorganizować, natomiast Regionalne Programy Operacyjne wspomagają finansowo ten proces w gminach³⁵.

34 https://www.rpo.malopolska.pl/download/program-regionalny/skorzystaj/ogloszenia-o-naborach/RPMP-09-02-01-IP-01-12-103-17-typ-E/Zalacznik_nr_16_Ogolnoeuropejskie_wytyczne_921_E.pdf (dostęp: 05.10.2020 r.).

35 W obecnej perspektywie finansowej są to projekty finansowane w ramach RPO dot. rozwoju usług społecznych i zdrowotnych.

UNICEF definiuje deinstytucjonalizację, jako „całość procesu planowania transformacji i zmniejszania rozmiaru zakładów stacjonarnych lub ich likwidacji przy jednoczesnym zapewnieniu innego rodzaju różnorodnych usług opieki nad dziećmi bazujących na standardach wynikających z praw człowieka i zorientowanych na rezultaty”³⁶.

Nie chodzi zatem o natychmiastowe zamknięcie zakładów opieki nad osobami zależnymi, ale o proces rozwoju usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności, które mają wyeliminować konieczność opieki instytucjonalnej³⁷. W warunkach polskich będzie to raczej próba reorganizacji istniejących placówek stacjonarnych z wykorzystaniem metod świadczenia usług charakterystycznych dla form zdeinstytucjonalizowanych. Mając na myśli usługi, które mają zostać poddane deinstytucjonalizacji, mówimy o usługach świadczonych lokalnie dostępnych dla wszystkich bez względu na rodzaj wykluczenia społecznego, ale i o usługach specjalistycznych, takich jak: pomoc osobista dla osób niepełnosprawnych, opieka krótkoterminowa w zastępstwie, opieka rodzinna i zbliżona do rodzinnej, w tym zastępcza opieka rodzinna oraz usługi w zakresie wczesnej interwencji oraz wsparcia dla rodzin.

Nawiązujemy tu zatem do opisanego już wcześniej (w obszarze ZARZĄDZANIE) rozwoju usług społecznych w gminie (np. poprzez założenie Centrum Usług Społecznych).

Przejdź do obszaru ZARZĄDZANIE

³⁶ Wytyczne w zakresie wdrażania i wspierania trwałego przejścia od opieki instytucjonalnej, str. 28, za: UNICEF, *At Home or in a Home?: Formal Care and Adoption of Children in Eastern Europe and Central Asia* [„W domu czy w domu dziecka – formalna opieka nad dziećmi oraz adopcja w Europie Wschodniej i Azji Środkowej”], 2010, s. 52.

³⁷ *Ibidem*, str. 28

Aby gmina mogła wejść w proces deinstytucjonalizacji, potrzebne jej są: zorganizowana społeczność, która jest zdolna podjąć się działań środowiskowych, np. zorganizowanej pomocy sąsiedzkiej, oraz podmioty zdolne do świadczenia usług w cenach nie uwzględniających wysokiej marży lub świadczonych „po kosztach”. To jest właśnie przestrzeń dla rozwoju: inicjatyw ekonomii społecznej (samoorganizacja) oraz podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych.

Jak wynika z analizy obecnych strategii rozwoju gmin, włączenie społeczne nie jest wprost związane z deinstytucjonalizacją. W strategiach opracowanych niedawno, sięgających perspektywą 2030, coraz częściej wplatane są jednak wątki związane z koniecznością organizacji samopomocy i współpracy z organizacjami pozarządowymi (niestety występuje wąskie ujęcie podmiotowe) w zakresie realizacji usług społecznych.

Rekomendujemy, by w obszarze JAKOŚĆ ŻYCIA zawrzeć kierunek działań związany z zaplanowaniem i realizacją procesu deinstytucjonalizacji usług dla osób zależnych (warto doprecyzować w tym miejscu priorytetowe grupy wymagające w danej JST organizacji wsparcia w środowisku, np. samotne osoby starsze).

Rezultat	Wskaźniki
Wysoka dostępność usług społecznych, w szczególności usług środowiskowych, opiekuńczych, wsparcia rodziny i pieczy zastępczej oraz zdrowotnych dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	<ol style="list-style-type: none">1. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym.2. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami zdrowotnymi.3. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami asystenckimi i opiekuńczymi świadczonymi w społeczności lokalnej.4. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami w postaci mieszkań chronionych i wspomaganych.

Przykłady dobrych rozwiązań w prawie lokalnym

Zapisy w strategii/programie	Wybrane cele/priorytety/kierunki działania
Bydgoszcz 2030. Strategia rozwoju³⁸	<p>Obszar: Przyjazne warunki życia</p> <p>CEL III.3. MIASTO WRAŻLIWE SPOŁECZNIE</p> <p>III.3.1. Wsparcie dla osób potrzebujących i zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p> <p>III.3.2. Wspieranie aktywizacji zawodowej.</p>
Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Kazimierza Wielka na lata 2013-2020³⁹	<p>CEL STRATEGICZNY V: PARTNERSTWO NA RZECZ AKTYWNEJ INTEGRACJI ŚRODOWISKA LOKALNEGO</p> <p>CEL OPERACYJNY II. Społeczeństwo obywatelskie jako czynnik integracji lokalnej</p> <ul style="list-style-type: none">• promocja i tworzenie warunków do współpracy z organizacjami pozarządowymi, środowiskami lokalnymi i samorządowymi na rzecz rozwoju społecznego;• inspirowanie społeczności lokalnych gminy do tworzenia lokalnych systemów wsparcia w oparciu o ideę sąsiedzkiej pomocniczości;• rozwój i wspieranie wolontariatu na rzecz pomocy różnym grupom społecznym.

38 Bydgoszcz 2030. Strategia rozwoju (stanowiąca załącznik do Uchwały NR XXIV/603/20 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 27 maja 2020 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Bydgoszcz 2030. Strategia rozwoju”) www: <https://prawomiejskowe.pl/api/file/GetZipAttachment/26/1527614/preview> (dostęp:05.10.2020 r.).

39 Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Kazimierza Wielka na lata 2013 – 2020, www: <http://www.kazimierzawielka.naszops.pl/pliki/plik/strategia-2013-2020-1476171548.pdf> (dostęp:05.10.2020 r.).

Opisując rolę ES w obszarze JAKOŚĆ ŻYCIA, powinniśmy się skoncentrować na aspekcie włączenia społecznego osób wykluczonych społecznie, doświadczających różnorodnych problemów społecznych, które znajdą swoje szerokie rozwinięcie w strategii rozwiązywania problemów społecznych. Ponieważ w innych obszarach (głównie ZARZĄDZANIE i LUDZIE) skoncentrowano się na wsparciu podmiotów ekonomii społecznej, **w tym przedsiębiorstw społecznych, w tym miejscu warto skoncentrować się na podmiotach ekonomii solidarnej, ustawowo przeznaczonych do integracji społecznej** i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, czyli: warsztatach terapii zajęciowej i zakładach aktywności zawodowej dla osób z niepełnosprawnościami oraz centrach i klubach integracji społecznej dla szerszego grona osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W różnych gminach wyzwaniem pełnego włączenia społeczno-zawodowego będzie dotyczyć różnych grup, dlatego też w tym dokumencie kluczowa jest identyfikacja tych, którzy najpilniej wymagają objęcia pomocą. Mogą to być niepełnosprawni, może imigranci, gdzie indziej – osoby długotrwale bezrobotne i ubogie.

Wsparcie podmiotów ekonomii solidarnej może przybrać różne formy – od założenia przy gminie centrum lub klubu integracji społecznej po aktywne i wielowymiarowe (organizacyjne, merytoryczne i finansowe) wsparcie organizacji, które wyjdą z propozycją utworzenia WTZ, ZAZ, CIS czy KIS. Kluczową rolę w tym procesie będzie odgrywał ośrodek pomocy społecznej, jako pierwszoplanowy partner tego typu podmiotów. Niektóre gminy, na terenie których działa rozbudowana sieć podmiotów reintegracji społeczno-zawodowej, tworzą w partnerstwie z nimi specjalne **programy rozwoju usług reintegracji społecznej i zawodowej**⁴⁰. Ich celem jest zaplanowanie i realizacja działań reintegracyjnych w oparciu o bliską współpracę, wspólne inicjatywy oraz budowę systemu wsparcia dla tego typu podmiotów.

40 Np. w Poznaniu: https://mopr.nazwa.pl/newtest/wp-content/uploads/2014/12/Program-rozwoju-uslug-rsiz-w-Poznaniu-2014_07_22-MC.pdf (dostęp:05.10.2020).

Rekomendujemy zapisanie w strategii rozwoju gminy w obszarze JAKOŚĆ ŻYCIA kierunku działań wprost związanego ze wsparciem aktywizacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnością oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w centrach integracji społecznej/ klubach integracji społecznej/ warsztatach terapii zajęciowej/zakładach aktywności zawodowej.

Wsparcie na organizację tego typu działań można pozyskać z krajowych i unijnych środków finansowych.

Ważnym elementem systemu reintegracji społeczno-zawodowej jest zaplanowanie współpracy z przedsiębiorstwami z terenu gminy, tak aby uczestnicy zajęć w podmiotach reintegracyjnych mogli znaleźć w efekcie zatrudnienie na otwartym rynku pracy oraz pomoc samorządu w tworzeniu przedsiębiorstw społecznych dla uczestników zajęć (np. spółdzielni socjalnej). Ten drugi element (pomoc w założeniu PS) będzie możliwy do realizacji, o ile zostanie zbudowana lokalna infrastruktura wspierania podmiotów ES, w tym przedsiębiorstw społecznych, opisana szczegółowo w obszarze [LUDZIE](#).

Kierunki działań powinny być uszczegółowione w odrębnych dokumentach, przede wszystkim w strategii rozwiązywania problemów społecznych, programie rewitalizacji, oraz, o ile są planowane, w programie rozwoju usług reintegracji społecznej i zawodowej.

Rezultat	Wskaźniki
W gminie dostępna jest oferta usług reintegracji społeczno-zawodowej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba podmiotów ekonomii solidarnej w gminie (CIS, KIS, WTZ, ZAZ). 2. Liczba uczestników zajęć w CIS/KIS. 3. Liczba osób korzystających ze wsparcia WTZ. 4. Odsetek uczestników WTZ/CIS/KIS, którzy podjęli zatrudnienie po zakończeniu reintegracji. 5. Liczba osób z niepełnosprawnością zatrudniona w ZAZ. 6. Liczba założonych PS, w których zatrudnienie znaleźli absolwenci CIS/KIS/ZAZ.

Przykłady dobrych rozwiązań w prawie lokalnym

Zapisy w dokumencie wdrożeniowym	Wybrane cele/priorytety/kierunki działania
Strategia rozwiązywania problemów społecznych Krakowa na lata 2015-2020 ⁴¹	<p>Dziedzina planowania strategicznego: Promocja zatrudnienia, reintegracja zawodowa i społeczna osób podlegających wykluczeniu społecznemu</p> <p>CEL OPERACYJNY 1. AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I ZAWODOWA OSÓB BEZROBOTNYCH.</p>

41 Strategia rozwiązywania problemów społecznych Krakowa na lata 2015-2020 (załącznik do Uchwały nr XXXI/524/15 Rady Miasta Krakowa z dnia 2 grudnia 2015 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa na lata 2015 – 2020) www: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwała&query=id%3D21168%26typ%3Du (dostęp:05.10.2020 r.).

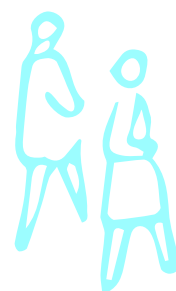
Zapisy w dokumencie wdrożeniowym	Wybrane cele/priorytety/kierunki działania
Strategia rozwiązywania problemów społecznych Krakowa na lata 2015-2020	<p>Zadania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozyskiwanie miejsc pracy dla osób aktywizowanych z wykorzystaniem instrumentów reintegracji zawodowej oraz ekonomii społecznej. • Wsparcie przedsiębiorczości społecznej w tym spółdzielni socjalnych. • Wykorzystanie mechanizmów finansowych wspieranych ze środków UE do aktywizacji osób bezrobotnych. • Aktywizacja społeczna i zawodowa bezrobotnych w ramach klubów integracji społecznej i centrów integracji społecznej.
Strategia rozwiązywania problemów społecznych Krakowa na lata 2015-2020	<p>Dziedzina planowania strategicznego: Wsparcie osób niepełnosprawnych</p> <p>CEL OPERACYJNY 2. AKTYWIZACJA ZAWODOWA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH</p> <p>Zadania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Realizacja programów umożliwiających edukację, funkcjonowanie na rynku pracy oraz podnoszących kompetencje zawodowe, dla osób w wieku aktywności zawodowej. • Dostosowywanie sieci funkcjonujących warsztatów terapii zajęciowej do potrzeb osób niepełnosprawnych o potrzebach innych niż wynikające ze sfery zaburzeń psychicznych. • Rozwój poradnictwa zawodowego. • Promowanie subsydiowanych form z wykorzystaniem aktualnych możliwości prawnych i finansowych. • Organizacja wsparcia trenera zatrudnienia wspieranego. • Przyznawanie pomocy dla osób z niepełnosprawnością w celu podjęcia działalności gospodarczej, rolniczej lub wniesienia wkładu do spółdzielni.

III. Ekonomia społeczna w programach współpracy z organizacjami pozarządowymi

Cel tworzenia programów współpracy z organizacjami pozarządowymi

Współpraca i działalność na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów z art. 3 ust. 3 u.d.p.p. należy do **zadań własnych gminy**⁴². Aby tę współpracę i działalność na rzecz ww. organizacji zaplanować zgodnie z interesem obu stron, czyli samorządu i organizacji, przygotowywane są programy współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3⁴³.

Programy współpracy z JST z NGO mają charakter podmiotowo-przedmiotowy. Regulują współpracę z **określonymi podmiotami**, w określonym czasie, realizowaną na określonych ustawowo zasadach, **w zakresie zaplanowanych, konkretnych zadań publicznych**, które powinny wynikać z innych dokumentów planistycznych JST. **Innymi słowy, program współpracy powinien wpisywać się w strategię i plany JST ustalone dla realizacji określonych celów i zadań publicznych.**

42 art. 7 ust. 1 pkt 19 UoSG

43 Dalej nazywany w skrócie wieloletnim/rocznym programem współpracy.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek uchwalania rocznych programów współpracy (art. 5a ust. 1) oraz daje możliwość uchwalania programów wieloletnich (art. 5a ust. 2).

Warto skorzystać z obydwu tych opcji. Wieloletni program współpracy uchwała się zazwyczaj na okres 5 lat, co daje możliwość wypracowania:

- **wspólnych dla JST i PES celów (ważnych zarówno z perspektywy rozwoju gminy/powiatu, jak i sektora ekonomii społecznej, w tym organizacji pozarządowych),**
- **ram współpracy – określenia, w jakich finansowych i pozafinansowych formach będzie ona przebiegać,**
- **głównych obszarów współpracy czyli sfer pożytku publicznego – zgodnie z priorytetami rozwoju samorządu,**
- **zasad konsultowania z PES strategii, programów i planów przygotowanych przez JST oraz włączenia podmiotów obywatelskich w współtworzenie polityk publicznych.**

To pozwoli logicznie powiązać wieloletni program współpracy ze strategią rozwoju gminy/powiatu, ze strategią rozwiązywania problemów społecznych, programem rewitalizacji i innymi programami rozwoju, które może tworzyć samorząd. Ważne, by również system monitorowania i oceny wieloletniego programu współpracy był powiązany ze wskaźnikami dokumentów strategicznych (SRG, SRPS).

Przejdź do strategii rozwoju gminy

Przejdź do programu rewitalizacji

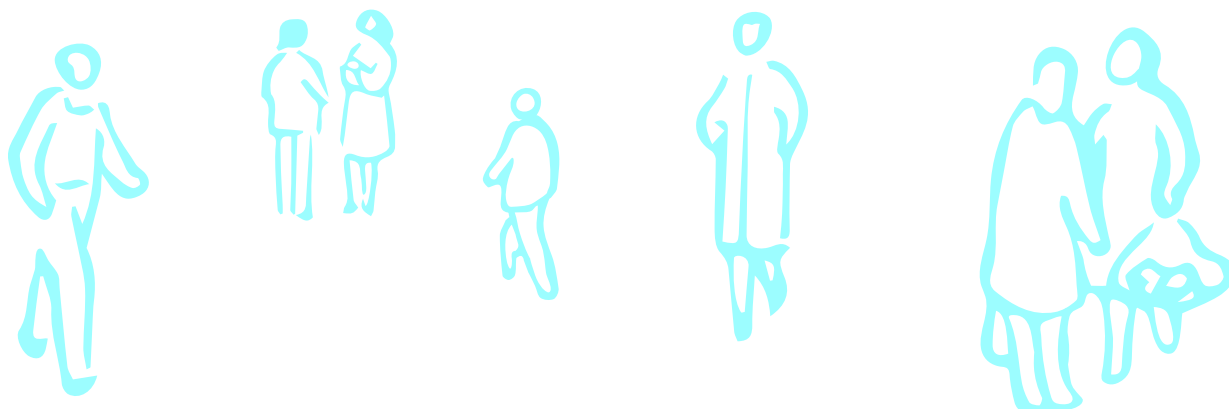
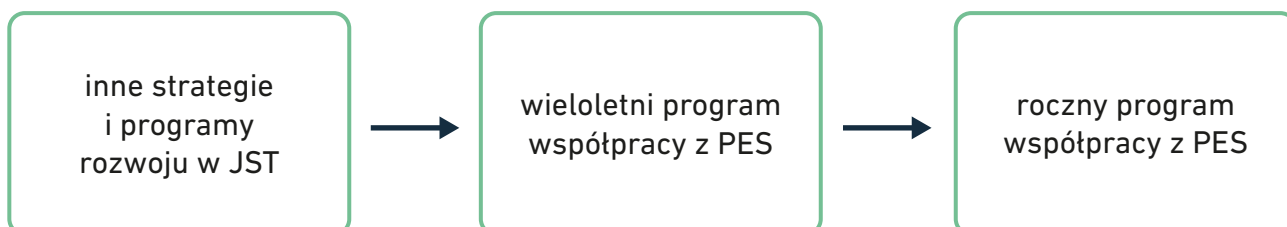
Z kolei **roczny program współpracy powinien zawierać priorytetowe zadania publiczne na dany rok, wysokość środków planowanych na realizację programu w danym roku**, a w zakresie zasad i form współpracy może się wtedy odnosić do regulacji zawartych w wieloletnim programie współpracy.

Roczny program byłby zatem operacyjną konsekwencją zintegrowanego połączenia wieloletniego programu z lokalnymi strategiami i programami rozwoju w JST, można go też logicznie integrować z innymi rocznymi programami czy planami działań (np. programem usług społecznych, o ile w JST jest CUS).

Umieszczenie rocznego programu współpracy w strukturze dokumentów strategicznych samorządu

STRATEGIA ROZWOJU JST

Zakres podmiotowy programów współpracy

Zachęcamy Państwa, by myśleć i wprost pisać w programach współpracy (wieloletnich i rocznych) o szerokim spektrum podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej „ukrytych” pod art. 3 ust. 3 UoDPPioW.

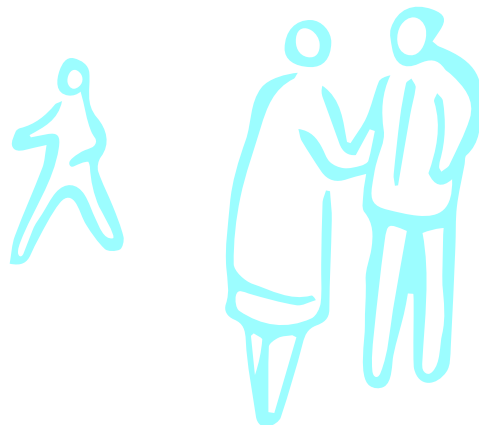

Wpisanie pełnej listy PES pozwoli uniknąć kojarzenia programów współpracy przede wszystkim z fundacjami i stowarzyszeniami i zapobiegnie nierównemu traktowaniu lub wręcz niedostrzeganiu pewnych form organizacyjno-prawnych, jako potencjalnych partnerów współpracy w sferze realizacji zadań użyteczności publicznej.

Należy w programach współpracy (wieloletnim i rocznym) jasno wyartykułować, że podmiotowo obejmuje on:

Z art. 3 ust 2:

- fundacje
- stowarzyszenia
- oraz JR prowadzone przez ww.

Z art. 3 ust. 3:

- kościelne i wyznaniowe osoby prawne i ich JO,
- stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- spółdzielnie socjalne,
- spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością non profit,
- kluby sportowe będące spółkami non profit,
- oraz JR prowadzone przez ww.

Ekonomia społeczna a zakres wieloletnich programów współpracy

W wieloletnim programie obowiązkowo powinny się znaleźć⁴⁴:

○ Cel główny i cele szczegółowe programu

Aby zachować spójność wieloletniego programu współpracy z wymogami wprowadzonymi nowelizacją ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, proponujemy odwołanie się do celów SRG i zintegrowanego podejścia społeczno-gospodarczo-przestrzennego (np. w oparciu o wybrane elementy [koncepcji smart city](#)). Te wybrane elementy powinny wiązać się z zakresem działań pożytku publicznego i opierać się o współpracę z PES. Przy takim założeniu wieloletni program współpracy operacjonalizowałby cele szczegółowe strategii rozwoju gminy przede wszystkim w obszarach:

ZARZĄDZANIE – cele dotyczące:

- rozwoju społeczeństwa obywatelskiego,
- rozwoju usług publicznych i społecznych,
- wdrażania transparentnej administracji (uwzględniającej partycypację społeczną jako główną zasadę polityk publicznych).

Ekonomia społeczna w obszarze ZARZĄDZANIE

⁴⁴ Art. 5a ust. 5 Ustawy o PPIoW

LUDZIE – cel dotyczący budowy lokalnego systemu wsparcia PES na bazie:

- lokalnych zasobów (np. infrastruktura gminna, w której można tworzyć centra wsparcia podmiotów ES czy inkubatory przedsiębiorczości z miejscem dla lokalnych PES),
- zewnętrznych zasobów, głównie ośrodków wsparcia ekonomii społecznej (OWES) i regionalnych ośrodków polityki społecznej (szkolenia, doradztwo, dotacje na powstawanie nowych PES),
- zlecenia zadań gminy do realizacji PES.

Ekonomia społeczna w obszarze LUDZIE

JAKOŚCI ŻYCIA – cele ukierunkowane na:

- realizację działań w zakresie kultury, wypoczynku, rewitalizacji, sportu, zdrowia, bezpieczeństwa, warunków mieszkaniowych na rzecz społeczności lokalnej przez lokalne PES,
- włączenie społeczne osób wykluczonych społecznie, doświadczających różnorodnych problemów społecznych w szczególności przez podmioty reintegracyjne (CIS, KIS, WTZ, ZAZ) prowadzone przez lokalne organizacje.

Ekonomia społeczna w obszarze JAKOŚĆ ŻYCIA

GOSPODARKA – cele ukierunkowane na:

- wsparcie przedsiębiorstw, w tym społecznych oraz organizacji prowadzących odpłatną działalność statutową, działających w obszarze dziedzictwa, marki lokalnej oraz rozwoju produktów lokalnych,
- włączenie PES do budowy marki miejsca oraz zintegrowanego produktu lokalnego w oparciu o lokalne zasoby,
- włączenie PES w działania mające na celu promocję gminy.

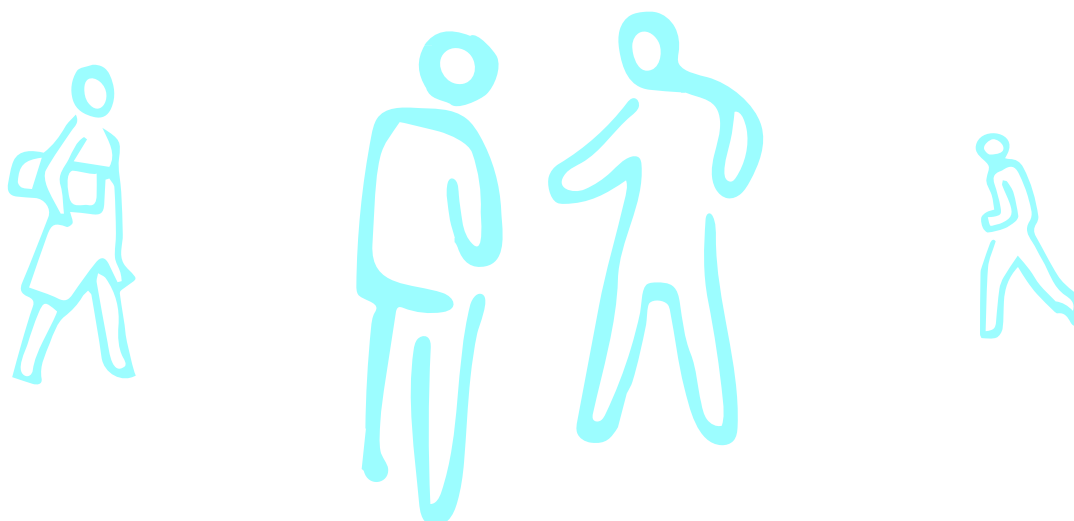

Ekonomia społeczna w obszarze GOSPODARKA

Wybór celów będzie zależał od celów i priorytetów wybranych w SRG, czyli od lokalnych uwarunkowań (możliwości i ograniczeń, w tym sektora ES) oraz lokalnych potrzeb w szerokim ujęciu.

Warto też zauważyć, jakie powiązania może tworzyć wieloletni program współpracy z programem rozwoju usług społecznych, który może być planowany i realizowany poprzez centrum usług społecznych.

○ Zakres przedmiotowy programów współpracy

Porównując działania określone w UoCUS (definiującej usługi społeczne) z zadaniami publicznymi wymienionymi w art. 4. Ust 1 UoDzPPIW, można zauważyć, że w większości pokrywają się.

Warto w tym miejscu wspomnieć zapis art. 4 ust. 2 UoDPPioW pozwalający włączyć brakujące usługi społecznie do realizacji w ramach omawianego programu:

„Rada Ministrów może określić, w drodze rozporządzenia, zadania w zakresie innym niż wymienione w ust. 1 jako należące do sfery zadań publicznych, kierując się ich szczególną społeczną użytecznością oraz możliwością ich wykonywania przez podmioty, o których mowa w art. 5 ust. 1, w sposób zapewniający wystarczające zaspokajanie potrzeb społecznych.”

Podsumowując, zakres możliwych do zaplanowania zadań w programach współpracy jest niemal identyczny jak zakres możliwych do zaplanowania działań w programie usług społecznych (tworzonych przez CUS).

Wszystkie niezbędne w gminie usługi społeczne i zadania pożytku publicznego można zaplanować i realizować poprzez programy współpracy. To rodzi wniosek, że w obrębie dwóch porządków (Uoppiow i UoCUS) poruszamy się w tym samym zakresie przedmiotowym.

○ Okres realizacji programu współpracy

Wieloletni program współpracy z PES nie powinien obejmować okresu dłuższego niż 5 lat⁴⁵. Planując okres realizacji wieloletniego programu współpracy, warto zsynchronizować go z okresem obowiązywania SRG, czyli jeżeli JST nie posiada wieloletniego programu współpracy a SRG będzie obowiązywała na lata 2020-2030, warto zadbać, by w tym okresie „zmieścili się” dwa wieloletnie programy.

Pozwoli to na operacjonalizację celów SRG w zakresie współpracy z PES w ramach wieloletnich programów współpracy, a co za tym idzie – realizację istotnych z punktu widzenia JST działań pożytku publicznego, w tym usług społecznych przez PES.

Kolejnym plusem takiego planowania będzie synchronizacja budżetów oraz ewaluacji (gromadzenia danych) dla SRG i wieloletnich programów współpracy.

○ Sposób realizacji programu współpracy

UoPPioW wprowadza zasady ogólne współpracy m.in. zasadę partnerstwa, suwerenności stron, efektywności, czy zasadę pomocniczości, odwołującą się wprost do Preambuły Konstytucji RP.

Ilość form współpracy pomiędzy administracją samorządową a PES może być bardzo duża. Wieloletni program współpracy, oprócz podstawowych parametrów współpracy finansowej, powinien odnosić się do form współpracy niematerialnej. Są to zarówno te formy, które opisano w art. 5 ust. 2 UoPPioW (tabela poniżej), jak i wiele innych – wypracowanych w różnych samorządach w przeciągu ostatnich lat na podstawie możliwości, jakie dają inne zapisy UoPPiW oraz inne akty prawne (m.in. ustawa o finansach publicznych, ustawa o samorządzie gminnym) (również zawarte w tabeli).

45 Art. 5b ust. 1 Ustawy oPPioW

Możliwości wsparcia opisane w art. 5 ust. 2 UoPPioW - finansowane

zlecenie realizacji zadań publicznych na zasadach określonych w ustawie w formie:

- powierzenia wykonywania zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji,
- wspierania wykonywania zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji.

Możliwości wsparcia opisane w art. 5 ust. 2 UoPPioW - pozafinansowe

wzajemne informowanie się o planowanych kierunkach działalności

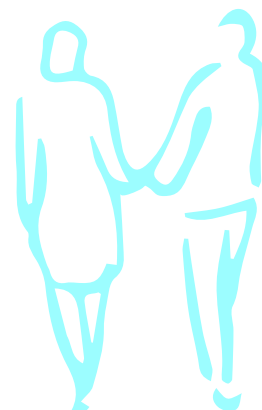
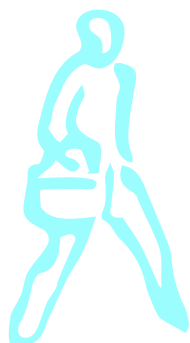
konsultowanie z PES projektów aktów normatywnych w dziedzinach dotyczących działalności statutowej tych organizacji

umowy o wykonanie inicjatywy lokalnej na zasadach określonych w ustawie

konsultowanie projektów aktów normatywnych dotyczących sfery zadań publicznych, o której mowa w art. 4, z radami działalności pożytku publicznego

umowy partnerskiej oraz porozumienia albo umowy o partnerstwie

tworzenie wspólnych zespołów o charakterze doradczym i inicjatywnym, złożonych z przedstawicieli organizacji pozarządowych, podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 oraz przedstawicieli właściwych organów administracji publicznej

Inne możliwości wsparcia PES spoza art. 5 ust. 2 UoPPioW - finansowane	Inne możliwości wsparcia PES spoza art. 5 ust. 2 UoPPioW - pozafinansowe
pożyczki, gwarancje, poręczenia na realizację zadań w sferze pożytku publicznego,	bezprzetargowe użytkowanie, najem, dzierżawa nieruchomości na okres dłuższy niż 3 lata dla PES
regranting	prowadzenie ośrodków wsparcia czy punktów poradnictwa dla PES
tryb małych zleceń (jednorazowe przekazanie wsparcia do 10 tys. zł na zadanie, którego realizacja nie będzie trwała dłużej niż 90 dni)	wsparcie prawne, księgowo, w zakresie pozyskiwania funduszy świadczone przez pracowników JST
dotacja inwestycyjna (dotacja celowa)	wsparcie w zakresie promocji, relacji z mediami, popularyzacja działalności organizacji pozarządowych na stronach
budżet obywatelski (partycypacyjny)	pomoc w nawiązywaniu współpracy, w tym ponadnarodowej

To, co warto zamieścić w wieloletnim programie współpracy, to maksymalnie szerokie podejście do ww. form współpracy finansowej i pozafinansowej (jako spektrum możliwości). O tym, czy wszystkie opcje zostaną wybrane do wdrożenia można zdecydować w rocznych programach współpracy, jako że i tak część z nich wymaga podejmowania uchwał rocznych (np. maksymalna kwota pożyczek, gwarancji i poręczeń).

Zasadą, która może być pomocna w rozwoju sektora ekonomii społecznej i równolegle usług społecznych, czy szerzej – pożytku publicznego, jest co najmniej trzyletnie kontraktowanie zadań. Pozwoli to zapewnić stabilność realizacji zadań publicznych, dając jednocześnie stabilność funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej.

W przypadku konkursów rocznych, aby zapewnić płynne przejście z działania w roku X do działania w roku Y, należy zadbać, by ogłoszenie konkursów następowało w listopadzie roku X, a ich rozstrzygnięcie pod koniec grudnia roku X lub na początku stycznia roku Y – to zapewni ciągłość finansowania zadań, które zostały zlecone organizacjom na jeden rok⁴⁶.

○ Wysokość środków planowanych na realizację programu współpracy

Roczne budżety JST przeznaczane na współpracę z PES zależą od wielu czynników, wielkości i zasobności JST, liczby PES i ich zaangażowania w lokalne działania oraz od otwartości samorządu na współpracę z PES. Z badań „Monitoring współpracy JST z PES w województwie małopolskim”⁴⁷ wynika, że JST są ekstremalnie zróżnicowane w podejściu do budżetowania zadań zleczanych sektorowi ekonomii społecznej. Każdy typ JST (w Małopolsce, ale zapewne w innych województwach również) posiada jednostki różniące się od siebie pod względem wysokości środków przeznaczanych na współpracę z NGO w rocznych programach współpracy, jednak najbardziej zróżnicowane są pod tym względem gminy wiejskie (od przeznaczających 10 tys. po 2 miliony złotych).

Uchwalenie programu (wieloletniego, ale i rocznego) przed uchwałą budżetową (do 30 listopada) oraz wymóg określenia w nim planowanej wysokości środków finansowych daje możliwość zapewnienia w budżecie środków adekwatnych do planowanych zadań. Zapis „planowana wysokość środków” ma umożliwić bardziej elastyczne formułowanie programów współpracy, gdy nie jest jeszcze znany ostateczny kształt budżetu na przyszły rok (w przypadku programów rocznych) lub na kolejne lata (w przypadku programów wieloletnich).

46 art. 13 ust 5 UoPPioW

47 <http://www.es.malopolska.pl/raporty-z-badan-sektora-es-w-malopolsce-1/raporty-z-badan-w-podziale-na-obszar-badawczy/monitoring-wspolpracy-gmin-i-powiatow-z-pes> (dostęp: 08.10.2020 r.).

Tyle zapisów obowiązkowych, warto jednak w wieloletnim programie ująć jeszcze następujące kwestie:

○ Diagnoza

Choć diagnoza nie jest ustawowo wymaganym elementem programów współpracy, rekomendujemy opracować ją choćby w minimalnym zakresie (lub przeanalizować i wyciągnąć najważniejsze wnioski z diagnozy przygotowanej dla SRG).

Warto ująć w tym miejscu:

- dane dotyczące liczby aktywnych PES z krótką charakterystyką ich działalności,**
- wnioski z diagnozy przygotowanej dla SRG dot. aktywności obywatelskiej, sektora pozarządowego oraz sfery pożytku publicznego,**
- przeanalizować cele i priorytety JST w zakresie rozwoju, które są zbieżne ze sferą zadań pożytku publicznego, w tym szczególnie usług społecznych,**
- przeanalizować wnioski z diagnozy i cele zawarte w innych dokumentach: SRPS, programie rewitalizacji czy programie usług społecznych (o ile gmina je posiada) pod kątem sfery pożytku publicznego, potrzeb mieszkańców i lokalnych organizacji.**

Ważnym elementem diagnozy powinna być organizacja spotkania z lokalnymi PES mającego charakter moderowanego wywiadu grupowego, a dotyczącego:

- potencjału lokalnych PES w zakresie realizacji zadań pożytku publicznego, ze szczególnym uwzględnieniem usług społecznych,**
- potrzeb społeczności lokalnej w zakresie działań pożytku publicznego, ze szczególnym uwzględnieniem usług społecznych,**

- oczekiwać PES dot. współpracy z JST (finansowej i pozafinansowej),
- oczekiwać PES dot. wsparcia, które może pomóc PES w profesjonalizacji i rozwoju działalności.

Więcej o diagnozie w kontekście ES znajduje się załączniku.

○ Sprawozdawczość i ewaluacja programów współpracy

Organ wykonawczy do 31 maja każdego roku przedkłada organowi stanowiącemu oraz publikuje w BIP sprawozdanie z realizacji programu współpracy za rok poprzedni (dotyczy zarówno programu rocznego jak i wieloletniego)⁴⁸. To powinno skłonić do opracowania wskaźników realizacji wieloletniego programu współpracy i przemyślenia sposobu ewaluacji założonych w nim celów i działań.

W przypadku wieloletnich programów współpracy warto skorzystać ze wskaźników opracowanych w SRG przypisanych do obszarów: Zarządzanie (rozwój usług społecznych w JST, partycypacja społeczna w zarządzaniu rozwojem), Ludzie (rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz wsparcie PES), Gospodarka (włączenie w budowę marki miejsca, produktów lokalnych i promocji gminy) i Jakość życia (m.in. działania na rzecz włączenia społecznego)⁴⁹.

ZARZĄDZANIE

GOSPODARKA

LUDZIE

JAKOŚĆ ŻYCIA

⁴⁸ art. 5a ust. 3 UoPPioW

⁴⁹ w części modelu dot. SRG pod każdym obszarem zaproponowano rezultat i wskaźniki

Kluczowym elementem jest włączenie PES w ewaluację poprzez spotkania ewaluacyjne, których efektem będzie ocena realizacji programu i rekomendacje do przyszłego planowania współpracy JST i PES.

Uchwały dotyczące współpracy z PES w szczególności określające:

- **Zasady konsultowania z podmiotami ekonomii społecznej projektów aktów prawa miejscowego w dziedzinach dotyczących działalności statutowej organizacji.**

Powinny one być przyjęte uchwałą organu stanowiącego⁵⁰. Nie ma jednak przeciwwskazań, by były one uwzględnione w uchwale dotyczącej wieloletniego programu współpracy. Jest to uzasadnione merytorycznie, gdyż zbiera w jednym akcie prawnym większość kwestii dotyczących partycypacji społecznej, również innych dokumentów w JST.

W tym miejscu konieczne wydaje się wprowadzenie do myślenia i praktyki szerokiego podejścia do konsultacji społecznych. Jest to oczekiwanie zawarte w nowelizacji UoZPPR, powinno być ono standardem partycypacyjnego zarządzania w administracji publicznej. Poza wszystkim, mimo że bardziej czasochłonne, pozwala ono na ogląd problemów, wyzwań ale i możliwości z różnych perspektyw – organizacji, mieszkańców, lokalnego biznesu, itd. Wieloletni program współpracy może być dobrym miejscem, by zasady te opisać.

Rekomendujemy, aby w myśleniu o konsultacjach opierać się na sprawdzonym *Modelu współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi*⁵¹,

⁵⁰ art. 5, ust 5 UoPPioW

⁵¹ <https://www.isp.org.pl/pl/projekty/model-wspolpracy-administracji-publicznej-i-organizacji-pozarządowych-wypracowanie-i-upowszechnienie-standardow-wspolpracy> (dostęp: 08.10.2020 r.).

a więc włączać PES działające w sferze pożytku publicznego na każdym etapie tworzenia wieloletniego programu współpracy – od diagnozy potrzeb, przez wyznaczanie celów i priorytetów, planowanie działań, budżetu na ewaluacji kończą.

Kluczowe obszary współpracy samorządu z podmiotami ekonomii społecznej

Źródło: Model współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi, s. 28

Oczywiście przepisy⁵² wymagają, aby sam program przed uchwaleniem był konsultowany z organizacjami pozarządowymi wraz z opisem sposobu tych konsultacji w programie. Jednak to może oznaczać jedynie zamieszczenie gotowego dokumentu na stronie co w myśl *Modelu współpracy...* jest absolutnie niewystarczające.

○ Tryb powoływania członków oraz organizację i tryb działania Rady Działalności Pożytku Publicznego⁵³

Podjęcie takiej uchwały jest wymogiem ustawowym, można ją jednak włączyć, tak jak uchwałę o zasadach konsultacji, do wieloletniego programu współpracy. Dzięki temu w wieloletnim programie będą zawarte również uchwały organizujące tryb powoływania i organizację pracy ciał konsultacyjnych, jak również zasady włączania organizacji i mieszkańców w konsultacje społeczne.

Zespoły zadaniowe lub robocze powinny stanowić podstawę kreowania polityki lokalnej. To w ich obrębie może się urzeczywistnić rekomendowany przez nas model wspólnych prac samorządu z PES nad diagnozą problemów, celów i priorytetów rozwoju lokalnego z wykorzystaniem potencjału PES, ale też i oceną efektów realizacji działań PES i JST.

Liczebność zespołów zadaniowych uzależniona jest nie tylko od wielkości JST, ale też od przyjętych założeń, opartych na wstępnej diagnozie, dotyczących zakresu przedmiotowego opracowywanego dokumentu. Skład zespołów, a w szczególności udział podmiotów innych niż jednostki organizacyjne JST, pozostaje w pewnej korelacji z potencjałem społecznym w gminie, jednak warto zadbać o jak najszersze zaangażowanie lokalnych PES.

52 art. 5a ust 1 UoPPioW

53 art. 41 g UoPPioW

Dodatkowe zasady współpracy, w szczególności określające:

1 Zasady udzielania pożyczek, gwarancji, poręczeń PES, na realizację zadań w sferze pożytku publicznego, na zasadach określonych w odrębnych przepisach (art. 5 ust. 8 UoDPPioW).

Ponieważ rada gminy ustala maksymalne wysokości pożyczek i poręczeń udzielanych w roku budżetowym⁵⁴, a zobowiązania te muszą mieć umocowanie w uchwale budżetowej w danym roku budżetowym, w wieloletnim programie współpracy mogą pojawić się zapisy stanowiące ramę dla zasad udzielania omawianych instrumentów oraz priorytetowe działania (np. wynikające z SRG), które będą uzasadnieniem dla zastosowania pożyczek, poręczeń czy gwarancji dla PES. Ww. mechanizmy mogą być bardzo potrzebne w rozwoju PES (np. w profesjonalizacji usług społecznych niezbędnych dla mieszkańców, a wynikających z SRG i np. programu usług społecznych, jeśli gmina tworzy CUS).

2 Zasady bezprzetargowego użytkowania, najmu lub dzierżawy nieruchomości na okres dłuższy niż 3 lata dla PES.

Ustawa o gospodarce nieruchomościami przewiduje możliwość bezprzetargowego użytkowania, najmu lub dzierżawy nieruchomości na okres dłuższy niż 3 lata dla organizacji pożytku publicznego (czyli PES).⁵⁵ W wieloletnim programie współpracy można zatem określić mienie gminy, które może być wykorzystane dla działalności lokalnych PES oraz zawrzeć zasady udostępniania, użyczenia, dzierżawy, najmu na preferencyjnych warunkach lokali i budynków komunalnych.

3 Zasady organizacji i funkcjonowania centrum wsparcia dla organizacji pozarządowych.

Po pierwsze, proponujemy, by centra te nazywać centrami wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej (by uniknąć kojarzenia tylko z NGO). Po drugie, takie centra istnieją już w wielu gminach, głównie miejskich

⁵⁴ art. 18 ust. 2 pkt 9 lit. i ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 713).

⁵⁵ art. 37 ust 4a, Ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 65, 284, 471, 782.).

i doskonale wpisują się w pomysł na kompleksowe wsparcie w powstawaniu i rozwoju PES, jak i inicjowaniu konkretnych działań partnerskich, włączających mieszkańców itd. Są to instytucje, które wspierają w codziennych działaniach poprzez np. udostępnianie miejsc na spotkania, szkolenia, porady prawne lub księgowo, pomoc w zdobywaniu środków finansowych itp. Mogą pełnić funkcje inkubatorów jak i organizacji parasolowych dla lokalnych PES.

Oczywiście zakres zaangażowania władz lokalnych będzie wynikał z jednej strony ze zrozumienia i chęci odpowiedzi na potrzeby organizacji, z drugiej zaś – z możliwości finansowych danego samorządu. Nie zawsze też jest potrzeba by takie centrum powoływać.

W sytuacji gmin wiejskich, gdzie działa niewiele PES, rozsądną wydaje się inicjatywa tworzenia takich centrów na szczeblu powiatu, jako wspólnej inicjatywy zainteresowanych samorządów gminnych i powiatowych. Ciężar finansowy rozkłada się wtedy na kilka lub nawet kilkanaście samorządów, łatwiej jest też pozyskać środki unijne, by takie centrum zorganizować. Stosunkowo nieduże terytorialnie powiaty gwarantują dość dostęp do takiej oferty (także komunikacyjny).

Innym rozwiązaniem terytorialnym może być jedno centrum dla kilku sąsiadujących ze sobą gmin, które zdecydowały się na utworzenie partnerskiego, międzygminnego centrum usług społecznych, przy którym, np. w ramach działalności organizatora społeczności lokalnej mogłoby funkcjonować tego typu centrum wspierające podmioty ES, a nawet pomagające w inkubacji nowych podmiotów, również świadczących usługi dla mieszkańców w ramach CUS.

Tworzenie centrum wsparcia PES to spore przedsięwzięcie, którego „zaczepienie” legislacyjne powinno się znaleźć w strategii rozwoju gminy w obszarze LUDZIE, a szczegółowa koncepcja powinna znaleźć się w wieloletnim programie współpracy.

Centrum wsparcia dla PES powoływane jest przez organ administracji publicznej, po konsultacjach z organizacjami pozarządowymi⁵⁶. Centrum może być prowadzone zarówno przez samorząd, jak i przez PES, może być także prowadzone we współpracy samorządu i organizacji. Program współpracy może zawierać zasady funkcjonowania takiego centrum.

56 art. 5 ust. 6 UoPPioW

IV. Ekonomia społeczna w programach rewitalizacji

Ekonomia społeczna a istota rewitalizacji

Pojęcie rewitalizacji weszło do powszechnego użytku już kilka lat temu, będąc często kojarzone z działaniami samorządów finansowanymi ze środków europejskich. Wiele z tych przedsięwzięć przyniosło pozytywne efekty, jednak tylko część była rewitalizacją rozumianą we właściwy sposób. Art. 2 ust. 1 ustawy o rewitalizacji⁵⁷ wskazuje, że stanowi ona proces wyprowadzania obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego. Co ważne, proces ten ma być realizowany w sposób kompleksowy poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji, na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

Myśląc o skutecznej rewitalizacji, nie można postrzegać jej tylko w kontekście aktywności w sferze remontowo-budowlanej, które niewątpliwie są potrzebne na obszarach zdegradowanych, ale szerzej – przez pryzmat działań ukierunkowanych przede wszystkim na budowanie spójnej społeczności.

Stąd też w ustawie o rewitalizacji tak silny nacisk został położony na partycypację społeczną. Ustawa wskazuje na konieczność udziału i zaangażowania mieszkańców i innych interesariuszy na każdym z etapów opracowywania programu rewitalizacji oraz realizacji konkretnych projektów. Analiza dobrych praktyk różnych projektów rewitalizacyjnych potwierdza bowiem, że najbardziej trwałe są zmiany, które przeprowadzają sami mieszkańcy.⁵⁸

⁵⁷ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz. U. z 2020 r. poz. 802, 1086.

⁵⁸ Na podstawie opracowania Ludzie Przestrzeń Zmiana. Dobre praktyki w rewitalizacji polskich miast., Warszawa 2016, www: http://obserwatorium.miasta.pl/wp-content/uploads/2016/08/dobre_praktyki_rewitalizacja.pdf (dostęp 02.09.2020 r.)

Osią działań rewitalizacyjnych powinna więc być społeczność lokalna i jej potrzeby. To niewątpliwie wspólny mianownik rewitalizacji i działalności podmiotów ekonomii społecznej – prowadzonej oddolnie, mocno zakorzenionej w lokalnej społeczności oraz odpowiadającej na jej potrzeby. Analizując główne funkcje ekonomii społecznej zapisane w KPRES, można dostrzec, że są one szczególnie pożądane na obszarach zdegradowanych:

- 1 integracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych marginalizacją społeczną** – a więc działania mające na celu tworzenie kapitału społecznego, podnoszenie wiedzy umiejętności i kwalifikacji oraz aktywizację w życiu publicznym i społecznym,
- 2 tworzenie miejsc pracy** – zarówno w istniejących podmiotach ekonomii społecznej, jak i nowych,
- 3 świadczenie usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego)** – w tym kontekście szczególnie na obszarach rewitalizowanych, w których stwierdzono deficyt tych usług,
- 4 rozwój lokalny** – a więc proces pozytywnych zmian, skoncentrowany na stosunkowo niewielkim obszarze, uwzględniający jego właściwości i potrzeby.

Ekonomia społeczna może zatem stać się istotnym narzędziem w procesie rewitalizacji, nadając mu przy tym właściwy, społeczny charakter. Powiązanie rewitalizacji i ekonomii społecznej wynika wprost z zapisów licznych aktów prawnych. Rewitalizacji został poświęcony odrębny Priorytet KPRES⁵⁹ pn. *Włączenie podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej w procesy rewitalizacji*. Natomiast ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie⁶⁰ zalicza rewitalizację do sfery zadań publicznych (art. 4. ust. 1. pkt 32a), dając tym samym możliwość zlecania podmiotom ekonomii społecznej działań w tym obszarze. Wskazanie ekonomii społecznej jako kluczowego elementu w planowaniu działań rewitalizacyjnych wynika również z zapisów Strategii na

59 Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej (Załącznik do Uchwały nr 11/2019 Rady Ministrów z dnia 31 stycznia 2019 r.), [www: https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/download/files/EKONOMIA_SPOLECZNA/Aktualizacja_KPRES.pdf](https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/download/files/EKONOMIA_SPOLECZNA/Aktualizacja_KPRES.pdf), (dostęp: 02.09.2020 r.).

60 Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz. U. z 2020 r. poz. 1057.

rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju⁶¹ oraz Krajowej Polityki Miejskiej⁶². Wszystkie przytoczone zapisy dają podstawy do tego, aby jak najpełniej wykorzystać potencjał ekonomii społecznej w działaniach rewitalizacyjnych. Niniejsza część modelu postara się dostarczyć wskazówek, w jaki sposób to zrobić.

Ekonomia społeczna i rewitalizacja – funkcje

61 Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), Dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r.

62 Krajowa Polityka Miejska 2023 r., Warszawa, październik 2015 r., [www: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/74967/Krajowa_Polityka_Miejska_2023.pdf](https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/74967/Krajowa_Polityka_Miejska_2023.pdf), (dostęp: 02.09.2020 r.).

Program rewitalizacji powinien wynikać i być spójny przede wszystkim z założeniami strategii rozwoju gminy, silnie ukierunkowanymi na poprawę warunków życia i zamieszkania lokalnej społeczności. Mowa o tym w artykuł 15 ustawy o rewitalizacji, zakładającym powiązanie gminnego programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi gminy, w tym strategią rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategią rozwiązywania problemów społecznych (art. 15 ust. 1 pkt 2).

Kierując się w programowaniu koncepcją smart city, założenia rewitalizacyjne powinny znaleźć się przede wszystkim w obszarze JAKOŚĆ ŻYCIA (jest to obszar, w którym analizuje się i planuje dostęp do opieki zdrowotnej, dóbr kultury, systemu edukacji, zabezpieczeń społecznych oraz ładu przestrzenny, atrakcyjność turystyczną, walory przyrodniczo-krajobrazowe, ale i włączenie społeczne).

Przedź do koncepcji SMART CITY

Przedź do obszaru JAKOŚĆ ŻYCIA

Rozpoznanie potrzeb i potencjałów – diagnoza sytuacji społecznej

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji wyznaczenie obszaru zdegradowanego musi być poprzedzone analizą sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej na terenie gminy (art. 9 ust. 1 ustawy). Diagnoza jest więc bardzo istotnym elementem programu rewitalizacji, który umożliwia trafne zaprojektowanie działań, a w konsekwencji uzyskanie pożądanej zmiany.

Diagnozy opracowywane na potrzeby delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji mają pokazywać zróżnicowanie badanych zjawisk na poziomie wewnątrzgminnym, co odróżnia to podejście od większości innych diagnoz strategicznych. Ustawa wskazuje na konkretne obszary, jakie należy poddać analizie. Są to: *bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, wysoka liczba mieszkańców będących osobami ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie o zapewnianiu dostępności⁶³, niski poziom edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym*. Oprócz obszarów sprecyzowanych w ustawie, analizie można poddać także inne, których omówienie ma znaczący wpływ na wyznaczenie obszaru zdegradowanego. Często jest to analiza sytuacji demograficznej, kondycji zdrowotnej mieszkańców, a także innych niż przestępczość czynników mających wpływ na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców.

W związku z tym, że zdecydowana większość tych obszarów jest poddawana analizie na etapie np. tworzenia strategii rozwiązywania problemów społecznych, warto skorzystać z gotowych analiz, opracowywanych na potrzeby innych dokumentów strategicznych.

⁶³ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Dz.U. z 2020 r. poz. 1062.

Takie podejście pozwoli na uchwycenie szerokiego spektrum zjawisk społeczno-gospodarczych, a następnie na przedstawienie tych zjawisk na różnych poziomach, od ogólnego (poziom gminy) do szczegółowego (poziom jednostek urbanistycznych).

Podmioty ekonomii społecznej to organizacje, których działania mogą być odpowiedzią na zdiagnozowane lokalnie problemy, np. zbyt słaby dostęp do usług społecznych czy niską aktywność zawodową konkretnych grup mieszkańców (np. osób po 50. roku życia). Ten charakter działalności powoduje, że mogą stać się inicjatorami, a także realizatorami wielu zaplanowanych w programie rewitalizacji działań. Nim to jednak nastąpi ważne jest, aby poznać ich potencjał i możliwości, a także bariery rozwoju. W związku z tym, planując prace nad diagnozą rewitalizacyjną, warto poświęcić czas na diagnozę obszaru związanego z kapitałem społecznym. Obszar ten często warunkuje bowiem kondycję ekonomii społecznej w gminie. W związku z powyższym, wśród danych ilościowych, które można poddać analizie są m.in.

- **liczba organizacji pozarządowych oraz podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie działających na terenie gminy,**
- **liczba podmiotów uczestniczących w konkursach na realizację zadań własnych gminy (która powinna być określona na podstawie adresów prowadzonej działalności).**

Co istotne, powyższe wskaźniki powinny obejmować nie tylko analizę działających fundacji i stowarzyszeń, ale także pozostałych podmiotów zaliczonych do szerszego zbioru podmiotów ekonomii społecznej ujętych w KPRES, ponieważ dopiero pokazanie całego spektrum organizacji ukáže pełny obraz aktywności społecznej w gminie. Należy więc przeanalizować dane dotyczące następujących typów podmiotów:

- **przedsiębiorstwa społeczne,**
- **spółdzielnie socjalne,**
- **spółdzielnie inwalidów i niewidomych,**

- zakłady pracy chronionej,
- jednostki reintegracyjne: CIS, KIS, WTZ, ZAZ,
- organizacje kościelne,
- spółki non-profit,
- spółdzielnie pracy,
- koła gospodyń wiejskich.

Oprócz danych, którymi dysponuje w tym zakresie samorząd oraz GUS, warto skorzystać z funkcjonalności bazy przedsiębiorstw społecznych prowadzonej na stronie MRiPS⁶⁴, która przedstawia różne formy prawne podmiotów spełniających cechy przedsiębiorstwa społecznego.

Wskazówki, gdzie wyszukać informacje zostały zamieszczone w załączniku dotyczącym przygotowania diagnozy.

Mówiąc z kolei o udziale mieszkańców w życiu publicznym, można poddać analizie następujące wskaźniki:

- frekwencja w ostatnich poprzedzających badanie wyborach samorządowych,**
- frekwencja w wyborach organizowanych na poziomie gminy (np. do rad osiedli),**
- frekwencja na zebraniach w poszczególnych sołectwach/osiedlach,**

⁶⁴ Internetowa baza przedsiębiorstw społecznych znajduje się na stronie: <http://www.bazaps.ekonomiaspoleczna.gov.pl/> (dostęp: 25.08.2020 r.)

- **liczba osób, które zgłosiły wnioski do budżetu obywatelskiego, określona na podstawie adresów wnioskodawców,**
- **liczba zgłoszonych i zrealizowanych inicjatyw lokalnych,**
- **liczba podatników przekazujących 1% na rzecz podmiotów posiadających status organizacji pożytku publicznego (OPP).**

Analiza ww. wskaźników powinna stanowić wstęp do dalszych badań w tym obszarze. Myśląc o podmiotach ekonomii społecznej, jako o antidotum na różne problemy społeczne, a zarazem kluczowych partnerach rewitalizacji, należy przyjrzeć się ich ofercie, opracowując przy tym bazę/ katalog partnerów społecznych. Można też do tego celu wykorzystać zgromadzone na potrzeby SRG, czy SRPS dane lub przeprowadzić krótkie badanie ankietowe wśród lokalnych PES. Takie działanie pozwoli uzyskać następujące informacje:

- **jaki jest potencjał lokalnych PES w zakresie realizacji zadań publicznych, a co za tym idzie - które z zadań wykonywanych dotychczas przez samorząd można przekazać do realizacji podmiotom ekonomii społecznej,**
- **w jakich branżach nie posiadamy partnerów społecznych gotowych do współpracy,**
- **w jaki sposób można wesprzeć takie podmioty, aby zwiększyć ich potencjał do współpracy z gminą,**
- **jakie są oczekiwania podmiotów w kontekście współpracy.**

Warto także, szczególnie w trakcie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji, przeprowadzić badania jakościowe w postaci spotkań, warsztatów czy wywiadów dotyczące kapitału społecznego, w tym oceny istniejącej oferty oraz zapotrzebowania na nowe inicjatywy. W tym celu do udziału w spotkaniach oprócz przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej należy zaprosić także nieformalnych liderów lokalnych oraz mieszkańców.

Już na tym etapie można wykorzystać potencjał działających na naszym terenie podmiotów ekonomii społecznej. Dobrym przykładem jest Bydgoszcz, gdzie kawiarnia prowadzona przez organizację pozarządową stała się miejscem spotkań, punktem informacyjnym – swoistym centrum rewitalizacji

Café Rynek Fordon prowadzona przez Fundację Uniwersytet Kazimierza Wielkiego (UKW). Kawiarnia powstała w 2014 roku – zanim rozpoczęły się badania rewitalizacyjne. Jest to miejsce spotkań mieszkańców, przestrzeń o której sami decydują jak powinna wyglądać. Wspomniana Fundacja UKW we współpracy z Fundacją Pracownia Zrównoważonego Rozwoju z Torunia zainicjowały prace nad Społeczną Strategią Rewitalizacji Starego Fordonu⁶⁵, której założenia wykorzystane zostały następnie w Gminnym Programie Rewitalizacji Bydgoszczy (dokument zawierał ponad 100 propozycji działań zgłoszonych przez mieszkańców). Wypracowana przez mieszkańców wizja funkcjonowania osiedla była nie tylko ważnym elementem wypracowywanego programu, ale i sposobem na sieciowanie oraz integrację mieszkańców

65 [www: http://stacja-konsultacja.pl/konsultacja/102/strategia-rewitalizacji-starego-fordonu.html](http://stacja-konsultacja.pl/konsultacja/102/strategia-rewitalizacji-starego-fordonu.html) (dostęp: 08.09.2020 r.).

Cele rewitalizacji a obszary współpracy z podmiotami ekonomii społecznej

Dobre zdiagnozowanie stanu sektora ekonomii społecznej pozwoli na szerokie włączenie podmiotów ekonomii społecznej w realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

W których obszarach PES mogą „sprawdzić się” najlepiej? Precyzyjnej odpowiedzi na to pytanie powinna dostarczyć wykonana diagnoza, choć z dużym przekonaniem można uznać, że przedsięwzięcia, których cel zazębia się z omówionymi wcześniej funkcjami ekonomii społecznej to naturalny obszar działania PES.

Analiza wielu programów rewitalizacji dostarcza ciekawych przykładów włączenia podmiotów ekonomii społecznej, szczególnie w następujących obszarach:

- 1 wspieranie zatrudnienia, w szczególności poprawa sytuacji na rynku pracy osób zamieszkujących obszar rewitalizacji;
- 2 zwiększanie dostępu do usług społecznych;
- 3 zwiększanie szans edukacyjnych;
- 4 przeciwdziałanie ubóstwu, hamowanie procesów dziedziczenia ubóstwa;
- 5 budowanie kapitału społecznego;
- 6 budowanie pozytywnego wizerunku obszarów rewitalizowanych.

Funkcje ekonomii społecznej a wybrane cele rewitalizacji realizowane przy udziale podmiotów ekonomii społecznej

W niniejszym rozdziale chcemy przybliżyć Państwu przedsięwzięcia zapisane w programach rewitalizacji⁶⁶, realizowane z udziałem podmiotów ekonomii społecznej. Zostały one pogrupowane według obszarów pokazanych na powyższym schemacie. W doborze przykładów, staraliśmy się zwracać szczególną uwagę na kompleksowy wymiar działań oraz przedstawienie różnych sposobów włączenia PES w realizację przedsięwzięć. Naszym założeniem było, aby ta część modelu miała jak najbardziej użyteczny charakter, dlatego każdy przykład zawiera linki umożliwiające dotarcie do zapisów programu rewitalizacji, czy np. założeń otwartych konkursów ofert, na podstawie których przekazano zadania PES. Nie zabrakło również inspiracji z zagranicy, które mogą stanowić zachętę do projektowania podobnych przedsięwzięć na rodzimych terenach. Ta część nie zawiera szczegółowych informacji o formach, czy trybach umożliwiających udział podmiotów ekonomii społecznej w programach rewitalizacji, są one uniwersalne dla wszystkich dokumentów, dlatego zostały przedstawione [w odrębnym rozdziale](#).

⁶⁶ Zaprezentowane przykłady dotyczą zarówno gminnych (opracowanych na podstawie ustawy o rewitalizacji), jak i lokalnych programów rewitalizacji (których podstawą są Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020). Do roku 2023, gminy mogą decydować na podstawie którego z wyżej wymienionych aktów prawnych sporządzą program.

Wspieranie zatrudniania

Cel, który często znajduje się w programach rewitalizacji, jest równocześnie jednym z najistotniejszych priorytetów funkcjonowania PES. Oczywiście, zaraz padną głosy, że to klasyczny biznes zdecydowanie bardziej przyczynia się do wspierania zatrudnienia, tworząc przy tym więcej miejsc pracy. Tak, z tym argumentem nie zamierzamy dyskutować... Kluczowe jednak jest to, że to sektor ekonomii społecznej kieruje swoje działania do osób, które ze względu na różne dysfunkcje są mocno oddalone od rynku pracy. Miejsca pracy, tworzone z myślą o osobach niepełnosprawnych, ubogich, bezdomnych czy uzależnionych muszą być nie tylko odpowiednio przystosowane pod względem technicznym, ale przede wszystkim powinny być stabilne i dostosowane do możliwości osób tam pracujących. To nie wszystko – tego typu podmioty, oprócz zapewnienia podstawowego celu jakim jest zatrudnienie, mają za zadanie społeczną reintegrację swoich pracowników. Dopiero połączenie tych dwóch działań – reintegracji w wymiarze społecznym i zawodowym – daje szansę na skuteczne przeciwdziałanie różnym problemom, których często doświadczają właśnie mieszkańcy obszarów rewitalizowanych.

Analiza wielu programów rewitalizacji potwierdza, że na obszarach nimi objętych realizowane są głównie programy podnoszące kompetencje, niezbędne do prawidłowego funkcjonowania lokalnego rynku pracy, wspierające aktywizację zawodową osób zamieszkujących obszar rewitalizacji. Pojawiają się również działania nakierowane na tworzenie nowych PES, bądź wspierające utrzymanie miejsc pracy w istniejących podmiotach poprzez zlecenie im różnych usług. Wszystkie wymienione wyżej składowe najlepiej jednak połączyć, wykorzystując przy tym możliwości lokalnych PES.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Wieleń na lata 2017-2023⁶⁷,
w tym przedsięwzięcia „Centrum Integracji Społecznej ARKA w Wieleniu”,
a także „Nowe Miasto na nowo” oraz „Bulwary Nadnoteckie”.

W Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Wieleń na lata 2017-2023 na uwagę zasługuje spójne podejście dotyczące rozwoju i wspierania zatrudnienia w ramach PES. Program zakłada bowiem powołanie w formie zakładu budżetowego Gminy Wieleń Centrum Integracji Społecznej ARKA, którego głównym zadaniem będzie reintegracja społeczna i zawodowa osób zamieszkujących obszar rewitalizowany. W ramach reintegracji zawodowej przewidziano przyuczenie zawodowe w branżach remontowo-budowlanej oraz pielęgnacji zieleni i prac porządkowych, a z czasem również innych, na które będzie zapotrzebowanie na lokalnym rynku pracy.

Co istotne, prócz miejsca aktywizacji i nabywania nowych kompetencji jakim jest CIS, zaplanowano równocześnie wsparcie w utrzymaniu działalności tego podmiotu planując dwa zadania: 1) obsługę wypożyczalni sprzętu wodnego i rowerów, w tym utrzymywanie porządku oraz dbanie o zieleń na terenie bulwarów i przystani „Łazienki”, 2) prowadzenie punktu gastronomicznego wraz z letnim ogródkiem zewnętrznym w gminnych lokalach użytkowych, jak również dbanie o porządek na terenie rewitalizacji.

67 Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Wieleń na lata 2017-2023 (Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 331/XXIX/2017 Rady Miejskiej w Wieleniu z dnia 8 listopada 2017 r.), [www: https://www.prawomiejskowe.pl/api/file/GetZipxAttachment/410/965991/preview](https://www.prawomiejskowe.pl/api/file/GetZipxAttachment/410/965991/preview) (dostęp: 08.09.2020 r.).

Takie podejście daje większe szanse na skuteczną aktywizację zawodową mieszkańców obszaru rewitalizowanego. Po pierwsze – dzięki zleceniom zapewniona jest ciągłość działań CIS poza wyznaczony okres realizacji projektu, a także możliwość poszerzania oferty (warsztat gastronomiczny), po drugie – tworzy się perspektywę powołania przy udziale absolwentów CIS nowego podmiotu ekonomii społecznej, który może stać się kolejnym elementem dobrze prowadzonej rewitalizacji, po trzecie – tworzenie miejsc pracy blisko miejsca zamieszkania to dla wielu osób warunek konieczny do podjęcia i utrzymania zatrudnienia.

Inspiracje z zagranicy

Aktywizacja osób długotrwale bezrobotnych na obszarach rewitalizowanych środkowo-zachodniej Bretanii na podstawie działań Stowarzyszenia Tous vers l'Emploi⁶⁸.

Misja francuskiego stowarzyszenia Tous vers l'Emploi koncentruje się wokół aktywizacji zawodowej osób, które długotrwale pozostają bez pracy. W tym celu stowarzyszenie realizuje np. projekt Territoires ero chômeur de longue durée⁶⁹, który eksperymentalnie wdrażany jest od 2016 roku w dziesięciu regionach Francji. W efekcie realizacji całego projektu powstało 13 firm, które zatrudniły łącznie 1200 osób, w tym 900 otrzymało stałe zatrudnienie. Działania podejmowane w ramach projektu są kierowane głównie do niewielkich społeczności i składają się z kilku etapów:

- 1 mobilizowania jak najszerszego grona partnerów, w tym władz lokalnych, do włączenia się w działania poprzez przedstawienie korzyści wynikających z przekierowania środków publicznych, wydatkowanych dotąd na wsparcie osób bezrobotnych, na zapewnienie odpowiednich miejsc pracy, potrzebnych lokalnej społeczności;

⁶⁸ Na podstawie [www: https://tousverslemploi.org/](https://tousverslemploi.org/) (dostęp: 12.10.2020 r.).

⁶⁹ Na podstawie [www: https://www.tzclld.fr/](https://www.tzclld.fr/) (dostęp: 12.10.2020 r.).

- 2 dotarcia do jak największej liczby osób wykluczonych, zidentyfikowania ich potencjałów i potrzeb (według pomysłodawców projektu istotne są trzy podstawowe informacje uzyskane na tym etapie: Co umiesz robić? Co chcesz robić? Czego chcesz się nauczyć?),
- 3 precyzyjnego zidentyfikowania niezaspokojonych potrzeb w danej społeczności. Na tym etapie mieszkańcy, lokalne firmy i instytucje, wykorzystując wiedzę o swoim terytorium, mają za zadanie zdiagnozować usługi, które nie są zaspokojone bądź są realizowane na niezadowalającym poziomie. Prócz analizy dokonanej przez lokalnych interesariuszy następuje również weryfikacja zdiagnozowanych potrzeb, w tym analiza konkurencji oraz ograniczeń (np. prawnych czy organizacyjnych) związanych z daną działalnością. Podjęcie takich działań umożliwia budowanie szerokiej oferty usług o charakterze społeczno-użytecznym, a także wpływa na rozwój współpracy między różnymi podmiotami lokalnej gospodarki,
- 4 po zidentyfikowaniu zasobów ludzkich i oczekiwanych miejsc pracy na danym terytorium, może zostać powołany podmiot pełniący funkcję łącznika między osobami poszukującymi pracy a podmiotami ją oferującymi, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb zdiagnozowanych we wcześniejszym etapie.

Tę funkcję może pełnić działający na danym terenie podmiot ekonomii społecznej, czego przykładem jest Stowarzyszenie Tous vers l'Emploi. Organizacja w ramach działań w projekcie postanowiła dodatkowo stworzyć miejsca pracy na obszarach rewitalizowanych. W tym celu powołała w Rostrenen (niewielka gmina w regionie Bretania, w departamencie Côtes-d'Armor) społeczny sklep spożywczy „P'ty Breizh”. Sklep oferuje żywność zebraną od lokalnych producentów, supermarketów, a także inne podstawowe artykuły pierwszej potrzeby w tym środki higieny, aby następnie sprzedać je za maksymalnie 30% wartości. Początkowo sklep opierał się tylko na pracy wolontariuszy, aby w miarę jego rozwoju stworzyć miejsca pracy dla osób długotrwale bezrobotnych lub niepełnosprawnych. Ponadto, miejsce to ma za zadanie integrować lokalną społeczność poprzez organizowanie lekcji gotowania, warsztatów z ponownego wykorzystania materiałów czy z ekologicznego ogrodnictwa.

W modelu francuskim na uwagę zasługuje bardzo szerokie włączenie lokalnych interesariuszy w kwestie przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu. Dogłębna analiza danego terytorium umożliwia poprawne zdiagnozowanie potrzeb mieszkańców, a tym samym stworzenie miejsc pracy, które będą wyróżniały się trwałością. Z drugiej strony kluczowe jest dotarcie, a następnie rozpoznanie potrzeb i potencjałów osób długotrwanie bezrobotnych.

Takie działania nie byłyby możliwe bez udziału organizacji społecznych, które często pracują z grupami, które nie są widoczne w oficjalnych rejestrach (np. osobami biernymi zawodowo). Dopiero połączenie tych wszystkich elementów daje realne szanse na skuteczne niwelowanie zdiagnozowanych na obszarze rewitalizacji problemów.

Rezultat	Wskaźniki
Poprawa sytuacji na rynku pracy osób zamieszkujących obszar rewitalizacji	<ol style="list-style-type: none">1. Liczba osób bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.2. Liczba absolwentów KIS/CIS, którzy uzyskali zatrudnienie.3. Liczba miejsc pracy powstałych na obszarze rewitalizowanym.4. Liczba miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej działających na obszarze rewitalizowanym.

Zwiększanie dostępu do usług społecznych

Usługi społeczne, tak ważne z punktu widzenia jakości życia mieszkańców, doczekały się doprecyzowania w ramach uchwalonej w 2019 roku ustawy o realizowaniu usług społecznych przez CUS⁷⁰. W tym miejscu nie będziemy ponownie przytaczać ich definicji, zostało to bowiem szerzej omówione we [wprowadzeniu](#) do niniejszego opracowania. Uwarunkowania demograficzne i zdrowotne, a także wzrost świadomości mieszkańców sprawiają, że wiele samorządów dostrzegало potrzebę rozwoju i skoordynowania usług społecznych jeszcze przed wejściem w życie wspomnianej ustawy. Plany takich przedsięwzięć wprowadzono do programów rewitalizacji. Świadczenie usług społecznych to też jedna z podstawowych funkcji podmiotów ekonomii społecznej, wynikająca z obowiązującej w ramach KRPEŚ definicji. Pomimo tego że ustawa o CUS nie wskazuje wprost pierwszeństwa w realizacji usług dla PES, traktując je na równi z innymi wykonawcami, to w naszej ocenie w tym obszarze powinno się zwrócić szczególną uwagę na potencjały PES działających na naszym terenie. Dlaczego to właśnie PES są najlepszymi partnerami samorządu w realizacji takich usług? Korzyści takiego rozwiązania jest kilka. Po pierwsze, PES nie działają dla zysku – najistotniejszym celem ich działalności jest tworzenie i utrzymywanie miejsc pracy, o czym była mowa we wcześniejszym punkcie pn. [Wspieranie zatrudnienia](#). PES nie skupiają się zatem na generowaniu nadwyżki dla udziałowców, a wypracowane środki muszą przeznaczyć na reintegrację oraz rozwój podmiotu. Po drugie, działalność PES ma przeważnie charakter lokalny, a co za tym idzie zatrudnione osoby są najczęściej mieszkańcami gminy, w której działa PES – korzyści płynące z wysokiego poziomu aktywności zawodowej mieszkańców są oczywiste. Po trzecie, zlecanie PES zadań publicznych może przebiegać w trybie przepisów o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub z wykorzystaniem prawa zamówień publicznych. Na koniec trzeba podkreślić, że często PES podejmują się realizacji usług niszowych, które wynikają z ich misji społecznej, a niekoniecznie są interesujące dla podmiotów komercyjnych, ze względu np. na niewielki zysk.

70 Ustawa z dnia 24 września 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, Dz.U. 2019 poz. 1818.

Z przykładów przedsięwzięć rewitalizacyjnych, opisanych w niniejszym opracowaniu można dowiedzieć się o wielu typach usług społecznych, których wykonawcami są PES. W tym miejscu pragniemy zwrócić uwagę na szersze podejście do tego tematu, gdzie PES nie jest jedynie wykonawcą, ale podmiotem wchodzącym w skład partnerstwa projektowego, tworzącego CUS.

Gminny Program Rewitalizacji na lata 2017-2030

Gminy Miejskiej Rumia⁷¹, w tym przedsięwzięcie „Centrum Usług Społecznych Zagórze”.

Zwiększenie trwałych miejsc świadczenia usług społecznych na obszarze rewitalizowanym to główny cel projektu realizowanego w partnerstwie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rumi oraz Fundacji Dla Was i Związku Harcerstwa Polskiego Chorągiew Gdańska Hufiec Rumia. W ramach projektowego partnerstwa Fundacja jest odpowiedzialna za prowadzenie Zagórskiego Klubu Rodziny, a także Punktu Wsparcia Opiekuna Faktycznego. Pierwsze zadanie to przede wszystkim zapewnienie rodzinom konsultacji i poradnictwa specjalistycznego, np. z zakresu prawa rodzinnego, a także prowadzenie terapii i mediacji, grup wsparcia dla rodzin. Natomiast adresatem drugiego działania są opiekunowie osób niesamodzielnych, którzy otrzymali przestrzeń do wymiany doświadczeń, a także mogą skorzystać ze szkoleń, warsztatów, poradnictwa psychologicznego, medycznego i prawnego. Warto zaznaczyć, że potencjał Fundacji Dla Was jest wykorzystywany również w innych przedsięwzięciach zapisanych w programie rewitalizacji. Jest to m.in. prowadzenie działającego na obszarze rewitalizacji klubu malucha, dedykowanego dzieciom, których rodzice podejmują aktywizację w ramach Klubu Integracji Społecznej. Zapewnienie opieki nad dziećmi w wieku od 3 do 6 lat może stanowić istotny czynnik wpływający na podjęcie i utrzymanie aktywności zawodowej rodziców.⁷²

71 Gminny Program Rewitalizacji na lata 2017 - 2030 Gminy Miejskiej Rumia (Załącznik do Uchwały Nr XXXV/445/2017 Rady Miejskiej Rumi z dnia 25 maja 2017 r.), [www: https://bip.rumia.pl/Article/get/id,31006.html](https://bip.rumia.pl/Article/get/id,31006.html), (dostęp: 06.10.2020 r.).

72 Na podstawie informacji na stronie <https://dlawas.org/> (dostęp 06.10.2020 r.).

Jak już wspomnieliśmy, przedstawione działania były realizowane w ramach projektu partnerskiego, którego liderem był MOPS w Rumi. Udział podmiotu ekonomii społecznej w tworzeniu i realizacji projektu nie byłby możliwy bez wcześniejszego utworzenia partnerstwa projektowego, zgodnie z ustawą z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020.⁷³

Więcej o tej formule współpracy można przeczytać w załączniku dotyczącym form współpracy PES-JST.

Rezultat	Wskaźniki
Zwiększenie dostępu do usług społecznych dla mieszkańców obszaru rewitalizowanego.	<ol style="list-style-type: none">1. Rodzaje dostępnych usług społecznych.2. Liczba odbiorców usług społecznych według rodzaju usługi.3. Liczba podmiotów ekonomii społecznej będących realizatorami usług społecznych.

⁷³ Ustawa o z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020, Dz. U. z 2020 r. poz. 818.

Zwiększenie szans edukacyjnych

Dogłębne diagnozowanie istniejących na danym terenie obszarów problemowych pozwala skierować działania bezpośrednio do grup, które są zagrożone niekorzystnymi zjawiskami występującymi na obszarze rewitalizowanym. Przykład takiej grupy mogą stanowić ludzie młodzi, którzy narażeni są na tzw. „dziedziczenie” problemów (długotrwałe bezrobocie, uzależnienie od pomocy społecznej), pojawiających się w rodzinach z dysfunkcjami. Analiza wielu programów rewitalizacyjnych potwierdza, że koncentracja takich niekorzystnych zjawisk występuje na obszarach zdegradowanych. Kluczowe jest więc wprowadzenie działań, które na wczesnym etapie je wyeliminują, m.in. poprzez wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży. Ten temat również nie jest odległy sektorowi ekonomii społecznej. Wiele organizacji specjalizuje się w pracy z młodzieżą, wykorzystując przy tym innowacyjne metody prowadzenia zajęć. W tej części chcemy przedstawić przykład działań, które zostały zaplanowane w programie rewitalizacji do realizacji przez jednostkę samorządu terytorialnego. Nie wyklucza to włączenia podmiotów ekonomii społecznej na kolejnych etapach realizacji, co miało miejsce w tym przypadku.

Lokalny Program Rewitalizacji Chorzowa 2023⁷⁴ w tym projekty „Rewitalizacja chorzowskiego Rynku poprzez działalność ośrodka „CUMA”⁷⁵ – Centrum Usług Szkoleniowych i Aktywizacji Zawodowej dla Młodzieży w Chorzowie oraz działania infrastrukturalne w obszarze płyty Rynku” oraz „Zacumowani - wdrożenie zintegrowanych działań w ramach aktywizacji społeczno-zawodowej dla chorzowskiej młodzieży”.

Celem ośrodka CUMA, który jest prowadzony przez Miasto Chorzów jest wsparcie ludzi młodych, zarówno w zakresie szkoleń, opieki psychologicznej, doradztwa w zakresie wyboru zawodu, jak również pobudzania aktywności społecznej. Co ważne, inicjatywa ta została tworzona od samego początku przy wsparciu młodzieży, a więc późniejszych odbiorców działań. Ludzie młodzi

74 Lokalny Program Rewitalizacji Chorzowa 2023 (Załącznik do uchwały numer XXXVII/679/17 Rady Miasta Chorzów z dnia 25 maja 2017 r. w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Chorzowa 2023), [www: http://bip.chorzow.eu/add_www/file/program_rewitalizacji_chorzowa_2023.pdf](http://bip.chorzow.eu/add_www/file/program_rewitalizacji_chorzowa_2023.pdf) (dostęp: 09.10.2020 r.).

75 <http://cuma.chorzow.eu/> (dostęp: 09.10.2020 r.).

zostali włączeni w opracowanie koncepcji działania centrum, tworzenie logo, a także pomoc w pracach adaptacyjnych. CUMA oferuje zajęcia wyrównawcze, rozwijające zainteresowania i talenty, a także mające na celu integrację międzypokoleniową. Oprócz działań kierowanych do szerokiego grona odbiorców, opracowano ofertę adresowaną do konkretnych grup, mającą na celu pomoc w zdobyciu zatrudnienia. Składała się na nią: diagnoza pod kątem predyspozycji zawodowych, kwalifikacji i oczekiwań, wizyty studyjne u wybranych pracodawców, osiemdziesięciogodzinny kurs zawodowy połączony z praktyczną nauką zawodu u pracodawców zainteresowanych naborem pracowników, zakończony podjęciem u nich pracy⁷⁶. A jaka jest rola podmiotów ekonomii społecznej w tym przedsięwzięciu? Oprócz tego, że mogą korzystać z przestrzeni, jaką stwarza CUMA do sieciowania i wymiany doświadczeń, są również odpowiedzialne za prowadzenie Kawiarenki Obywatelskiej CUMA CAFE. Miasto Chorzów stosowało różne tryby przekazania do realizacji tego zadania. Z analizy dostępnych danych wynika, że w 2018 roku zastosowano tryb wynikający z zapisów ustawy o działalności pożytku publicznego, ogłaszając otwarty konkurs ofert⁷⁷. Natomiast w 2019 roku zadanie zostało zleczone na podstawie prawa zamówień publicznych, w ramach zapytania ofertowego otwartego także na podmioty nie należące do sektora ekonomii społecznej.⁷⁸ Choć wybór formy zlecenia zadania należy do samorządu, to posiadając wiedzę o potencjale funkcjonujących na terenie gminy PES można zastosować tryb, który w największym stopniu będzie je promował. Warto zaznaczyć, że prawo zamówień publicznych⁷⁹ w zakresie działań rewitalizacyjnych umożliwia wyłączenie stosowania ustawy do udzielenia zamówienia spółdzielni socjalnej lub organizacji pozarządowej jeśli jego wartość jest niższa niż ustalone przez Komisję Europejską progi unijne.⁸⁰

76 Na podstawie opracowania Rewitalizacja w praktyce. Modele rozwiązań jako rezultaty konkursu Modelowa Rewitalizacja Miast i pilotaży w zakresie rewitalizacji., pod red. A. Jadach-Sepiolo, A. Kułaczowska, A. Mróz, s. 132-133

77 Ogłoszenie o otwartym konkursie ofert znajduje się na www: <http://cuma.chorzow.eu/wp-content/uploads/2018/08/Ogloszenie-o-konkursie.pdf> (dostęp: 09.10.2020 r.).

78 Treść zapytania ofertowego znajduje się na www: http://bip.chorzow.eu/add_www/file/obsługa_ko_cuma_cafe.pdf (dostęp: 09.10.2020 r.).

79 Ustawa Prawo zamówień publicznych, Dz. U. z 2019 r. poz. 2019, z 2020 r. poz. 288, 875, 1492, 1517.

80 Obecnie próg unijny dla samorządów w zakresie dostaw i usług wynosi 214 tys. euro, natomiast w zakresie robót budowlanych 5350 tys. euro (stan na rok 2020 r.).

Zgodnie z artykułem 11 ust. 5 pkt 5) ustawy prawo zamówień publicznych gmina (lub jej jednostka organizacyjna) może zlecić realizację zamówienia organizacjom pozarządowym lub spółdzielniom socjalnym z wyłączeniem PZP, o ile spełnione są następujące warunki:

- 1) przedmiotem zamówienia są usługi lub roboty budowlane realizujące przedsięwzięcia rewitalizacyjne zawarte w gminnym programie rewitalizacji oraz wykonywane na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji (zgodnie z ustawą o rewitalizacji),
- 2) przedmiot zamówienia należy do działalności statutowej wykonawcy lub celem realizacji zamówienia jest aktywizacja osób mających miejsce zamieszkania na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji.

Rezultat	Wskaźniki
Zwiększenie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży zamieszkującej obszar rewitalizowany	<ol style="list-style-type: none">1. Udział uczniów z trudnościami w nauce w ogólnej liczbie uczniów.2. Udział uczniów uczestniczących w zajęciach pozalekcyjnych w ogólnej liczbie uczniów.3. Liczba dzieci objętych programami edukacyjnymi lub/i społecznymi.4. Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po zakończonym programie.5. Zdawalność egzaminów na zakończenie szkoły podstawowej oraz egzaminów maturalnych.6. Liczba osób bezrobotnych poniżej 25. roku życia w ogóle osób bezrobotnych.

Przeciwdziałanie ubóstwu

Ten obszar, często przypisywany jedynie jednostkom pomocy społecznej, nie mógłby być skutecznie rozwijany, gdyby nie zaangażowanie wielu partnerów społecznych, w tym podmiotów ekonomii społecznej. Wielowymiarowość zjawiska ubóstwa wymaga podejmowania różnych działań, począwszy od tych o charakterze ekonomicznym, po projekty aktywizacyjne i budujące kompetencje. Programy rewitalizacyjne kładą duży nacisk na kwestię niwelacji skutków zjawiska tzw. nawarstwionych zadłużeń, proponując instrument w postaci możliwości odpracowania zadłużenia czynszowego. Inną, ważną pozycję stanowią wszelkie inicjatywy samopomocowe, działania nakierowane na wymianę usług czy współużytkowanie dóbr, jak również współdziałanie sąsiedzkie. Kolejnym elementem są projekty mające na celu podnoszenie kompetencji osób doświadczających ubóstwa, ze szczególnym uwzględnieniem ludzi młodych, którzy mogą być narażeni na jego dziedziczenie. W końcu – w tym obszarze mogą znaleźć się także cele związane z tworzeniem i rozwijaniem podmiotów ekonomii społecznej mających na celu reintegrację społeczną i zawodową narażonych na ubóstwo mieszkańców obszaru rewitalizowanego.

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Bydgoszczy 2023+⁸¹

w tym projekt „ZaDOMowieni” realizowany w partnerstwie Fundacji Inkubator Społeczny oraz Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bydgoszczy

W ramach bydgoskiego programu rewitalizacji zaplanowano bardzo wiele projektów społecznych. Szczególną uwagę zwraca jednak projekt, którego główną ideą jest prowadzenie mieszkań z dostępem do usług opiekuńczych skierowanych do osób niesamodzielnych, w tym osób bezdomnych i niepełnosprawnych. Projekt składał się z kilku etapów. Podstawowym działaniem było pozyskanie lokali, a następnie ich odpowiednie wyposażenie. Miasto Bydgoszcz przekazało na ten cel 6 mieszkań wspomaganych. Następnie mieszkańcom zapewniono usługi opiekuńcze dostosowywane do ich potrzeb, stanu zdrowia i poziomu samodzielności. Ponadto uczestnicy byli objęci

81 Gminny Program Rewitalizacji Miasta Bydgoszczy 2023+ (Załącznik do Uchwały nr IV/12/18 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 28 listopada 2018 r.), [www: https://bip.um.bydgoszcz.pl/binary/akt\(3\)_tcm30-259224.pdf](https://bip.um.bydgoszcz.pl/binary/akt(3)_tcm30-259224.pdf) (dostęp: 08.09.2020 r.).

kompleksowym wsparciem w zakresie podnoszenia kompetencji życiowych (w tym treningiem kompetencji interpersonalnych, a także zajęciami z zakresu higieny osobistej, estetyki, dbałości o wygląd zewnętrzny oraz indywidualną terapią z psychologiem). Osoby bezdomne realizowały także indywidualny program wychodzenia z bezdomności. Udało się stworzyć 19 miejsc stałego pobytu w mieszkaniach chronionych dla 19 osób niesamodzielnych.

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Rybnika do 2020 roku⁸²

w tym projekt Rybnicki Bank Drugiej Ręki realizowany przez Stowarzyszenie „17-tka”

Realizowane na podstawie programu rewitalizacji przedsięwzięcie to kolejny przykład dobrej współpracy pomiędzy samorządem a podmiotem ekonomii społecznej. Celem akcji było przekazywanie osobom potrzebującym wsparcia rzeczowego, ofiarowanego wcześniej przez mieszkańców miasta. Stowarzyszenie 17-tka było odpowiedzialne za przyjęcie i ewidencjonowanie otrzymanych darów, a następnie z pomocą swoich wolontariuszy przekazanie ich osobom potrzebującym, wskazanym przez pracowników instytucji pomocy społecznej. Warto nadmienić, że rocznie liczba wspartych osób wynosiła blisko 700, co świadczy o ogromnym zainteresowaniu akcją. Nie bez znaczenia jest również stopniowy wzrost świadomości mieszkańców, otwartość i zaangażowanie w zakresie przekazywania darów. Takie projekty to również promowanie idei wolontariatu, bez którego akcja nie miałaby szans na realizację.

82 Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Rybnika do 2020 roku (Załącznik do uchwały Nr 662/ XLIII/2017 Rady Miasta Rybnika z dnia 14 grudnia 2017 r.), [www: https://bip.um.rybnik.eu/docs/um/2017/12/18/file_8358457.pdf](https://bip.um.rybnik.eu/docs/um/2017/12/18/file_8358457.pdf) (dostęp:11.09.2020 r.).

Inspiracje z zagranicy

Budownictwo spółdzielcze w Katalonii na podstawie działań Fundacji La Dinamo⁸³ i projektu spółdzielni La Raval.

Niezadowolający poziom życia mieszkańców obszarów rewitalizowanych może wynikać również z ubóstwa mieszkaniowego. Stworzenie warunków do pozyskania odpowiedniej przestrzeni mieszkaniowej to wciąż jedno z podstawowych wyzwań polityki społecznej w naszym kraju. W większym lub mniejszym zakresie dotyka ono też inne państwa europejskie, które opracowują różne koncepcje przeciwdziałania temu problemowi. W Europie dość rozpowszechniony jest model mieszkalnictwa spółdzielczego – którego podstawą jest samoorganizacja, integracja i włączenie grup dotąd wykluczonych, co przekłada się na dodatkowe korzyści dla obszarów rewitalizowanych. Mówiąc o tym rozwiązaniu, a także myśląc o potencjalnej roli podmiotów ekonomii społecznej, chcemy zaprezentować założenia hiszpańskiej Fundacji La Dinamo, której działania mają na celu pomoc innym organizacjom w realizacji spółdzielczych projektów mieszkaniowych poprzez wsparcie o charakterze organizacyjnym, technicznym oraz finansowym.

Kluczowe w tym podejściu wydają się zasady, jakimi kieruje się model wdrażany przez Fundację:

- 1) zbiorowe upodmiotowienie, czyli rozwiązanie problemu dostępu do godnego i odpowiedniego mieszkania – jako główny cel i silnik modelu;
- 2) włączenie – dotarcie do jak największej liczby gospodarstw domowych posiadających różne poziomy dochodów;
- 3) własność zbiorowa – własność budynku zawsze spoczywa na spółdzielni – nigdy nie jest indywidualna, co zapobiega odsprzedaży mieszkań po droższej cenie lub wynajmowaniu z zyskiem (ceny mieszkań zawsze są ustalane przez spółdzielnię);

- 4) generowanie nowych sieci solidarności i wzajemnego wsparcia – każdy projekt to dopiero początek współpracy - współdzielenie przestrzeni prowadzi do wzmacniania więzi solidarności i wzajemnej troski z ludźmi, którzy współtworzą projekt;
- 5) zrównoważony rozwój – projekty tworzone są z poszanowaniem środowiska, a także wykorzystywanych zasobów.

We wskazanych wyżej pięciu najistotniejszych zasadach, przyświecających katalońskiemu modelowi można odczytać podstawowe zasady spółdzielcze, takie jak powszechnie dostępne członkostwo, wspólne podejmowanie decyzji, w tym demokratyczna kontrola czy działania samopomocowe. Wszystkie te elementy są też bardzo pożądane na obszarach rewitalizowanych, bo przekładają się na odnowienie przestrzeni lokalnej, głównie w wymiarze społecznym. Poszukując przykładów takich działań na obszarach rewitalizowanych, nie sposób pominąć projekt spółdzielni użytkowników mieszkaniowych La Raval, działającej w jednej z najbardziej zdegradowanych części Katalonii. Spółdzielnia, prócz celu głównego, jakim jest rozwiązanie problemu dostępu do mieszkań, angażuje się również w tworzenie przestrzeni do wspólnego użytku, otwartych na sąsiedztwo, będących jednym z elementów strategii promowania rewitalizacji. Co istotne, tereny, na których powstają spółdzielcze mieszkania, to przeważnie działki publiczne.

Rezultat	Wskaźniki
Ograniczenie zjawiska marginalizacji społecznej, przeciwdziałanie ubóstwu	<ol style="list-style-type: none">1. Udział osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców.2. Liczba osób, którym udzielana jest pomoc w zakresie dożywiania.3. Liczba wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu socjalnego.4. Liczba oczekujących na mieszkanie socjalne.5. Liczba oddanych do użytku mieszkań socjalnych.6. Liczba osób, które otrzymały mieszkanie socjalne.

Budowanie kapitału społecznego

Właściwie każdy z wyżej wymienionych przykładów projektów rewitalizacyjnych z udziałem PES miał w sobie element rozwijania kapitału społecznego.

W tym miejscu chcemy jednak przybliżyć dwie dodatkowe inicjatywy, których priorytetem było wzmocnienie relacji międzyludzkich wśród mieszkańców.

Tego typu działania wynikają z charakteru działalności podmiotów ekonomii społecznej, które są naturalnymi animatorami budowania sieci zaufania i solidarności ponad barierami środowisk społecznych, pokoleń, grup zawodowych, czy dzielnic zamieszkania, a także rozwijania wolontariatu jako narzędzia aktywizacji społecznej.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Stalowa Wola

na lata 2017-2023⁸⁴ w tym działania w zakresie animowania współpracy różnych środowisk służące odbudowie więzi sąsiedzkich i międzypokoleniowych oraz integracji społeczności lokalnej na podobszarach rewitalizacji, w tym wzmocnianie poczucia wspólnoty i dumy lokalnej: Miejsca Aktywności Lokalnej oraz mikrogranty.

Odpowiedzią na niezadowalający poziom kapitału społecznego wśród mieszkańców obszarów rewitalizowanych w Stalowej Woli były Miejsca Aktywności Lokalnej (MAL). Program działań animacyjnych prowadzony w tego typu podmiotach miał za zadanie przygotować społeczność lokalną do roli świadomych interesariuszy rewitalizacji, co następnie powinno zaowocować m.in. włączeniem się mieszkańców w oddolne inicjatywy. Tworzenie tego typu miejsc, w tym wyszukanie lokalu, organizacja przestrzeni, a następnie wypracowanie koncepcji funkcjonowania, były podejmowane wspólnie z mieszkańcami, co powodowało większą chęć zaangażowania i aktywności społeczności zamieszkującej obszar rewitalizowany. Kolejnym krokiem w budowaniu kapitału społecznego mieszkańców było rozdysponowanie mikrograntów skierowanych do grup nieformalnych, grup samopomocowych oraz osób fizycznych. Inicjatywy podejmowane w ramach mikrograntów miały na celu integrację oraz wzmocnienie partycypacji społecznej mieszkańców.

84 Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Stalowa Wola na lata 2017-2023 (Załącznik nr 1 Do Zarządzenia Prezydenta Miasta Stalowej Woli Nr 274/18 z dnia 30 lipca 2018 r.), [www: http://centrumrewitalizacji.pl/wp-content/uploads/2018/07/Za%C5%82%C4%85cznik-nr-1-LPR-Stalowa-Wola-2017-2023-do-konsultacji.pdf](http://centrumrewitalizacji.pl/wp-content/uploads/2018/07/Za%C5%82%C4%85cznik-nr-1-LPR-Stalowa-Wola-2017-2023-do-konsultacji.pdf) (dostęp: 10.09.2020 r.).

Co istotne, powyżej opisane zadania były realizowane na podstawie otwartego konkursu ofert⁸⁵ z wykorzystaniem narzędzi regrantingu.

Wyłoniono dwóch operatorów zadania: Stowarzyszenie Strefa Spotkań oraz Stowarzyszenie Przyjazna Dłóż.

Na stronie internetowej Stowarzyszenia Strefa Spotkań można przeczytać: „Początki były dość trudne. Formuła „miejsca otwartego” była przez długi czas niezrozumiała. Potrzeba było wielu miesięcy, żeby zachęcić mieszkańców do realizacji własnych inicjatyw. W MAL nie chodzi bowiem o bierny udział w gotowej ofercie różnorodnych aktywności, tylko o to, aby mieszkańcy sami proponowali, inicjowali oraz organizowali działania.”⁸⁶

Skuteczne włączenie mieszkańców obszarów rewitalizowanych do podjęcia tego typu inicjatyw z pewnością jest wyzwaniem. Jednak powierzenie tego typu inicjatyw podmiotom ekonomii społecznej, dobrze znającym lokalną specyfikę, może pozytywnie wpłynąć na ich realizację. Wart podkreślenia jest jeszcze jeden aspekt – mikrogranty, które stały się niejako dopełnieniem tej inicjatywy.

Przekazanie całego zadania w ręce jednego PES powodowało, że mógł on pracować z grupą czy pojedynczymi osobami poczynszy od pierwszej wizyty w MAL aż do realizacji grantu. To z kolei umożliwiło lepsze poznanie, wyłonienie potencjalnych liderów lokalnych, a być może i podjęcie nowych inicjatyw w obszarze ekonomii społecznej.

85 Ogłoszenie o otwartym konkursie ofert jest dostępne na stronie [www: <http://www.stalowawola.pl/wp-content/uploads/2017/08/Fabryczne-Og%C5%82oszenie-o-otwartym-konkursie-ofert-z-zakresu-rewitalizacji.pdf>](http://www.stalowawola.pl/wp-content/uploads/2017/08/Fabryczne-Og%C5%82oszenie-o-otwartym-konkursie-ofert-z-zakresu-rewitalizacji.pdf) (dostęp: 10.09.2020 r.).

86 [www: <http://www.strefaspotkan.pl/>](http://www.strefaspotkan.pl/) (dostęp: 10.09.2020 r.). Na stronie internetowej można on-line zarezerwować termin spotkania. Szczegółowy regulamin korzystania z MAL Strefa Spotkań dostępny jest na [www: <http://www.strefaspotkan.pl/files/Regulamin-udostepniania-i-korzystania-z-Miejsca-Aktywnosci-Lokalnej.pdf>](http://www.strefaspotkan.pl/files/Regulamin-udostepniania-i-korzystania-z-Miejsca-Aktywnosci-Lokalnej.pdf) (dostęp: 10.09.2020 r.).

Program Rewitalizacji dla Miasta Tychy do roku 2023⁸⁷ w tym przedsięwzięcia „Baza - Bank Aktywnych Ludzi Miasta”⁸⁸

Celem projektu jest podniesienie poziomu aktywności mieszkańców na rzecz lokalnej społeczności, uzyskanie wzrostu kompetencji społecznych mieszkańców obszaru rewitalizowanego, wykreowanie lokalnych liderów, wśród osób fizycznych, jak i organizacji pozarządowych, a także wzrost aktywności seniorów.

Przedsięwzięcie ma charakter wieloletni. W 2019 roku było realizowane przez dwie organizacje pozarządowe: Fundację Rozwoju i Integracji Multiinegra oraz Fundację Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Zadanie zostało przekazane do realizacji tym organizacjom na podstawie otwartego konkursu ofert, zgodnie z art. 11 ust. 2 i art. 13 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w zakresie m.in. rewitalizacji w formie wspierania wykonywania zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji.⁸⁹

87 Program Rewitalizacji dla Miasta Tychy do roku 2023 (Załącznik do Uchwały nr XLII/701/17 Rady Miasta Tychy z dnia 30 listopada 2017 r), www.: <https://umtychy.pl/upload/pdf/folders/60/prt-tychy.pdf> (dostęp: 08.09.2020 r.).

88 Na podstawie Sprawozdania za rok 2019 z realizacji Programu Rewitalizacji dla Miasta Tychy do roku 2023, www: <https://umtychy.pl/upload/pdf/folders/60/sprawozdanie-z-prt-za-2019-rok.pdf> (dostęp: 08.09.2020 r.)

89 Ogłoszenie o otwartym konkursie ofert m.in. w zakresie rewitalizacji dostępne jest na stronie www: <https://ngo.umtychy.pl/upload/misc/folders/15/1-ogloszenie-na-2019-roczne.docx> (dostęp: 08.09.2020 r.).

Przedsięwzięcie składa się z trzech kierunków. Są to:

- **Baza Świadomego Rodzicielstwa** – działania skierowane do rodziców, w tym spotkania, grupy wsparcia, indywidualne poradnictwo, a także realizacja projektów integracyjnych zainicjowanych przez uczestników spotkań;
- **Baza Aktywnych Mieszkańców** – mająca na celu szerzenie idei wolontariatu oraz społecznego zaangażowania, kierowana do mieszkańców obszarów rewitalizowanych w różnym wieku. Oprócz spotkań dla mieszkańców, w trakcie których omawiano tematy ważne w kontekście funkcjonowania obszarów rewitalizowanych, podjęto się wspólnej realizacji kilku oddolnych projektów (np. sadzenia roślin czy tworzenia ozdób świątecznych). Ważnym elementem tych działań była także Gala Tyskiego Społecznika – wydarzenie, w trakcie którego wręczono nagrody dla osób i instytucji za społeczne zaangażowanie i bezinteresowne działanie na rzecz lokalnych społeczności i grup.
- **Baza Aktywnych Seniorów** – w ramach tych działań organizowano różnego rodzaju zajęcia, spotkania z ekspertami, wspólne wyjścia i imprezy okolicznościowe dla seniorów. Działania te podejmowane były za pośrednictwem klubów seniora prowadzonych w Tychach.

Rezultat	Wskaźniki
Spójna i zaangażowana społeczność	<ol style="list-style-type: none">1. Liczba inicjatyw lokalnych podejmowanych przez mieszkańców.2. Liczba osób biorących udział w organizowanych wydarzeniach.3. Liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych na 10 tys. ludności.4. Liczba nowopowstałych podmiotów ekonomii społecznej.5. Liczba podatników, którzy przekazali 1% podatku organizacjom pożytku publicznego (OPP).

Budowanie pozytywnego wizerunku obszarów rewitalizowanych

Potrzeba kreowania pozytywnego wizerunku obszarów, które ze względu na różne deficyty wymagały kompleksowych działań rewitalizacyjnych, wydaje się być bezsprzeczna. Tereny, które dotąd były rzadko odwiedzane, choćby ze względu na niski poziom bezpieczeństwa publicznego, czy niezadowalającą jakość infrastruktury, dzięki przemyślanej rewitalizacji mogą dostać drugie życie. Z całą pewnością należy stwierdzić, że pozytywnego wizerunku nie da się wykreować tylko działaniami odgórnymi. Potrzebne jest włączenie lokalnej społeczności, która może pełnić funkcję ambasadorów rewitalizacji. I tu pojawia się też miejsce dla podmiotów ekonomii społecznej, które łączą, integrują i w końcu aktywizują mieszkańców do podejmowania wspólnych inicjatyw. Przykładów tak rozumianej promocji miejsc rewitalizowanych jest wiele. Nie sposób w tym miejscu pominąć przedsięwzięcia, które realizowane od dwunastu lat stanowi wzór skutecznej integracji i promocji obszaru rewitalizowanego.

Jarmark na Nikiszu

Nikiszowiec, czyli górnicze osiedle powstałe w początkach XX wieku, wraz ze spadkiem liczby miejsc pracy w kopalni w latach 90., a w następstwie pojawiającymi się problemami bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, tracił na znaczeniu. Brak inwestycji, a także działań o charakterze społeczno-kulturalnym powodował również negatywne postrzeganie tego miejsca. Działania, które miały odwrócić mało pozytywny obraz Nikiszowca zaczęły rozwijać się z początkiem funkcjonowania Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Katowice na lata 2007–2013. W 2008 roku mieszkańcy zaangażowani w program centrum aktywności lokalnej, realizowany przez MOPS w Katowicach zainicjowali pierwszy Jarmark na Nikiszu. Prócz integracji społeczności i promocji Nikiszowca celem tego wydarzenia było zebranie funduszy umożliwiających zainstalowanie systemu monitoringu wizyjnego. Ten wspólny cel przyczynił się do zaangażowania wielu mieszkańców Nikiszowca, dla których poprawa bezpieczeństwa stanowiła istotne wyzwanie, mające bezpośredni wpływ na jakość życia i postrzeganie osiedla na zewnątrz. Obecnie organizacja Jarmarku spoczywa na Stowarzyszeniu Fabryka Inicjatyw Lokalnych, które

w partnerstwie z samorządem, biznesem oraz sektorem pozarządowym rozwija tę inicjatywę. Wydarzenie jest bardzo popularne w województwie śląskim, przyciąga do Nikiszowca wielu wystawców i turystów.⁹⁰

Inspiracje z zagranicy

Zaangażowanie partnerów biznesowych i społecznych w przeciwdziałanie wyludnianiu się małych miejscowości na przykładzie działań francuskiego Stowarzyszenia Villages Vivants⁹¹.

Choć efekty działań tej organizacji wpisują się w szerokie spektrum obszarów opisanych w niniejszym rozdziale, to jednak pozostawiliśmy ją na koniec, chcąc przybliżyć innowacyjny pomysł ożywiania centrów małych miejscowości. Pomysł założenia Villages Vivants był wynikiem wzrostu liczby pustostanów, w których do tej pory prowadzone były działalności gospodarcze – małe lokalne sklepy. To zjawisko jest charakterystyczne dla centrów małych francuskich miast, które stają się wyludnione i często narażone na różne problemy społeczne. Wynika ono przede wszystkim z rozwoju peryferii, ale także ze zmiany przyzwyczajeń konsumenckich i rozwoju e-commerce, a w związku z tym trudności tradycyjnego handlu z dostosowaniem swojej oferty i utrzymania klientów. Obserwując te negatywne zjawiska, stowarzyszenie postawiło na wypracowanie modelu ożywiania centrów miast, przy aktywnym udziale samych mieszkańców. Do realizacji tego celu stowarzyszenie powołało spółdzielnię zbiorowego interesu (SCIC).

Obserwując dobrze funkcjonujące w innych miejscowościach małe kawiarnie, księgarnie czy niewielkie miejsca opieki nad dziećmi, pomysłodawcy doszli do wniosku, że istotnym elementem ich sukcesu jest posiadanie stabilnego miejsca prowadzenia działalności. Skoncentrowano się zatem na zapewnieniu takich miejsc w lokalnych społecznościach poprzez stworzenie modelu działania: „kupuj, remontuj i wynajmuj lokalnym liderom, aby mogli rozpocząć działalność w obszarach, które ich potrzebują”. Co ważne, inicjatorami każdego

⁹⁰ Więcej informacji dostępnych jest na stronie <https://www.facebook.com/JarmarkNaNikiszu> (dostęp: 08.10.2020 r.)

⁹¹ Na podstawie www: <https://www.facebook.com/villagesvivantscrest> (dostęp: 13.10.2020 r.)

z projektów są mieszkańcy oraz liderzy lokalni, którzy zgłaszają swój plan działań oraz miejsce, które chcieliby zagospodarować. Spółdzielnia ocenia zgłoszony pomysł pod kątem stanu nieruchomości, ilości pracy do wykonania, zagrożeń jakie mogą wystąpić w ramach realizacji projektu. Finansowanie zakupu nieruchomości jest możliwe dzięki pozyskiwaniu środków od banków, inwestorów instytucjonalnych, ale także od mieszkańców. Dokonuje się to m.in. poprzez zakup niedochodowych papierów wartościowych, które po 5-7 latach są zwracane inwestorom społecznym. Pozostała część przychodów pochodzi ze sprzedaży usług, które w swojej ofercie posiada spółdzielnia w tym: animacji, wsparciu szkoleniowym i doradczym w procesie diagnozy, pomocy w budowie modelu prawno-ekonomicznego projektów oraz ich zarządzaniu. Natomiast organizacje, które korzystają z tego programu, mają zapewnione stabilne warunki pracy oraz niski czynsz, dzięki któremu możliwa jest realizacja ich niedochodowej działalności.

Głównym celem tych działań jest przeciwdziałanie wyludnianiu się małych miejscowości. Działania spółdzielni mają niewątpliwe znaczenie także w budowaniu spójnej społeczności poprzez odtworzenie więzi społecznych, tak istotnych z punktu widzenia skutecznej rewitalizacji.⁹²

Rezultat	Wskaźniki
Przywrócenie pozytywnego wizerunku obszarom rewitalizowanym	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba osób nowo zameldowanych na pobyt stały i czasowy. 2. Liczba zorganizowanych imprez kulturalnych /warsztatów/ koncertów, itp. 3. Liczba uczestników wydarzeń organizowanych na obszarze rewitalizowanym. 4. Liczba nowo zarejestrowanych firm na 1000 ludności.

⁹² Informacje szczegółowe dostępne są w publikacji: https://fondation.credit-cooperatif.coop/sites/default/files/2018-10/VILLAGES-VIVANTS_2018-2019.pdf (dostęp: 13.10.2020 r.).

Na co zwrócić szczególną uwagę, włączając podmioty ekonomii społecznej do procesu rewitalizacji?

- ✓ zaplanowanie działań mających na celu powołanie nowego PES nie jest wystarczające. Ważne, aby zadbać także o jego rozwój i stabilność powstałych miejsc pracy poprzez zapewnienie trwałych zleceń, np. w ramach innych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych:

przykład Gmina Wieleń

- ✓ rozwiązanie problemu społecznego na danym terenie (np. długotrwałego bezrobocia) nie jest możliwe bez włączenia szerokiego grona lokalnych interesariuszy: władz lokalnych, przedsiębiorców, organizacji społecznych. PES mogą pełnić rolę łączników między oferującymi a potrzebującymi wsparcia. Dopiero zintegrowane działania dają szansę na trwałe efekty:

przykład Tous vers l'Emploi

- ✓ usługi społeczne to naturalne pole działania PES. Diagnozując dostępność usług społecznych na obszarach rewitalizowanych, warto równocześnie poszukiwać ich realizatorów wśród PES (niszowość niektórych usług nie zachęca do ich realizacji przez klasyczne przedsiębiorstwa):

przykład Miasto Rumia

- ✓ **dobre efekty projektów rewitalizacyjnych nie są możliwe bez włączenia na wczesnym etapie grup, do których jest skierowane wsparcie - rozeznanie potrzeb przy formułowaniu oferty, stałe monitorowanie działań i dostosowanie do zmieniających się potrzeb można realizować z wykorzystaniem potencjałów PES:**

przykład Miasto Chorzów

- ✓ **bez współpracy i połączenia zasobów samorządu i PES, niektóre przedsięwzięcia nie miałyby szans na realizację:**

przykład Miasto Bydgoszcz

- ✓ **wykorzystanie w realizowanym przedsięwzięciu różnorodnych instrumentów, wskazanych w ustawie o działalności pożytku publicznego (np. działania animacyjne poszerzone o mikrogranty) pozwalają na lepsze dotarcie do grup wymagających wsparcia:**

przykład Gmina Stalowa Wola

- ✓ **oddolność działań PES oraz umiejętność integrowania różnych środowisk w ramach wspólnego celu wpłynę na lepsze postrzeganie obszarów rewitalizowanych:**

przykład Miasto Katowice

- ✓ PES są ważnymi aktorami rewitalizacji w wielu krajach europejskich. Poszukiwanie i dostosowywanie inspiracji zagranicznych do lokalnych realiów może przynieść sporo korzyści nie tylko samym PES, ale przede wszystkim lokalnym społecznościom:

przykład Stowarzyszenia Villages Vivants
oraz Fundacji La Dinamo

- ✓ nie zapominać, że wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej, a także dla samorządów w zakresie rozwoju ekonomii społecznej świadczą ośrodki wsparcia ekonomii społecznej (OWES) oraz regionalne ośrodki polityki społecznej:

Lista OWES dostępna jest na stronie MRiPS

Na co jeszcze zwrócić uwagę?

Podsumowanie

Oto kilka wskazówek, które pomogą zachować spójność między programem rewitalizacji a innymi dokumentami funkcjonującymi w gminie, w kontekście włączenia do nich podmiotów ekonomii społecznej:

- ✓ w myśleniu o podmiotach ekonomii społecznej nie ograniczać się tylko do organizacji pozarządowych, ale włączyć pełny katalog form prawnych zaliczonych do sektora ekonomii społecznej, powołując się na zapisy Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej;
- ✓ zadbać o odpowiednie zapisy (cel związany z rewitalizacją) w strategii rozwoju gminy oraz dokładnie przeanalizować obowiązujące dokumenty (strategię rozwiązywania problemów społecznych, program współpracy), aby zachować między nimi spójność i wykorzystać zgromadzone tam informacje nt. sektora ekonomii społecznej. Takie podejście pozwoli na uchwycenie szerokiego spektrum zjawisk społeczno-gospodarczych, a następnie na przedstawienie tych zjawisk na różnych poziomach, od ogólnego (poziom gminy) do szczegółowego (poziom jednostek urbanistycznych);
- ✓ nie pomijać rewitalizacji w zapisach programu współpracy z organizacjami pozarządowymi. Rewitalizacja jest jednym z zadań zaliczonych do sfery zadań publicznych, o których mowa w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Działania w tej sferze mogą zostać zlecone podmiotom ekonomii społecznej

z wykorzystaniem trybów konkursowych zapisanych w ustawie. Warto zadbać o spójne zapisy między programami, wskazując wprost na zadania z zakresu rewitalizacji bądź preferencje w wyborze zadań skierowanych do mieszkańców obszaru rewitalizowanego;

✓ pamiętać, że rewitalizacja została zaliczona do tych zadań publicznych, które mogą być realizowane także za pomocą inicjatywy lokalnej. Podmioty ekonomii społecznej mogą w związku z tym podejmować dodatkowe inicjatywy, angażując przy tym wolontariuszy;

✓ wpisać wprost do programu rewitalizacji zadania, które zostaną powierzone do realizacji podmiotom ekonomii społecznej, zgodnie z art. 11 ustawy o działalności pożytku publicznego. Warto, aby tego typu zadania miały rangę podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych;

✓ nie zapominać, że szczególnie na obszarach rewitalizowanych warto wspierać podmioty ekonomii społecznej, wykorzystując mechanizmy niefinansowe. W tym zakresie należy określić w odrębnym rozdziale programu współpracy z organizacjami pozarządowymi zasady odnoszące się do działań podatkowych i czynszowych gminy, w tym ustalić preferencyjne stawki czynszu w związku z prowadzeniem działań na rzecz mieszkańców obszaru rewitalizowanego, jak również użyczenia lokali na prowadzenie określonych działań w obszarze rewitalizacji.

**Załącznik 1 Diagnoza,
czyli skąd czerpać
dane o ekonomii
społecznej?**

Znowelizowana w 2020 roku ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju⁹³ wprowadza istotne zmiany w zakresie opracowywania obligatoryjnej części każdej strategii i programu, czyli diagnozy. Do tej pory zdecydowana większość tworzonych dokumentów zawierała bardzo szczegółowe i obszerne części diagnostyczne, stanowiące nierzadko ponad połowę całego opracowania.

Ustawa kładzie duży nacisk na przejrzystość m.in. poprzez rezygnację z zamieszczania pełnej diagnozy na rzecz wniosków – kluczowych potencjałów i ograniczeń związanych z rozwojem, jak również graficznego przedstawiania treści zwłaszcza w zakresie modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy.

Nie obędzie się jednak bez zebrania danych, a następnie analizy licznych dokumentów, które pozwolą sformułować ostateczne wnioski. W związku z tym w pierwszym etapie działania warto zatrzymać się nad funkcjami, jakie diagnoza ma pełnić w dokumencie. Jej celem powinno być przede wszystkim:

- ✓ **określenie problemów wymagających rozwiązania;**
- ✓ **określenie potencjałów, które mogą stać się „lokomotywą” rozwoju;**
- ✓ **znalezienie przyczyn powstawania ww. (zrozumienie zjawiska) i wyznaczenie trendów dalszego ich przebiegu w sytuacji, gdy nie zostanie podjęta interwencja.**

Mamy więc do czynienia nie tylko z opisem sytuacji, w jakiej znajduje się dana jednostka, ale przede wszystkim ze wskazaniem kluczowych wniosków, dzięki którym możliwe będzie właściwe ukierunkowanie działań, a co za tym idzie także nakładów (finansowych, kadrowych, itd.)

⁹³ Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2020 poz. 1378).

Już na pierwszym etapie prac nad diagnozą warto włączyć partnerów (np. przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej działających w naszej gminie), organizując dedykowane warsztaty. Efektem takiego spotkania powinno być wspólne określenie: celów diagnozy, obszarów badawczych, a więc wskazanie tego, co zamierzamy analizować, a także zakresu czasowego, który będzie objęty analizą.

Pozyskiwanie informacji może się odbywać za pomocą różnych technik i metod. Możliwe jest wykorzystywanie zarówno danych zastanych (inaczej wtórnych) bądź wywołanych (pierwotnych). Najczęściej do celów diagnostycznych wykorzystuje się dane zastane, choć na różnych etapach tworzenia programów mogą pojawić się także dane pierwotne (np. dzięki organizowanym warsztatom). Dane zastane mogą mieć charakter ilościowy (np. dane statystyczne) oraz jakościowy (np. eksperckich opracowań). Każde z ww. typów danych są ważne i potrzebne do tego, by wyjaśnić zjawiska społeczne. Należy pamiętać, że dane jakościowe nigdy nie są reprezentatywne (nie mówią o zjawisku w sposób pełny).

Opracowując diagnozę, mamy przed sobą kilka etapów, które obejmują:

- ✓ **poszukiwanie i gromadzenie danych,**
- ✓ **analizę danych,**
- ✓ **opracowanie wniosków zgodnie z obszarami badawczymi określonymi w koncepcji badawczej,**
- ✓ **przedstawienie wyników do konsultacji, których celem będzie zastanowienie się czy opracowane wyniki (dane, wnioski) są dla nas wystarczające, czy nie powinniśmy jednak uzupełnić naszej diagnozy o dodatkowe elementy, których znajomość pozwoli nam lepiej zrozumieć zjawisko,**
- ✓ **ostateczne opracowanie danych i sformułowanie wniosków,**
- ✓ **przygotowanie raportu.**

W tym rozdziale skupimy się na analizie desk research, polegającej na poszukiwaniu informacji i wyciąganiu wniosków na podstawie analizy różnorodnych źródeł dostępnych publicznie lub znajdujących się w posiadaniu np. naszych partnerów.

Niniejszy model koncentruje się na możliwościach i sposobach włączenia ekonomii społecznej do lokalnych strategii i programów. Planując zwiększenie roli podmiotów ekonomii społecznej w rozwoju gminy czy powiatu, naszym zdaniem warto przeanalizować co najmniej następujące obszary:

Kluczowe obszary badawcze w kontekście planowania rozwoju ekonomii społecznej

Trzeba zaznaczyć, że obszary badawcze powinniśmy określić indywidualnie, dlatego to Państwo zadecydujecie, jakie informacje powinny być brane pod uwagę w trakcie dalszych prac. Kluczowe, aby wykorzystać w jak największym zakresie dane, którymi dysponują jednostki gminy czy powiatu.

Potencjał ekonomii społecznej

– charakterystyka sektora ES

Jednym z kluczowych elementów diagnozy powinno być zbadanie działających w danej gminie/powiecie podmiotów ekonomii społecznej. Oprócz analizy ilościowej, równie ważna jest wiedza na temat ich kondycji i potrzeb. Nim do tego jednak przejdziemy, istotne jest przanalizowanie pełnego [katalogu form prawnych, zaliczanych do sektora ekonomii społecznej](#). Wynika on z zapisów Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej – dokumentu o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, ustanowionego w celu realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Warto zwrócić uwagę, że w ramach sektora ekonomii społecznej wyodrębniono podzbiór podmiotów ekonomii solidarnej. Celem tego zabiegu było podkreślenie ich misji, jaką jest reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Tego typu podmioty mogą stać się sprzymierzeńcem w zakresie rozwiązywania problemów np. długotrwałego bezrobocia czy „uzależnienia” od świadczeń z pomocy społecznej.

Przejdźmy do poszczególnych typów podmiotów.

○ Przedsiębiorstwa społeczne

– czyli podmioty ekonomii społecznej reprezentujące różne formy prawne, które po spełnieniu przesłanek określonych w *Wytocznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020* mogą otrzymać status przedsiębiorstwa społecznego. Status jest nadawany przez ośrodek wsparcia ekonomii społecznej na okres 18-miesięcy (z możliwością przedłużenia) po spełnieniu następujących wymogów:

- ✓ posiadanie osobowości prawnej;
- ✓ prowadzenie działalności gospodarczej lub działalności odpłatnej pożytku publicznego lub działalności kulturalnej lub oświatowej;
- ✓ zatrudnianie minimum 3 osób;
- ✓ minimum 30% osób zatrudnionych to osoby zagrożone wykluczeniem społecznym;⁹⁴
- ✓ wynagrodzenia wszystkich pracowników, w tym kadry zarządzającej są ograniczone limitami;
- ✓ brak dystrybucji zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, akcjonariuszy lub pracowników, ale przeznaczanie go na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa jako kapitał niepodzielny oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną;
- ✓ zarządzanie demokratyczne, co oznacza, że struktura zarządzania przedsiębiorstwami społecznymi lub ich struktura własnościowa opiera się na współzarządzaniu w przypadku spółdzielni, akcjonariacie pracowniczym lub zasadach partycypacji pracowników, co podmiot określa w swoim statucie lub innym dokumencie założycielskim.

Ogólnopolska baza przedsiębiorstw społecznych jest prowadzona przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej⁹⁵.

Funkcjonalność bazy PS pozwala na pobranie listy podmiotów posiadających aktualny status PS w regionie np. w formacie excel, a następnie wyfiltrowanie obszaru, który mamy zamiar analizować (powiat, gmina, miejscowość, a także subregion). Baza dostarcza informacji na temat branż, w jakich działają PS

⁹⁴ Katalog osób zaliczanych do grona zagrożonych wykluczeniem społecznym znajduje się w Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020.

⁹⁵ Ogólnopolska Baza Przedsiębiorstw Społecznych
<http://www.bazaps.ekonomiaspoleczna.gov.pl/> (dostęp: 30.10.2020 r.).

wraz z krótkim opisem każdego przedsiębiorstwa. Znajdziemy w niej także dane teleadresowe i adres strony internetowej, co umożliwi nawiązanie kontaktu z podmiotami, których oferta nas interesuje. Trzeba też zaznaczyć, że nie każdy podmiot, który spełnia przesłanki przedsiębiorstwa społecznego, posiada automatycznie status PS. Do jego uzyskania należy przejść procedurę weryfikacji, która dokonywana jest przez ośrodek wsparcia ekonomii społecznej m.in. przy okazji korzystania ze wsparcia finansowego oferowanego przez OWES. Możemy więc mieć do czynienia z sytuacją, gdy podmiot ekonomii społecznej (najczęściej spółdzielnia socjalna), z którym współpracujemy, jest de facto przedsiębiorstwem społecznym, jednak nie znajdziemy go na oficjalnej liście PS. W każdym z takich przypadków kluczowa powinna być dla nas kwestia weryfikacji zatrudnienia, ze szczególnym uwzględnieniem pracowników zagrożonych wykluczeniem społecznym.

○ **Podmioty ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym (KIS, CIS, WTZ, ZAZ) oraz ZPCH**

Kluby i centra integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej oraz zakłady aktywności zawodowej, nazywane potocznie jednostkami reintegracyjnymi, należy analizować nie tylko w kontekście efektywności podejmowanych przez nie działań (liczby uczestników, absolwentów czy bogatej oferty warsztatów), ale także jako element niezbędny do budowy kompleksowego systemu wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem. Tego typu jednostki mogą być miejscem, gdzie w „bezpiecznych” warunkach można rozwijać nowe umiejętności, a także nabrać pewności siebie, aby w kolejnym „etapie” uzyskać zatrudnienie w przedsiębiorstwie społecznym bądź na otwartym rynku. Gotowość do podjęcia zatrudnienia powinna być rozpatrywana w każdym przypadku indywidualnie. Faktem jest jednak, że całościowe podejście (np. stworzenie przy WTZ spółdzielni socjalnej) pozwala na zmniejszenie obaw związanych z tą decyzją.

Danych na temat ZAZ, KIS, CIS oraz ZPCH dostarczą rejestry prowadzone przez wojewodę. Zgodnie z ustawami o zatrudnieniu socjalnym oraz o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych urzędy wojewódzkie odpowiedzialne są również za nadawanie statusu tego typu jednostkom. W rejestrach prowadzonych przez wojewodę znajdują się informacje o terminie, na jaki został przyznany status, danych kontaktowych, a w przypadku KIS, CIS i ZAZ również o podmiocie prowadzącym (JST lub NGO).

Trzeba nadmienić, że status ZPCH nadawany jest nierzadko np. spółdzielniom inwalidów i niewidomych – w tym kontekście konieczne jest zwrócenie uwagi, aby nie dublować tych podmiotów przy analizie spółdzielni.

W odniesieniu do WTZ, informacje można zdobyć odwiedzając strony właściwego terytorialnie powiatowego centrum pomocy rodzinie lub PFRON.

Oprócz wyżej wskazanych źródeł, cennym zasobem wiedzy będzie opracowywana przez gminy, powiaty i samorząd województwa ocena zasobów pomocy społecznej (OZPS)⁹⁶. Z tego dokumentu można czerpać informacje o liczbie uczestników zajęć realizowanych przez jednostki reintegracyjne, o kadrze jednostki, efektach zatrudnieniowych oraz kosztach prowadzenia placówek.

○ **Spółdzielnie** **(w tym socjalne, inwalidów i niewidomych, pracy)**

Analiza tych form prawnych jest możliwa dzięki wykorzystaniu wyszukiwarki EKRS⁹⁷ prowadzonej przez Ministerstwo Sprawiedliwości. W związku z tym, że każdy tego typu podmiot ma ustawowy obowiązek używania w nazwie słowa „spółdzielnia”, w ramach rejestru przedsiębiorców można wygenerować listę spółdzielni zarejestrowanych na interesującym nas obszarze. Lista ta wymaga jednak weryfikacji – mogą się znajdować na niej podmioty, które w rzeczywistości nie prowadzą już działalności, a nie poddały się likwidacji. Ten problem dotyczy przede wszystkim spółdzielni socjalnych, które są zazwyczaj niewielkimi firmami i zdarza się, że nie są w stanie udźwignąć kosztów związanych z tą procedurą.

Sektor spółdzielni socjalnych powinien być poddany dokładnej analizie przynajmniej z dwóch powodów: po pierwsze podmioty te właściwie ustawowo spełniają przesłanki przedsiębiorstwa społecznego. Często mówi się, że spółdzielnia socjalna jest najdoskonalszą jego formą – mamy więc pewność, że

96 Na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, Dz. U. 2020 poz. 1876.

97 <https://ekrs.ms.gov.pl/web/wyszukiwarka-krs/strona-glowna/> (dostęp 09.11.2020 r.).

podejmując współpracę ze spółdzielnią socjalną wspieramy reintegrację osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Po drugie – forma prawna spółdzielni socjalnej została wskazana wprost w ramach zamówienia zastrzeżonego PZP, jako spełniająca warunki udziału w postępowaniu.

Więcej o tej formule współpracy można przeczytać w załączniku dotyczącym form współpracy PES-JST.

○ Organizacje pozarządowe

Mówiąc o organizacjach pozarządowych, mamy na myśli przede wszystkim fundacje i stowarzyszenia, ale także kluby sportowe czy ochotnicze straże pożarne. Pełny katalog tego typu podmiotów jest możliwy do uzyskania tylko dzięki współpracy z Urzędem Statystycznym. Innym rozwiązaniem jest wyszukiwanie ich w ramach rejestru EKRS (stowarzyszenia, inne organizacje społeczne i zawodowe, fundacje, zakłady opieki zdrowotnej), jednak w ten sposób nie jesteśmy w stanie otrzymać pełnych danych. Potrzebny zasób wiedzy powinna posiadać także osoba zajmująca się w gminie/powiecie współpracą z organizacjami pozarządowymi (o ile takie stanowisko w urzędzie funkcjonuje).

○ Koła gospodyń wiejskich

Zgodnie z ustawą dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich⁹⁸ nabywają one osobowość prawną z chwilą dokonania wpisu do

Rejestru KGW, prowadzonego przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa⁹⁹.

98 Dz. U. z 2020 r. poz. 553, 932.

99 Rejestr znajduje się na stronie: <https://krkgw.arimr.gov.pl/> (dostęp: 09.11.2020 r.).

KGW mają spory potencjał w zakresie pobudzania aktywności lokalnych, angażowania różnych grup mieszkańców do wspólnych działań, a także wspierania rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich. Te wszystkie cechy sprawiają, że mogą stać się załączkiem przyszłych przedsiębiorstw społecznych, dlatego warto zbadać ich potencjał już na etapie diagnozy.

○ Spółki non-profit

Nie ma rejestru dedykowanego tego typu podmiotom. Właściwie należy najpierw zaznaczyć, że nie istnieje taka forma prawna jak „spółka non-profit”. Do tego typu podmiotów zaliczamy spółki prawa handlowego (najczęściej w charakterze non-profit występują spółki z o.o.), które w umowie spółki posiadają dobrowolny zapis o funkcji non-profit: obowiązku przeznaczania zysku na cel społeczny, a także zakazie dzielenia wypracowanego zysku pomiędzy wspólników, członków zarządu, pracowników, radę nadzorczą czy komisję rewizyjną. Spółki mogą być powoływane zarówno przez osoby fizyczne jak i przez organizacje pozarządowe. Wykaz spółek non-profit, będących jednocześnie przedsiębiorstwami społecznymi, dostępny jest na stronie MRiPS.¹⁰⁰ Faktem jest, że dzięki wsparciu finansowemu przekazywanemu przez OWES powstaje coraz więcej tego typu podmiotów. Wpływ na to ma również łatwiejsze zarządzanie i lepsza znajomość regulacji prawnych dot. spółek przez sądy czy inne instytucje. Z drugiej strony należy pamiętać o tym, że zapis non-profit jest de facto dobrowolny, a jego wykreślenie powoduje proste przekształcenie podmiotu non-profit na for-profit.

¹⁰⁰ Ogólnopolska Baza Przedsiębiorstw Społecznych [www: http://www.bazaps.ekonomiaspoleczna.gov.pl/](http://www.bazaps.ekonomiaspoleczna.gov.pl/) (dostęp: 30.10.2020 r.).

Podsumujmy, gdzie szukać potrzebnych informacji?

Typ podmiotu	Gdzie szukać informacji?
Warsztaty terapii zajęciowej	PCPR/ PFRON/ gmina lub powiat (OZPS)
Zakłady aktywności zawodowej	urząd wojewódzki/ gmina lub powiat (OZPS)
Kluby integracji społecznej	urząd wojewódzki/ gmina lub powiat (OZPS)
Centra integracji społecznej	urząd wojewódzki/ gmina lub powiat (OZPS)
Spółdzielnie inwalidów i niewidomych	EKRS (rejestr przedsiębiorców)
Zakłady pracy chronionej	urząd wojewódzki
Przedsiębiorstwa społeczne	MRiPS (baza przedsiębiorstw społecznych)
Spółdzielnie socjalne	EKRS (rejestr przedsiębiorców)
Fundacje i stowarzyszenia	GUS oraz EKRS (rejestr stowarzyszeń, innych organizacji społ. i zaw., fundacji, ZOZ)
Spółki non-profit	MRiPS – w ramach bazy przedsiębiorstw społecznych
Spółdzielnie pracy	EKRS (rejestr przedsiębiorców)

Źródło: Opracowanie własne

Chcemy zwrócić uwagę, że analiza opisanych wyżej podmiotów to nie tylko ich stan liczebny i rozmieszczenie w gminie. Kluczowe jest przyjrzenie się im bliżej, przeprowadzenie mini-badania kondycji i potrzeb. Musimy wiedzieć, ile z istniejących podmiotów jest w stanie (posiada potencjał kadrowy, techniczny) podjąć się realizacji zadań publicznych. Ważną informacją dla nas będzie również to, dlaczego podmioty ekonomii społecznej nie są w stanie współpracować przy realizacji zadań. Być może część z problemów można wyeliminować poprzez udzielenie pomocy przez JST (np. zapewnienie lokalu na preferencyjnych warunkach, pomoc w kwestiach formalnych) bądź przez OWES (np. pomoc merytoryczna i finansowa w zakresie ekonomizacji PES). Większe zlecenia mogą wymagać utworzenia konsorcjum PES, ale tu też niezbędna jest wiedza na temat potencjału lokalnych organizacji.

Oczywiście takie informacje można zdobyć za pomocą ankiety (analiza opisanych wyżej źródeł powinna dostarczyć danych kontaktowych), chociaż w naszej ocenie lepsze efekty może przynieść organizacja spotkania, np. w formule zogniskowanego wywiadu grupowego (FGI). Warto powierzyć to zadanie specjalście spoza gminy, np. animatorowi ośrodka wsparcia ekonomii społecznej.

Usługi społeczne

Dokładna analiza podmiotów tworzących sektor ekonomii społecznej w najbliższym otoczeniu, powinna pomóc w kolejnym kroku diagnozy. W tym miejscu skupimy się na możliwościach realizacji usług społecznych przez podmioty ekonomii społecznej. Ten obszar działania jest naturalny dla PES, a co więcej – wynika wprost z definicji ekonomii społecznej. Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej wskazuje, że włączenie podmiotów ekonomii społecznej do realizacji tego typu usług pozwoli na zaspokajanie potrzeb wspólnot lokalnych i ich mieszkańców przy jednoczesnym wzmacnianiu PES realizujących funkcje reintegracyjne wobec osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz przyczyniających się do tworzenia nowych miejsc pracy w społeczności lokalnej¹⁰¹. Korzyści ze zlecenia tego typu usług PES jest wiele.

Usługi społeczne zostały zdefiniowane we wprowadzeniu do niniejszego opracowania

Rozpoczynając nasze analizy, musimy zadać sobie najważniejsze pytanie – jakie są oczekiwania mieszkańców w zakresie świadczenia tych podstawowych usług? Czy priorytetem jest opieka nad najmłodszymi dziećmi, czy zagospodarowanie terenów zielonych? A może w naszej gminie, w której znaczna część mieszkańców jest już w wieku poprodukcyjnym, wciąż brakuje usług opiekuńczych oraz podtrzymujących seniorów w jak najdłuższej aktywności społecznej? Inaczej ten temat będzie diagnozowany w małej społeczności, w której takie potrzeby są omawiane np. w trakcie spotkań sołteckich. Inne będzie podejście większych miast – tu bazę do dalszych analiz mogą stanowić wyniki badań opinii przeprowadzanych wśród mieszkańców. Na dalszym etapie możliwe jest włączenie rad osiedli/dzielnicy do prowadzenia analizy. Kluczowe jest jednak strategiczne spojrzenie na zachodzące zjawiska, co oznacza że powinniśmy je analizować w perspektywie np. 10 lat, korzystając przy tym z oficjalnych prognoz GUS.

¹⁰¹ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, str. 23

Z drugiej strony, bardzo ważna jest analiza zadań dotyczących zlecanych PES, w tym:

- **przekazywanych na podstawie prawa zamówień publicznych, z uwzględnieniem aspektów społecznych w zamówieniach;**
- **realizowanych na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.**

Zgromadzenie takich danych od wszystkich jednostek gminy/ powiatu pozwoli na stworzenie podstawowego katalogu usług, które w każdej z jednostek powinny być w pierwszej kolejności kierowane do podmiotów ekonomii społecznej.

W gminach, które zdecydowały się powołać CUS pozyskanie informacji o potrzebach mieszkańców w zakresie usług społecznych oraz danych o potencjale usługowym środowiska lokalnego jest jednym z pierwszych kroków pozwalającym na zaplanowanie kompleksowych działań przez centrum. Jej szczegółowy zakres, ale i możliwe do wykorzystania techniki badawcze zostały opisane w broszurze *„Diagnoza potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych”*, opracowanej przez Kancelarię Prezydenta RP w ramach pakietu edukacyjnego *„Jak utworzyć i prowadzić centrum usług społecznych”*.¹⁰² Dobra diagnoza usług społecznych przyda się jednak nie tylko w sytuacji planów powołania CUS, dlatego zachęcamy do zainspirowania się wspomnianą publikacją.

Pomocna jest także analiza dwóch dokumentów: sprawozdania z realizacji programu współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz oceny zasobów pomocy społecznej. W pierwszym znajdziemy listę zadań przekazywanych do realizacji organizacjom pozarządowym w ramach otwartych konkursów ofert. Drugi (część IX formularza OZPS) koncentruje się na zadaniach zleconych w obszarze pomocy i wsparcia, ze szczególnym uwzględnieniem usług

¹⁰² Broszura „Diagnoza potrzeb...” oraz inne opracowania włączone do pakietu edukacyjnego „Jak utworzyć i prowadzić CUS” dostępne są na stronie: <https://www.prezydent.pl/kancelaria/centrum-uslug-spoecznych/materialy-do-pobrania/> (dostęp: 12.02.2021 r.)

opiekuńczych, w tym specjalistycznych, a także prowadzenia placówek pomocy społecznej.

Można też skorzystać z danych zgromadzonych do realizacji badania GUS pn. Rozwój ekonomii społecznej w jednostkach samorządu terytorialnego¹⁰³.

W ramach tego badania (prowadzonego na formularzu ES-JST¹⁰⁴) wszystkie JST w kraju udzielają odpowiedzi na temat:

- form partycypacji mieszkańców i organizacji w planowaniu i realizacji polityki lokalnej,**
- działalności związanej z ES (m.in. finansowe i niefinansowe formy wspierania PES, zakładanie PES przez JST, zakres współpracy JST z OWES),**
- udziału PES w realizacji zadań publicznych (zakres i skala zlecenia zadań publicznych w oparciu o UoDPPioW oraz inne ustawy, np. o systemie oświaty, o sporcie, itd.),**
- skali zlecenia zadań PES w oparciu o UZP, w tym aspektów społecznych w zamówieniach publicznych.**

Dopełnieniem tej analizy powinno być zbadanie struktury wydatków jednostki samorządu terytorialnego ze szczególnym uwzględnieniem obszarów mieszczących się w zakresie usług społecznych, a także kwot przekazanych w ich ramach organizacjom pozarządowym i podmiotom zrównanym z nimi w prawach.

¹⁰³ Badanie realizowane w ramach projektu pn. „Zintegrowany system monitorowania sektora ekonomii społecznej”. <http://wroclaw.stat.gov.pl/ekonomiaspoleczna/> (dostęp: 13.11.2020 r.).

¹⁰⁴ Wzory formularzy są dostępne na stronie <https://wroclaw.stat.gov.pl/ekonomiaspoleczna/formularze-es-jst/> (dostęp: 13.11.2020 r.).

Analiza aktualnej klasyfikacji budżetowej¹⁰⁵ pozwala wyodrębnić paragrafy dotyczące wyłącznie finansowania działalności organizacji pozarządowych i podmiotów z nimi zrównanych i obejmuje:

- 236 – Dotacje celowe z budżetu jednostki samorządu terytorialnego, udzielone na podstawie art. 221 ustawy, na finansowanie lub dofinansowanie zadań zleconych do realizacji organizacjom prowadzącym działalność pożytku publicznego,
- 281 – Dotacja celowa z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie zadań zleconych do realizacji fundacjom,
- 282 – Dotacja celowa z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie zadań zleconych do realizacji stowarzyszeniom,
- 619 – Dotacje celowe z budżetu jednostki samorządu terytorialnego, udzielone na podstawie art. 221 ustawy, na dofinansowanie inwestycji w ramach zadań zleconych do realizacji organizacjom prowadzącym działalność pożytku publicznego

Wszystkie zgromadzone informacje, skonfrontowane z potrzebami mieszkańców i możliwościami podmiotów ekonomii społecznej, pozwalają na stworzenie realnego systemu świadczenia usług społecznych w gminie. Dokonana analiza może też doprowadzić do wniosków o potrzebie utworzenia np. centrum usług społecznych¹⁰⁶, które zajmie się ich koordynacją, choć nie musi to być to jedyne rozwiązanie. Pomocnym narzędziem może okazać się stworzenie mapy potencjalnych obszarów, w ramach których planowane jest zlecenie usług społecznych skierowanych do PES. W ramach takiego zestawienia powinny być uwzględnione zarówno preferencyjne tryby zapisane w PZP jak i w ustawie o pożytku. Ważne, aby mapa obejmowała zamówienia wszystkich jednostek podległych gminie, co pomoże zapewnić spójność w zakresie obszarów przekazywanych do realizacji PES. Kluczowe jest

105 Na podstawie Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 27 lipca 2020 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych, Poz. 1340.

106 Zgodnie z ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych

udostępnienie tego narzędzia na stronie internetowej gminy, aby wykonawcy mogli zaplanować i przygotować się do udziału w postępowaniu.

Podkreślamy, że musi ono wynikać z przeprowadzonej w pierwszym etapie analizy podmiotów ekonomii społecznej, która będzie stale aktualizowana oraz przekazywana jednostkom podległym gminie.

Zaplanowanie różnych preferencji dla PES nie wystarczy, jeśli okaże się, że brakuje potencjalnych wykonawców.

Rozwój lokalny oparty na dziedzictwie kulturowym

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego zalicza: rewitalizację, kulturę, kulturę fizyczną i turystykę, ochronę środowiska, a także wspieranie i upowszechnianie idei samorządowej. My także postanowiliśmy wyodrębnić ten obszar tematyczny w niniejszym modelu, ze względu na to, że stanowi on ważny element strategii rozwoju oraz programów rewitalizacji. Chcemy skupić się głównie na dziedzictwie kulturowym, ponieważ stanowi ono czynnik istotny w zakresie integrowania lokalnej społeczności, budowania społeczeństwa obywatelskiego wokół idei „małej ojczyzny”.

Co do zasady, analiza tego obszaru powinna przebiegać podobnie, jak w przypadku usług społecznych. To znaczy, kluczowe jest zidentyfikowanie podmiotów ekonomii społecznej, których celem statutowym jest wspieranie lokalnego dziedzictwa kulturowego, promocji miejsca, w tym jego historii. I tu powinniśmy się skupić na lokalnych organizacjach, których powstanie było inicjowane przez pasjonatów „małych ojczyzn”. Są to przeważnie stowarzyszenia zakładane przez mieszkańców, np. grupy rekonstrukcyjne, kółka miłośników ziemi..., stowarzyszenia kultywujące tradycje pieśni i tańca, itp. Nie wolno pomijać także działalności kół gospodyń wiejskich, które są zaliczane do grona podmiotów ekonomii społecznej. Oferta takich organizacji, często unikatowa, może mieć spore znaczenie w zakresie promocji miejsca. To, co ją charakteryzuje, to zazwyczaj niewielka skala działalności, dlatego w trakcie analizy trzeba zwrócić uwagę, czy tego typu podmioty potrzebują wsparcia w zakresie ekonomizacji działalności, komercjalizacji usług czy produktów.

Tworzenie marki miejsca i oferty promocyjnej, zakorzenionej w dziedzictwie kulturowym wymaga współpracy wielu instytucji, organizacji, podmiotów gospodarczych, a przede wszystkim samych mieszkańców. Proces ten, choć długotrwały, powoduje większe utożsamianie się z miejscem zamieszkania, co z kolei przekłada się na rozwój całej społeczności. Ten temat, choć mający wiele związków z ekonomią społeczną, warto zgłębiać w specjalistycznych opracowaniach. Do jednego z nich w tym miejscu Państwa odsyłamy.¹⁰⁷

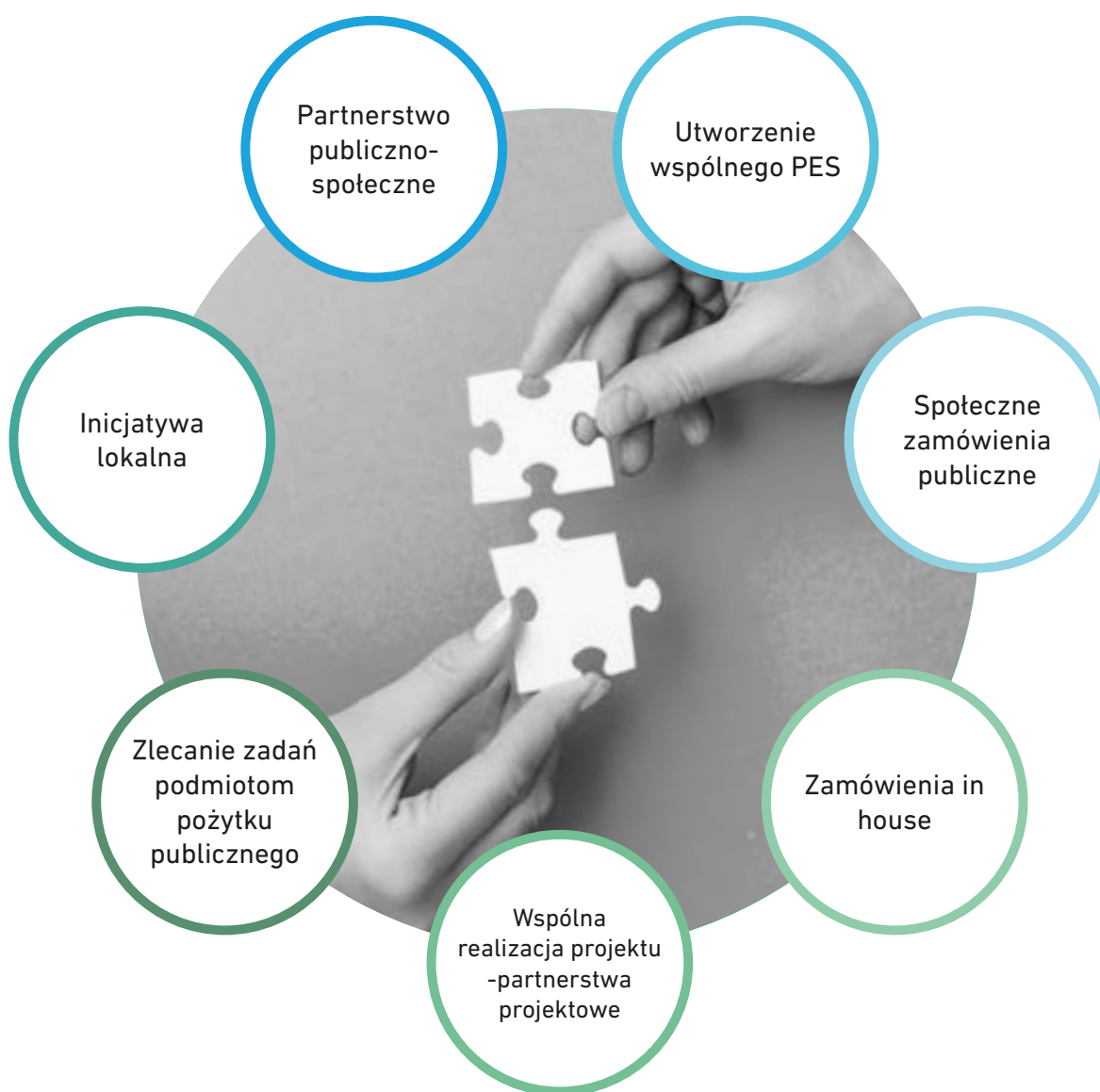
107 Krzysztof Florys, Olga Gatek, Anna Jarzębska, Barbara Kazior, *Partycypacja miłowy krok do rozwoju lokalnego*, Kraków 2016: [www: http://mila.org.pl/images/stories/dokumenty/publikacje/Partycypacja_miłowy_krok_do_rozwoju_lokalnego_str1_64_PREVIEW.pdf](http://mila.org.pl/images/stories/dokumenty/publikacje/Partycypacja_miłowy_krok_do_rozwoju_lokalnego_str1_64_PREVIEW.pdf) (dostęp: 25.11.2020 r.).

Załącznik 2
Formy współpracy
PES–JST

W ostatniej części opracowania chcemy zaproponować Państwu krótkie przybliżenie najważniejszych form współpracy między JST a PES. Oczywiście, omówione w niniejszym rozdziale rozwiązania mają zastosowanie nie tylko przy tworzeniu i realizacji zapisów lokalnych strategii czy programów. Są uniwersalne, a więc można z nich skorzystać w dowolnym momencie współpracy. Warto jednak mieć je „pod ręką” w trakcie planowania wspólnych przedsięwzięć z udziałem PES.

Katalog możliwych form współpracy samorządu z podmiotami ekonomii społecznej

Partnerstwa projektowe

- Liderem partnerstwa
- jednostka sektora finansów publicznych

Podstawa prawna:	Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020 (Dz. U. z 2020 r. poz. 818.).
w tym bezpośrednio odwołanie:	art. 33 ust. 1 i 2
Opis rozwiązania	<p>Przed złożeniem wniosku o dofinansowanie, jednostka sektora finansów publicznych może utworzyć partnerstwo z PES celem wspólnej realizacji projektu (jednostka pełni funkcję lidera projektu). W tym zakresie istotne są następujące zasady:</p> <ul style="list-style-type: none">• Otwarty nabór partnerów, trwający co najmniej 21 dni, zamieszczony na stronie internetowej jednostki,• Podczas oceny pod uwagę brane są: zbieżność działań potencjalnego partnera z celami partnerstwa, deklarowany wkład (zasoby ludzkie, organizacyjne, techniczne, finansowe) w realizację celu partnerstwa, a także doświadczenia w realizacji projektów o podobnym charakterze,• Informacja o wyborze partnera musi być podana do publicznej wiadomości na stronie internetowej jednostki. <p>Niezbędne jest również podpisanie porozumienia oraz umowy partnerskiej, która określa m.in. zakres i formy udziału poszczególnych partnerów oraz sposób przekazywania dofinansowania na pokrycie ponoszonych kosztów.</p> <p>Za zgodą właściwej instytucji możliwa jest zmiana partnera. Dotyczy to sytuacji, w których zagrożone jest zapewnienie prawidłowej i terminowej realizacji projektu. Zmiana musi być dokonana z zachowaniem wcześniej opisanej procedury.</p>

○ Liderem partnerstwa — PES

Wspólna realizacja projektu jest możliwa także, gdy funkcję lidera pełni podmiot ekonomii społecznej. Wiele samorządów posiada odpowiednie regulacje zawierania partnerstw projektowych w takich przypadkach. Przykładem w tym zakresie może być Gmina Miejska Kraków¹⁰⁸. Wniosek o realizację projektu partnerskiego jest oceniany z uwzględnieniem następujących kryteriów:

- 1 wysokości zaangażowania finansowego i organizacyjnego organizacji pozarządowej w stosunku do wkładu finansowego i organizacyjnego gminy;
- 2 efektywności projektu, planowanych nakładów na realizację zadań w odniesieniu do założonych do osiągnięcia rezultatów i produktów projektu;
- 3 udokumentowanego doświadczenia organizacji pozarządowej w realizacji projektów partnerskich;
- 4 udokumentowanego doświadczenia organizacji pozarządowej w realizacji projektów o zbliżonej tematyce do wnioskowanej;
- 5 dotychczasowego doświadczenia gminy we współpracy z organizacją pozarządową;
- 6 innowacyjności zaproponowanych rozwiązań.

Wnioskodawcami mogą być podmioty wskazane w art. 3, ust. 2 i 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, a więc zarówno fundacje i stowarzyszenia, jak i spółdzielnie socjalne, spółki akcyjne i spółki z o.o. non-profit.

108 Na podstawie zarządzenia Nr 1881/2020 Prezydenta Miasta Krakowa z dnia 10.08.2020 r. w sprawie przyjęcia „Procedury zawierania partnerstw projektowych pomiędzy Gminą Miejską Kraków a organizacjami pozarządowymi”. [www: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=130513&ga=2.142103028.737471674.1597213614-1568536073.1572009716](https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=130513&ga=2.142103028.737471674.1597213614-1568536073.1572009716) (dostęp: 22.10.2020 r.).

Połączenie sił w ramach wspólnej realizacji projektu może przynieść obustronne korzyści. Partnerstwo ma jednak sens tylko wtedy, gdy obie strony czują potrzebę realizacji projektu. Tak więc musi mieć ono charakter dobrowolny, gdzie korzyści z udziału w jego realizacji dostrzegane są przez obu partnerów.

W nawiązywaniu współpracy z JST warto pamiętać, że czas odrywa dość istotną rolę w całej procedurze. Wymogi JST, związane z obowiązkiem zweryfikowania i akceptacji wniosku przez wiele komórek powodują konieczność zaplanowania odpowiedniej rezerwy czasowej. Ważne też, aby organizacja poszukująca partnera wiedziała już na wstępie, co chce osiągnąć, w jaki sposób chce tego dokonać oraz jak widzi udział partnera w planowanym przedsięwzięciu. Warto przyjrzeć się na tym etapie dokumentom strategicznym obowiązującym u potencjalnego partnera. Ich analiza może pomóc w odpowiedzi na pytanie, czy planowane działania wpisują się w strategiczne cele stojące przed samorządem.

Spółeczne zamówienia publiczne

Znowelizowane prawo zamówień publicznych¹⁰⁹, które obowiązuje od 1 stycznia 2021 r. podtrzymuje wcześniejsze rozwiązania, pozwalające na uwzględnianie aspektów społecznych w zamówieniach publicznych, a także wprowadza nieznaczące modyfikacje¹¹⁰.

Dzięki społecznym zamówieniom publicznym zamawiający są w stanie uzyskać dodatkowe korzyści społeczne, a co za tym idzie efektywniej wydatkować pieniądze publiczne. Mówiąc o korzyściach społecznych, mamy na myśli choćby wspieranie zatrudnienia, szczególnie wśród osób, które korzystały do tej pory ze świadczeń socjalnych.

109 Ustawa z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 2019, z 2020 r. poz. 288, 875, 1492, 1517).

110 Dodatkowym źródłem wiedzy, do którego warto sięgać przed wdrożeniem nowych rozwiązań są publikacje Urzędu Zamówień Publicznych. Można w nich znaleźć przykłady dobrych praktyk stosowania społecznych zamówień publicznych: <https://www.uzp.gov.pl/baza-wiedzy/zrownowazone-zamowienia-publiczne/spoleczne-zamowienia> (dostęp: 02.11.2020 r.).

Wśród rozwiązań, które umożliwia ustawodawca są:

- 1 zamówienie zastrzeżone, o którym mowa w art. 94 ust. 1 i 2 PZP,
- 2 zamówienie zastrzeżone na usługi społeczne, zdrowotne i kulturalne (art. 361 ust. 1 i 2),
- 3 zlecenie zadań z zakresu rewitalizacji spółdzielniom socjalnym i organizacjom pozarządowym z wyłączeniem PZP (art. 11 ust. 5 pkt 5),

To rozwiązanie zostało omówione szczegółowo w rozdziale poświęconym rewitalizacji.

- 4 zastosowanie aspektów zatrudnieniowych (art. 96 ust. 2 pkt 2),
- 5 uwzględnienie innych aspektów społecznych, takich jak dostosowanie przedmiotu zamówienia do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, oznakowanie społeczne czy wymóg zatrudnienia na umowę o pracę (art. 96 ust. 1),
- 6 ujęcie w kryteriach oceny ofert aspektów społecznych (art. 242 ust. 2 pkt 2).

W tym miejscu skupimy się na dwóch, w naszej ocenie najbardziej korzystnych z punktu widzenia PES rozwiązaniach, a mianowicie zamówieniach zastrzeżonych.

Zamówienie zastrzeżone

Podstawa prawna:	Ustawa z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 2019, z 2020 r. poz. 288, 875, 1492, 1517).
w tym bezpośrednie odwołanie:	art. 94 ust. 1 i 2

Opis rozwiązania

O udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wykonawcy:

- 1) mający status ZPCH, a także spółdzielnie socjalne oraz inni wykonawcy, których głównym celem lub głównym celem działalności ich wyodrębnionych organizacyjnie jednostek, które będą realizowały zamówienie, jest społeczna i zawodowa integracja osób społecznie marginalizowanych, w szczególności:
 - osób niepełnosprawnych,
 - bezrobotnych,
 - osób poszukujących pracy, niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej,
 - osób usamodzielnianych,
 - osób pozbawionych wolności lub zwalnianych z zakładów karnych mających trudności w integracji ze środowiskiem,
 - osób z zaburzeniami psychicznymi,
 - osób bezdomnych,
 - osób, które uzyskały w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą,
 - osób do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia, posiadających status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia,
 - osób będących członkami mniejszości znajdującej się w niekorzystnej sytuacji, w szczególności będących członkami mniejszości narodowych i etnicznych.
- 2) procentowy wskaźnik zatrudnienia osób należących do jednej lub więcej z powyższych kategorii, jest nie mniejszy niż 30% osób zatrudnionych u wykonawcy albo w jego jednostce, która będzie realizowała zamówienie.

Opis rozwiązania	Potwierdzenie spełnienia powyższych przesłanek może odbyć się za pośrednictwem dołączenia do dokumentacji dokumentów potwierdzających status wykonawcy jako zakładu pracy chronionej lub potwierdzających prowadzenie przez wykonawcę lub przez jego wyodrębnioną organizacyjnie jednostkę, która będzie realizowała zamówienie, działalności, której głównym celem jest społeczna i zawodowa integracja osób społecznie marginalizowanych; jak również dokumentów potwierdzających procentowy wskaźnik zatrudnienia osób należących do jednej lub więcej kategorii, o których mowa była wcześniej.
-------------------------	---

Zastosowanie tego trybu daje szansę na realizację zamówienia przez przedsiębiorstwo społeczne. Wymóg, aby celem działalności wykonawcy była społeczna i zawodowa integracja osób marginalizowanych, to jeden z priorytetów działania PS. Ponadto, obowiązek zatrudnienia minimum 30% osób społecznie marginalizowanych jest jednym z warunków otrzymania statusu PS. Oczywiście, o zamówienie mogą się ubiegać także inne podmioty ekonomii społecznej, nie posiadające statusu PS, o ile spełniają wyżej opisane przesłanki.

○ Zamówienie zastrzeżone na usługi społeczne, zdrowotne i kulturalne

Podstawa prawna:	Ustawa z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 2019, z 2020 r. poz. 288, 875, 1492, 1517).
w tym bezpośrednio odwołanie	art. 361 ust. 1 i 2
Opis rozwiązania	Zamawiający może zastrzec udział w postępowaniu na świadczenie usług społecznych, zdrowotnych i kulturalnych ¹¹¹ wyłącznie do podmiotów spełniających łącznie cztery warunki:

¹¹¹ Dotyczy usług kryjących się pod następującymi kodami CPV 75121000-0, 75122000-7, 75123000-4, 79622000-0, 79624000-4, 79625000-1, 80110000-8, 80300000-7, 80420000-4, 80430000-7, 80511000-9, 80520000-5, 80590000-6, od 85000000-9 do 85323000-9, 92500000-6, 92600000-7, 98133000-4, 98133110-8,

Opis rozwiązania

- 1) celem ich działalności jest realizacja zadań w zakresie użyteczności publicznej związanej ze świadczeniem tych usług oraz społeczna i zawodowa integracja osób, o których mowa w art. 94,
- 2) nie działają w celu osiągnięcia zysku, przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników,
- 3) struktura zarządzania nimi lub ich struktura własnościowa opiera się na współzarządzaniu w przypadku spółdzielni, akcjonariacie pracowniczym lub zasadach partycypacji pracowników, co wykonawcy określają w swoich statutach,
- 4) w ciągu ostatnich 3 lat poprzedzających dzień wszczęcia postępowania o udzielenie zamówienia na usługi społeczne nie udzielono im zamówienia na podstawie tego przepisu przez tego samego zamawiającego.

Zastosowanie tej klauzuli wiąże się także z obostrzeniem dotyczącym okresu zawarcia umowy – nie dłuższym niż 3 lata (art. 361 ust. 2).

Usługi społeczne i kulturalne są z jednej strony podstawowymi potrzebami mieszkańców, z drugiej jest to domena działalności podmiotów ekonomii społecznej. Realizowanie ich w społecznościach przez lokalnie zakorzenione PES daje możliwość lepszego dopasowania oferowanych usług do zmieniających się potrzeb. Trzeba zaznaczyć, że warunki, jakie należy spełnić biorąc udział w tego typu postępowaniu, wpisują się wprost w ujętą w KPRES definicję ekonomii społecznej (mowa o warunkach 1-3). I choć omawiane rozwiązanie umożliwia zawarcie umowy na okres nie dłuższy niż 3 lata, to warto wykorzystać go w pełni, co zapewni nie tylko stabilną realizację usług, ale także wzmocni funkcjonowanie PES.

Kolejne rozwiązanie, zapisane także w prawie zamówień publicznych, choć nie zostało zaliczone wprost do zamówień o charakterze społecznym, może przynieść pewne korzyści społeczne.

Zamówienia in house

Podstawa prawna:	Ustawa z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 2019, z 2020 r. poz. 288, 875, 1492, 1517).
w tym bezpośrednio odwołanie:	art. 214 ust. 1 pkt 11, 12, 13, 14 oraz ust. 4, 5, 6, 7, 8 i 9
Opis rozwiązania	<p>Zamawiający może udzielić zamówienia z wolnej ręki (niezależnie od wartości zamówienia) wykonawcy, który spełnia łącznie następujące warunki:</p> <ol style="list-style-type: none">1) zamawiający sprawuje nad tą osobą prawną kontrolę, odpowiadającą kontroli sprawowanej nad własnymi jednostkami, polegającą na dominującym wpływie na cele strategiczne oraz istotne decyzje dotyczące zarządzania sprawami tej osoby prawnej; warunek ten jest również spełniony, gdy kontrolę taką sprawuje inna osoba prawna kontrolowana przez zamawiającego w taki sam sposób,2) ponad 90% działalności kontrolowanej osoby prawnej dotyczy wykonywania zadań powierzonych jej przez zamawiającego sprawującego kontrolę lub przez inną osobę prawną, nad którą ten zamawiający sprawuje kontrolę,3) w kontrolowanej osobie prawnej nie ma bezpośredniego udziału kapitału prywatnego.

Zamówienia wewnętrzne, zwane inaczej in house wykorzystywane są najczęściej przez samorzady będące jednocześnie członkami założycielami spółdzielni socjalnych osób prawnych. Taka spółdzielnia (założona przez dwa samorzady), jest w pełni kontrolowana przez te jednostki, spełniając przy tym wszystkie warunki określone w ustawie. Można powiedzieć, że w tym sensie zaproponowane w ustawie rozwiązanie ma w sobie również aspekt społeczny.

Utworzenie wspólnego PES

Rozwiązywanie różnych problemów społecznych za pośrednictwem powołanego przez samorząd PES to kolejna możliwość, jaką daje ustawodawca. W zależności od zdiagnozowanej potrzeby, jednostki samorządu terytorialnego mogą powoływać:

- **kluby i centra integracji społecznej, umożliwiające przygotowanie do podjęcia pracy przez osoby mające trudności na rynku pracy;**
- **spółdzielnie socjalne, czyli podmioty, które prowadzą działalność gospodarczą, a przy tym mają obowiązek społecznej i zawodowej reintegracji swoich członków i pracowników;**
- **warsztaty terapii zajęciowej oraz zakłady aktywności zawodowej – nakierowane na wsparcie osób z niepełnosprawnościami, mające za zadanie świadczenie usług rehabilitacji zawodowej i społecznej na rzecz swoich uczestników i pracowników.**

Katalog działań możliwych do realizacji, a także status adresatów, do których są kierowane jest różnorodny. Istotne jest jednak to, że mogą być one podejmowane nie tylko przez organizacje pozarządowe, ale także przez samorzady. Co więcej, odpowiednie zaplanowanie tych działań może dać szansę na stworzenie systemowego wsparcia dla osób tego wymagających. Doświadczenia krajowe dostarczają wielu przykładów projektowania przez samorzady modelowego wsparcia opartego o podmioty ekonomii społecznej.

	Klub integracji społecznej	Centrum integracji społecznej	Spółdzielnia socjalna	Warsztat terapii zajęciowej	Zakład aktywności zawodowej
Podstawa prawna działalności	Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym	Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym	Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych	Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych	Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych
w tym zapis wskazujący na możliwość założenia podmiotu przez JST	Art. 18. ust. 1.	Art. 3 ust. 2 pkt 1.	Art. 4 ust. 2 pkt 2.	Art. 10b. ust. 1.	Art. 29. ust. 1.
Cel działania	<p>Świadczenie usług służących reintegracji zawodowej poprzez</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy na czas określony, w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy u pracodawców, wykonywania usług na podstawie umów cywilnoprawnych oraz przygotowanie do podjęcia zatrudnienia lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej; 2) prace społecznie użyteczne; 3) roboty publiczne; 4) poradnictwo prawne; 5) działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych; 6) staże, o których mowa w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy 	<p>Świadczenie usług służących reintegracji społecznej i zawodowej poprzez</p>	<p>Spółdzielnia socjalna działa na rzecz:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) społecznej reintegracji jej członków oraz pracowników spółdzielni socjalnej, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu, 2) zawodowej reintegracji jej członków oraz pracowników spółdzielni socjalnej, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy – a działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej. 	<p>Rehabilitacja społeczna i zawodowa, zmierzająca do ogólnego rozwoju i poprawy sprawności, niezbędnych do prowadzenia przez osobę niepełnosprawną niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia - na miarę jej indywidualnych możliwości przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania</p> <p>Umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.</p>	<p>Rehabilitacja zawodowa ułatwienie osobie niepełnosprawnej uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego przez umożliwienie jej korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego i pośrednictwa pracy.</p> <p>Rehabilitacja społeczna umożliwianie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym.</p>

Zlecenie zadań podmiotom pożytku publicznego

Zlecenie zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej odbywa się na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Listę zadań publicznych zapisanych w UoDPPioW przybliżaliśmy we wprowadzeniu do opracowania.

Faktem jest, że katalog zadań publicznych przewidzianych w ustawie (art. 4 ust. 1) jest bardzo szeroki, co daje możliwość współpracy z podmiotami ekonomii społecznej na różnych polach. Z małopolskich¹¹² doświadczeń wynika, że najczęściej jest to sport oraz kultura i sztuka, rzadziej pomoc społeczna, zdrowie i edukacja. Zapewne sytuacja wygląda bardzo podobnie również w innych regionach.

Ustawa daje możliwość wspierania oraz powierzania realizacji zadań publicznych przez PES. Różnica między tymi dwoma słowami jest kluczowa, bo wspieranie to częściowe dofinansowanie, natomiast powierzanie – sfinansowanie zadania w całości. Częściej wykorzystywany jest ten pierwszy sposób. W związku z tym podmioty muszą wykorzystywać posiadane zasoby techniczne czy wolontariuszy do realizacji zadania. Zlecenie zadań publicznych odbywa się na podstawie otwartych konkursów ofert.

○ **Otwarty konkurs ofert**

Podstawa prawna:	Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057).
w tym bezpośrednio odwołanie:	art. 13, 14, 15

¹¹² Na podstawie Badania Monitoring kondycji sektora ekonomii społecznej w Małopolsce w 2019 roku. Współpraca małopolskich gmin i powiatów z podmiotami ekonomii społecznej. Kraków, 2020.

Ogłoszenie otwartego konkursu ofert powinno zawierać informacje o: rodzaju zadania; wysokości środków publicznych przeznaczonych na realizację tego zadania; zasadach przyznawania dotacji; terminach i warunkach realizacji zadania; terminie składania ofert; trybie i kryteriach stosowanych przy wyborze ofert oraz terminie dokonania wyboru ofert; zrealizowanych przez organ administracji publicznej w roku ogłoszenia otwartego konkursu ofert i w roku poprzednim zadaniach publicznych tego samego rodzaju i związanych z nimi kosztami, ze szczególnym uwzględnieniem wysokości dotacji przekazanych organizacjom pozarządowym i podmiotom, o których mowa w art. 3 ust. 3.

Konkurs musi być ogłoszony z co najmniej 21-dniowym wyprzedzeniem w Biuletynie Informacji Publicznej (BIP) – właściwym dla danego urzędu, na stronie internetowej urzędu ogłaszającego konkurs oraz na tablicy ogłoszeń (w urzędzie).

Opis rozwiązania

Złożona przez PES oferta w OKO powinna zawierać:

- 1) szczegółowy zakres rzeczowy zadania publicznego proponowanego do realizacji;
- 2) termin i miejsce realizacji;
- 3) kalkulację przewidywanych kosztów;
- 4) informację o doświadczeniu organizacji w zakresie, którego dotyczy zadanie publiczne;
- 5) informację o posiadanych zasobach rzeczowych i kadrowych oraz ewentualnie innych źródłach finansowania;
- 6) deklarację o zamiarze odpłatnego lub nieodpłatnego wykonania zadania publicznego.

Ustawa przewiduje również możliwość złożenia oferty wspólnej przez dwa lub więcej PES.

Opis rozwiązania

Oceny ofert dokonuje Komisja Konkursowa, która bierze pod uwagę:

- 1) możliwość realizacji zadania publicznego przez wnioskodawcę
- 2) kalkulację kosztów realizacji zadania publicznego, w tym w odniesieniu do zakresu rzeczowego zadania;
- 3) proponowaną jakość wykonania zadania i kwalifikacje osób, przy udziale których będzie wykonywane zadanie;
- 4) udział środków finansowych własnych lub środków pochodzących z innych źródeł na realizację zadania publicznego (jeśli jest to wymóg konkursowy);
- 5) planowany wkład rzeczowy, osobowy, w tym świadczenia wolontariuszy i pracę społeczną członków;
- 6) analizę i ocenę realizacji zleconych zadań publicznych w latach poprzednich (przede wszystkim rzetelność i terminowość oraz sposób rozliczenia).

Wyniki otwartego konkursu ofert ogłasza się niezwłocznie po wyborze oferty w taki sam sposób, w jaki został ogłoszony konkurs.

Istotny dla samorządów z punktu widzenia ciągłości realizowania zadań przez organizacje pozarządowe powinien być art. 13 ust. 5 UoDPPioW: ogłoszenie otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych w roku następnym może nastąpić na podstawie projektu uchwały budżetowej przekazanego organowi stanowiącemu jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych w przepisach ustawy o finansach publicznych. Celem tego zapisu jest zachęcenie samorządów do wczesnego ogłaszania konkursów, na podstawie projektu uchwały budżetowej, tym samym przeciwdziałając pozbawienia ciągłości finansowania organizacji.

Należy też podkreślić, że podstawą do ogłoszenia konkursu musi być przyjęty do 30 listopada przez radę (lub sejmik) program współpracy z organizacjami pozarządowymi na kolejny rok. Musi on zawierać zakres zadań, których realizacja ma być zlecona organizacjom w formie wsparcia lub powierzenia, a także wysokość środków planowanych na realizację programu oraz informacje o trybie powoływania i działania komisji konkursowych, które będą oceniać wnioski napływające od organizacji.

Warto zwrócić uwagę, że coraz więcej samorządów wprowadza elektroniczne generatory ofert dla organizacji pozarządowych (przykład z Małopolski: <https://pozarzadowa.malopolska.pl>). Zaletą takiego rozwiązania jest z pewnością zminimalizowanie liczby błędów, które do tej pory pojawiały się w ofertach składanych w tradycyjny sposób. Z drugiej strony taki sposób składania ofert przyspiesza i ułatwia pracę urzędnikom. W efekcie dotacje trafiają szybciej do organizacji.

Warto nadmienić, że poza otwartym konkursem ofert ustawodawca przewidział również tzw. tryb „małych grantów” (art. 19a), który umożliwia ubieganie się o realizację zadania przez organizacje z własnej inicjatywy. Złożona w tym trybie oferta musi spełnić kilka warunków:

- dotyczyć zadania o charakterze lokalnym lub regionalnym,
- wnioskowane dofinansowanie nie może przekroczyć kwoty 10 000 zł,
- czas trwania realizacji zadania nie może przekroczyć 90 dni,
- łączna wartość środków finansowych przekazanych tej samej organizacji pozarządowej nie może przekroczyć kwoty 20 000 zł w danym roku kalendarzowym.

Inicjatywa lokalna

Kolejnym narzędziem wskazanym wprost w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie jest inicjatywa lokalna. Art. 4 tej ustawy mówi, że jest to forma współpracy JST z ich mieszkańcami, w celu wspólnego realizowania zadania publicznego na rzecz społeczności lokalnej. Gdzie w takim razie miejsce dla PES? Ustawodawca daje możliwość, aby wniosek w imieniu mieszkańców był złożony za pośrednictwem podmiotu ekonomii społecznej. Co prawda udział PES powinien być raczej formą pośrednictwa, tzn. składają one wniosek w imieniu mieszkańców, którzy nadal są pod nim podpisani jako strona wnioskująca, jednak oddolność działania PES i umiejętność integrowania społeczności powoduje, że planowana inicjatywa może w większym stopniu być odpowiedzią na faktycznie występujące potrzeby.

Podstawa prawna:	Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057).
w tym bezpośrednie odwołanie:	Rozdział 2a
Opis rozwiązania	<ul style="list-style-type: none">• Katalog zadań możliwych do realizacji w ramach inicjatywy lokalnej został określony w art. 19b ust. 1 ustawy. Należy go jednak analizować w połączeniu z art. 4 ustawy, gdzie znajduje się ich rozwinięcie.• Organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego określa tryb i szczegółowe kryteria oceny wniosków w ramach inicjatywy lokalnej.• Oceny wniosków dokonuje organ wykonawczy JST biorąc pod uwagę szczegółowe kryteria oceny wniosku oraz jego celowość z punktu widzenia potrzeb społeczności lokalnej.• Po pozytywnej ocenie wniosku zawierana jest umowa o wykonanie inicjatywy lokalnej.

Partnerstwo publiczno-społeczne

Podstawą tworzenia partnerstw publiczno-społecznych jest konstytucyjna zasada pomocniczości. Oznacza ona nic innego jak ograniczenie zaangażowania sektora publicznego do aktywności niezbędnych dla utrzymania całego systemu, na rzecz jak najszerszego zaangażowania społeczeństwa. Tym samym, jeśli dany problem może być rozwiązany przez grupę obywateli działającą np. w ramach podmiotu ekonomii społecznej, to im należy w pierwszej kolejności powierzyć jego rozwiązanie. Przekazywanie zadań do realizacji odbywa się za pomocą różnych trybów, najczęściej na podstawie zapisów ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, które zostały bliżej przedstawione w niniejszym rozdziale. Wyzwaniem jest jednak zapewnienie ciągłości podejmowanych przez organizacje działań. Ważne w tym kontekście jest wypracowanie rozwiązań systemowych, dzięki którym usługi na rzecz mieszkańców świadczone przez PES będą miały charakter trwały. W tym miejscu pojawia się idea partnerstwa publiczno-społecznego, którą warto wpisać do opracowywanych w samorządzie programów. Każdy program powinien zawierać deklarację pierwszeństwa realizacji programów dla podmiotów ekonomii społecznej. Dopiero w przypadku braku możliwości takiego wyboru, możliwy jest udział podmiotów o charakterze komercyjnym. Programy przy określaniu konkretnych zadań powinny wskazywać, czy dane zadanie będzie realizowane przez samorząd czy też przez podmiot ekonomii społecznej wyłoniony w trybie konkursowym. Ewentualnie powinny zawierać adnotacje o zlecaniu zadań z zastosowaniem aspektów społecznych w zamówieniach publicznych.

Na zakończenie, jak to widzą we Wrocławiu...

(na podstawie Lokalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej miasta Wrocławia¹¹³)

Wśród najważniejszych korzyści z wdrożenia programu należy wskazać:

- ✓ **Wzrost zatrudnienia wśród osób bezrobotnych trwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Udzielenie zamówienia publicznego podmiotowi ekonomii społecznej (często lokalnemu w stosunku do siedziby Zamawiającego) związane jest z zatrudnieniem do realizacji umowy osób pochodzących z tego samego terenu, co Zamawiający, powodując spadek bezrobocia na danym obszarze oraz zmniejszenie kosztów utrzymania przez samorząd osób bezrobotnych.**
- ✓ **Lepszą redystrybucję podatków z tytułu PIT I CIT, które zostają w Gminie w związku z tym, iż zlecenie wykonuje lokalny Wykonawca, a pracownicy u niego zatrudnieni odprowadzają podatki zgodnie z miejscem zamieszkania tj. we Wrocławiu.**
- ✓ **Zmniejszenie świadczeń pomocy społecznej wypłacanych osobom trwale bezrobotnym, co umożliwi relokację środków pomocy społecznej na inne niezbędne cele, związane choćby z kwestiami demograficznymi, a wymagające doinwestowania w polityce miejskiej.**

113 Program stanowi załącznik do Zarządzenia nr 10640/18 Prezydenta Wrocławia z dnia 8 października. 2018 r. w sprawie przyjęcia i wdrażania Lokalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej miasta Wrocławia, [www: https://www.wroclaw.pl/rozmawia/files/news/17708/Lokalny-Program-Rozwoju-Ekonomii-Spolecznej-miasta-Wroclawia_SOW.pdf](https://www.wroclaw.pl/rozmawia/files/news/17708/Lokalny-Program-Rozwoju-Ekonomii-Spolecznej-miasta-Wroclawia_SOW.pdf) (dostęp: 30.10.2020 r.).

- ✓ **Poprawę funkcjonowania grup defaworyzowanych na rynku pracy. Udzielanie społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych przynosi bardzo istotną „wartość dodaną” polegającą na tym, że osoby do tej pory wykluczone czy też marginalizowane społecznie i/lub zawodowo mają możliwość powrotu do społeczeństwa i aktywnego w nim zaistnienia. Będzie to możliwe jedynie dzięki podjęciu przez nie zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej realizujących usługi użyteczności publicznej zlecane przez jednostki miejsce w ramach społecznie odpowiedzialnych zamówień.**

- ✓ **Promocję przedsiębiorców, którzy zajmują się społeczną i zawodową integracją osób społecznie marginalizowanych. Społecznie odpowiedzialne zamówienia publiczne mogą w znaczący sposób korzystnie wpływać na lokalnych przedsiębiorców, a w szczególności pozwalają promować i wspierać tych, którzy zajmują się społeczną i zawodową integracją osób społecznie marginalizowanych.**

- ✓ **Zwiększenie stabilności funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej poprzez zapewnienie stabilnego rynku realizacji zadań publicznych. Zapewni to możliwość nie tylko utrzymania, ale i wzrostu zatrudnienia, jak również wzrostu wynagrodzeń, bo stworzy dobrej jakości miejsca pracy.**

Bibliografia

Akty prawne i dokumenty:

Bydgoszcz 2030. Strategia rozwoju,

Załącznik do Uchwały nr XXIV/603/20 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 27 maja 2020 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Bydgoszcz 2030. Strategia rozwoju”.

Gminny Program Rewitalizacji Miasta Bydgoszczy 2023+,

Załącznik do Uchwały nr IV/12/18 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 28 listopada 2018 r.

Gminny Program Rewitalizacji na lata 2017-2030 Gminy Miejskiej Rumia,

Załącznik do Uchwały Nr XXXV/445/2017 Rady Miejskiej Rumi z dnia 25 maja 2017 r.

Krajowa Polityka Miejska 2023 r.,

Załącznik do Uchwały Rady Ministrów z dnia 20 października 2015 r.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej,

Załącznik do Uchwały nr 11/2019 Rady Ministrów z dnia 31 stycznia 2019 r.

Lokalny Program Rewitalizacji Chorzowa 2023,

Załącznik do uchwały numer XXXVII/679/17 Rady Miasta Chorzów z dnia 25 maja 2017 r. w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Chorzowa 2023.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Stalowa Wola na lata 2017-2023,

Załącznik nr 1 Do Zarządzenia Prezydenta Miasta Stalowej Woli Nr 274/18 z dnia 30 lipca 2018 r.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Wieleń na lata 2017-2023,

Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 331/XXIX/2017

Rady Miejskiej w Wieleniu z dnia 8 listopada 2017 r.

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Rybnika do 2020 roku,

Załącznik do uchwały Nr 662/XLIII/2017 Rady Miasta Rybnika

z dnia 14 grudnia 2017 r..

Lokalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej miasta Wrocławia,

Załącznik do Zarządzenia nr 10640/18 Prezydenta Wrocławia

z dnia 8 października. 2018 r. w sprawie przyjęcia i wdrażania Lokalnego

Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej miasta Wrocławia.

Ocena skutków regulacji zawartych w rządowym projekcie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (druk nr 64).

Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, Europejska Grupa Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki świadczonej na poziomie Lokalnych Społeczności, 2012

Program Rewitalizacji dla Miasta Tychy do roku 2023,

Załącznik do Uchwały nr XLII/701/17 Rady Miasta Tychy

z dnia 30 listopada 2017 r.

Program rozwoju usług społecznych w mieście Kętrzyn,

Załącznik nr 2 do Uchwały Nr LXIII /397/14 Rady Miejskiej w Kętrzynie

z dnia 25 marca 2014 r.

Projekt Programu Dialog

(Program Wykonawczy Strategii #Warszawa2030 na lata 2018-2023),

Warszawa 2018.

Projekt Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego do 2020
(z perspektywą do 2030),

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2019.

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 lipca 2020 r. zmieniające
rozporządzenie w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków,
przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych,
Poz. 1340

Strategia – Wrocław 2030,

Załącznik do Uchwały Nr LI/1193/18 z dnia 15.02.2018 r. w sprawie strategii rozwoju Wrocławia pod nazwą „Strategia Wrocław 2030”.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020
(z perspektywą do 2030 r.),

Załącznik do Uchwały Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy
Kazimierza Wielka na lata 2013-2020,

Załącznik do Uchwały XXXI/304/2013 Rady Miejskiej w Kazimierzy Wielkiej z dnia 26 marca 2013 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Kazimierza Wielka na lata 2013-2020.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych Krakowa na lata 2015-2020,

Załącznik do Uchwały nr XXXI/524/15 Rady Miasta Krakowa z dnia 2 grudnia 2015 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa na lata 2015 – 2020.

Strategia rozwoju Krakowa 2030,

Załącznik do Uchwały nr XCIV/2449/18 Rady Miasta Krakowa z dnia 7 lutego 2018 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Strategia Rozwoju Krakowa. Tu chcę żyć. Kraków 2030.”

Strategia Rozwoju Miasta Dąbrowa Górnicza 2022,

Załącznik nr 1 do uchwały nr XII/257/2015 Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej z dnia 25 listopada 2015 roku w sprawie: przyjęcia „Strategii Rozwoju Miasta: Dąbrowa Górnicza 2022 –Aktualizacja.

Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta Gorlice
w perspektywie 2020+,

Załącznik do Uchwały nr 347/XXVII/2012 z dnia 28 grudnia 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta Gorlice w perspektywie 2020+.

Ustawa o z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie
polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020,

Dz. U. z 2020 r. poz. 818.

Ustawa Prawo zamówień publicznych,

Dz. U. z 2019 r. poz. 2019, z 2020 r. poz. 288, 875, 1492, 1517.

Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej,

Dz. U. 2020 poz. 1876.

Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia
polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw,

Dz. U. 2020 poz. 1378.

Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych
przez centrum usług społecznych,

Dz.U. 2019 poz. 1818.

Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności
osobom ze szczególnymi potrzebami,

Dz.U. z 2020 r. poz. 1062.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami,
Dz. U. z 2020 r. poz. 65, 284, 471, 782.

*Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku
publicznego i o wolontariacie,*
Dz. U. z 2020 r. poz. 1057

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym,
Dz. U. z 2020 r. poz. 713, 1378.

Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o kotach gospodyń wiejskich,
Dz. U. z 2020 r. poz. 553, 932

Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji,
Dz. U. z 2020 r. poz. 802, 1086.

*Wieloletni Program Współpracy Gminy Miejskiej Kraków z organizacjami
pozarządowymi na lata 2019-2022''*,
Załącznik do uchwały nr IV/79/19 Rady Miasta Krakowa
z dnia 9 stycznia 2019 r. w sprawie przyjęcia „Wieloletniego Programu
Współpracy Gminy Miejskiej Kraków z organizacjami pozarządowymi
na lata 2019-2022”.

*Zarządzenie Nr 1881/2020 Prezydenta Miasta Krakowa z dnia 10.08.2020 r.
w sprawie przyjęcia „Procedury zawierania partnerstw projektowych pomiędzy
Gminą Miejską Kraków a organizacjami pozarządowymi”.*

Opracowania i analizy

Bazuń D., Frątczak-Müller J., Jaskulska M., Kwiatkowski M., Mielczarek-Żejmo A., Diagnoza potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2020.

Bohdziewicz-Lulewicz M., Monitoring kondycji sektora ekonomii społecznej w Małopolsce w 2019 roku. Współpraca małopolskich gmin i powiatów z podmiotami ekonomii społecznej. Kraków 2020.

Bojanowska E., Fidelus A., Kawińska M., Szafrąńska K., Strategie rozwiązywania problemów społecznych. Podręcznik metodyczny. Część teoretyczna., Warszawa 2020.

Fazlagić J., SMART CITY+ Możliwości adaptacji rozwiązań z zakresu Smart Cities na potrzeby polskich miast, Łódź 2015.

Florys K., Gątek O, Jarzębska A., Kazior B., Partycypacja milowy krok do rozwoju lokalnego, Kraków 2016:

Koncepcja marki lokalnej i strategia promocji marki gminy Urszulin, Dokument opracowany przez Agencję ComPress S.A. na zlecenie Gminy Urszulin, Warszawa 2009

Ludzie Przestrzeń Zmiana. Dobre praktyki w rewitalizacji polskich miast., (koordynacja: Aleksandra Jadach-Sepioto), Warszawa 2016.

Rekomendacje dla Miasta Kielce na potrzeby przyszłej „Strategii rozwoju Miasta Kielce 2030+. W kierunku Smart City”, Kielce-Warszawa 2020.

Rewitalizacja w praktyce. Modele rozwiązań jako rezultaty konkursu Modelowa Rewitalizacja Miast i pilotaży w zakresie rewitalizacji., (red.) A. Jadach-Sepioto, A. Kutaczkowska, A. Mróz, Warszawa 2018.

Strategie rozwiązywania problemów społecznych. Podręcznik metodyczny. Część praktyczna., (red.) W. Paruch, Warszawa 2020.

Turystyka historyczna szansą na rozwój lokalny, Stowarzyszenie Wspierania Rozwoju IM-PULS, Łódź -Byczyna, 2011.

W trosce o pracę. Raport o Rozwoju Społecznym Polska 2004, (red.) S. Golinowska, Warszawa 2004.

Internetowe bazy danych i rejestry:

Baza przedsiębiorstw społecznych:

<http://www.bazaps.ekonomiaspoleczna.gov.pl/>

Wykaz akredytowanych Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej:

<https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/Wykaz,akredytowanych,Osrodkow,Wsparcia,Ekonomii,Spoecznej,3920.htm>

Krajowy Rejestr Sądowy:

<https://ekrs.ms.gov.pl/web/wyszukiwarka-krs/strona-glowna/>

Rejestr Kót Gospodyń Wiejskich,

<https://krkgw.arimr.gov.pl/>

Strony internetowe instytucji administracji publicznej:

Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej: <https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/>

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej: <https://www.gov.pl/web/rodzina>

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo>

Narodowy Instytut Dziedzictwa: <https://nid.pl/pl/>

Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego: <https://nist.gov.pl>

Urząd Zamówień Publicznych: <https://uzp.gov.pl>

Strony internetowe:

Blog Smart City Expert: <http://smartcity-expert.eu/>

Centrum Usług Szkoleniowych i Aktywizacji Zawodowej dla Młodzieży: <http://cuma.chorzow.eu/>

Fundacja Credit Cooperatif: <https://fondation.credit-cooperatif.coop/>

Fundacja Dla Was: <https://dlawas.org/>

Fundacja La Dinamo: <http://ladinamofundacio.org/>

Miejsce Aktywności Lokalnej „Strefa Spotkań”: <http://www.strefaspotkan.pl/>

Portal ARCANAGIS: <https://www.arcanagis.pl/>

Portal Ideologia: <https://ideologia.pl/>

Portal informacyjny dla lokalnych społeczności: <http://cdr112.e-kei.pl/leader/>

Portal konsultacji społecznych: <http://stacja-konsultacja.pl/>

Strona organizacji Tous vers l'emploi: <https://tousverslemploi.org/>

Strona projektu Territoires zéro chômeur de longue durée: <https://www.tzclld.fr/>

Vienna University of Technology:
<https://www.tuwien.at/> oraz <http://www.smart-cities.eu/>

Wikipedia: <https://pl.wikipedia.org/>

Publikacja powstała w ramach projektu:

System partycypacyjnego
zarządzania sferą ekonomii
społecznej

Lider:

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Partnerzy:

UNIwersYTET
WARSAWSKI

INSTYTUCJA
WOJEWÓDZTWA
MAŁOPOLSKIEGO

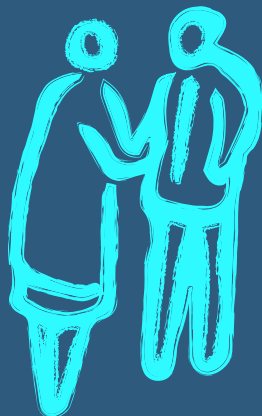
Fundusze
Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Wydawca:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

ul. Piastowska 32

30-070 Kraków

www.rops.krakow.pl

ISBN 978-83-955966-2-9

